ESVEHA
Multo

LITURGISCHE HANDREIKING

Nederlands Hervormde Kerk. Raad voor de Eredienst.

Een losbladig werkschrift

onder redactie van

de Commissie-Dienstboek

van de Hervormde Raad voor de Eredienst

1967

Boekencentrum n.v. — 's-Gravenhage

BX
9427
N1A2
1967
v. 1

© 1967 Boekencentrum n.v. 's-Gravenhage

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotocopie, microfilm of op enige andere wijze. zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Ter inleiding

De werkgroep, die voor de redactie tekent van dit losbladige dienstboek-in-wording, is een summiere verantwoording schuldig omtrent haar *samenstelling*, *opdracht*, *werkwijze* en *plannen*.

1

Wat, om te beginnen, de *samenstelling* betreft: daaraan kan het oecumenische oogmerk van deze handreiking al aanstonds worden afgelezen. Verwijst het titelblad naar de verantwoordelijkheid der Commissie voor het Dienstboek van de Hervormde Raad voor de Eredienst – een officiële en volgens de kerkordelijke spelregels benoemde commissie derhalve –, het aantal medewerkers is bijna dubbel zo groot; en zij behoren tot resp. de Rooms-Katholieke, de Gereformeerde, de Evangelisch-Lutherse en de Remonstrantse kerkgemeenschappen (gelijk dat achter hun namen vermeld staat), terwijl wij op het ogenblik dat dit voorwoord geschreven wordt nog op de gunstige decisie van een Doopsgezind 'waarnemer' hopen. Die behoedzame aanduiding 'waarnemer' is in zoverre toepasselijk, dat de betrokkenen géén officieel mandaat hebben van hun kerkelijke 'superieuren' (al was er b.v. wèl een duidelijk mee-weten van de Gereformeerde Deputaten voor de Liturgie, waar de Hervormde Raad voor de Eredienst in de afgelopen jaren reeds verschillende malen en recht hartelijk mee samengewerkt heeft), terwijl zij vanwege de Generale Synode der Nederlandse Hervormde Kerk uiteraard ook niet benoemd hadden kunnen worden. In de practijk is dat 'waarnemen' intussen uitgegroeid tot een intensief mee-denken en bij-dragen; en daarmee is de facto de wens in vervulling gegaan, die de Hervormde Raad in het voorjaar van 1966 bij zijn overleg met het Synodemoderamen kenbaar heeft gemaakt: dat er namelijk al aanstonds gehandeld zou mogen worden alsof de aan te bieden formulieren, enz., *niet* enkel voor gebruik binnen het kader van de Hervormde Kerk bestemd waren. Nog helemaal afgezien van allerlei hangende (en soms ook hachelijke) kwesties als oecumenische avondmaalsviering of huwelijkssluiting, is het immers overduidelijk, dat wij in de verschillende kerkgemeenschappen voor precies dezelfde vragen gesteld zijn. Overal is werkelijk 'alles' in beweging; en met name nu de Romana ten onzent, met een beroep op de Constitutie over de Liturgie, met een zekere gretigheid tot het gebruik van de volkstaal overgegaan is, zijn separate commissies en werkverbanden eigenlijk niet meer te verantwoorden: de

359174

gebieden, waar het Nederlands in de eredienst gebruikt wordt, zijn daar heel eenvoudig te klein voor. Geforceerd moet er intussen ook niets worden; daarom zijn wij gelukkig met een werkverband dat zich zo vanzelfsprekend heeft kunnen vormen, en dat gedurende het eerste jaar van zijn bezigheden, na de noodzakelijke kennismaking en terreinverkenning uiteraard, tot een homogeen orgaan is uitgegroeid, waarin een volledige communis opinio gerijpt is. Het is misschien niet ondienstig om dat met zoveel woorden te vermelden; bij de besprekingen ter voorbereiding van het Dienstboek-in-ontwerp, zoals het in 1954 aan de Nederlandse Hervormde Kerk is aangeboden, lagen de verhoudingen anders! Daarmee wil niet gezegd zijn, dat we de 'moeilijkheden' nu wel achter den rug hebben; veeleer hebben we die in de toekomst eerst recht te wachten. Maar wij hebben nu eenmaal als opdracht een radicaal-andere werkwijze te volgen, en wij zijn de mening toegedaan dat alleen een even homogene als gevarieerde werkgroep met voorstellen mag komen, die daadwerkelijk aan een beproeving worden onderworpen.

Bij het gememoreerde overleg in de lente van 1966 is, behalve het gezichtspunt der oecumeniciteit, nadrukkelijk ook de overweging aan de orde geweest, dat er een correctief diende te worden aangebracht op de suprematie van de theologen. Liturgiek is een theologische discipline, uiteraard; maar liturgie is het geheel van omgangsvormen tussen de gemeente en haar Heer, d.w.z. een zaak van geduldige 'godsdienstoefening' en practische gezindheid, los waarvan de te kiezen bewoordingen niet op een studeerkamer uitgedokterd kunnen worden. Draagkrachtige en poëtische taal zal niet in strijd behoeven te zijn met weloverwogen 'beginselen', – maar ze is eenvoudig van een andere orde; ook en juist van de liturgie kunnen we zeggen, dat ze geboren wordt en niet gemaakt. Daarom is b.v. het uitmeten van de ademtocht van zulk een wezenlijk belang; en daarom is er aangedrongen op de aanwezigheid-van-meet-àf in ons midden van minstens één 'dichter' en tenminste ook één muzikant. Het zal nauwelijks nodig zijn te vermelden, dat de Generale Synode met het oog dáárop resp. Dr. W. Barnard en de cantor-organist Maarten Kooy benoemd heeft. Hopenlijk zijn wij mede door hun assistentie een werkwijze op het spoor gekomen, die niet onvermijdelijk tot het wegen-achteraf van de woorden en de behandeling van de toon als een toevoegsel moet leiden. Naar aanleiding van allerlei voorstellen uit het Dienstboek-in-ontwerp is immers niet zelden over de 'onzegbaarheid' van de zinsneden geklaagd, over het hoogdravende van de termen (of over een te grote alledaagsheid), over de moeilijk-toe-te-eigenen toonzettingen ook van acclamaties en responsoria.

Daarmee is de *opdracht* van ons werkverband aan de orde gesteld: voorstellen te doen tot revisie van het reeds een paar maal genoemde Dienstboek-in-ontwerp. Dat het tot allerlei herzieningen zou moeten komen, stond zeven jaar geleden al vast, toen de Hervormde Raad voor de Eredienst een enquête heeft gehouden naar het gebruik en de bruikbaarheid van die bundel formulieren en gebeden. De resultaten van dat onderzoek kan men beschreven vinden in een uitvoerig opstel van de secretaris van de Raad, in het Jaarboek voor de Eredienst 1961–1962, blz. 24–42. Op deze plaats moeten wij de toen getrokken conclusies niet gaan herhalen; dat de meeste voorgangers van het Dienstboek een nogal willekeurig (en dat wil dan meestal zeggen: eclectisch) gebruik maken, is een overbekend feit. Men schrapt een alinea of voegt naar eigen inzicht enkele regels toe; men kruist het ene formulier met het andere en verschuift de liturgische handelingen ten opzichte van elkander. Waar zullen we ons ook over verbazen, als nog steeds het overgrote deel van de dienstdoende predikanten een studietijd achter de rug heeft, waarin aan liturgie en liturgiek ternauwernood of eventueel zelfs helemaal geen aandacht besteed werd? Daarenboven: het Dienstboek-in-ontwerp heeft zijnerzijds ook wel aanleiding tot de ontstane verwarring gegeven; juist ook door het aanbieden van telkens een rééks formulieren voor dezelfde viering of ambtelijke handeling schijnt het te suggereren, dat alles eigenlijk wel zo ongeveer geoorloofd is . . .

Nu zijn er ongetwijfeld *verschillende* mogelijkheden; en er heeft in de Raad voor de Eredienst dan ook altijd overeenstemming bestaan over het uitgangspunt, dat er ten aanzien van de liturgica geen voorschrift gegeven kan worden: 'Zó hoort het nu eigenlijk!' En die afwijzing van zo'n gemakkelijk legalisme (wat de mogelijkheden tot een werkelijk liturgisch *handelen* van voorgangers en gemeenten binnen de kortst mogelijke tijd volledig zou frustreren) is beslist geen opportunistische overweging geweest, die op de één of andere wijze met de 'modaliteiten'-kwestie in verband gebracht zou mogen worden. Veeleer heeft de Raad bij herhaling overwogen, dat de liturgische vormgeving *als zodanig* een *levende realiteit* zal moeten zijn, wil zij als gestalte kunnen gelden van de aanraking der gemeente door den Heiligen Geest. Ook met den Here-God zullen wij moeten *leren* omgaan; en dat betekent, dat er vroeg of laat zoiets als een begaanbare weg gevonden kan worden, die wij bewandelen in de overtuigde eenvoud van een 'Zó kàn het tenminste'. Intussen hebben wij dan echter ook ontdekt, dat we op tal van àndere weggetjes telkens weer strui-

kelen of duidelijk doodlopen. Zullen wij in dat opzicht enigermate zeker zijn van onze zaak, dan kunnen wij het *experiment* daarbij onmogelijk missen. Experiment dan, welteverstaan, in de oorspronkelijke zin, dat alléén de experti, degenen die er met lijf en ziel (met aandacht en adem in dit geval) aan gewaagd geweest zijn, ons werkelijk verder kunnen helpen. De verhoopte dienstboekrevisie zal tot op zekere hoogte misschien 'ineens' haar beslag kunnen krijgen, met dien verstande dat wij duidelijk toegroeien naar het ogenblik, waarop de tijd rijp is; op dat ogenblik zullen wij ons dan echter intensief moeten hebben voorbereid. Waar een handreiking niet bedrieglijk wil zijn, zal er het geduldige wachten in verdisconteerd moeten worden op de oogst van proefpolders, die hier en ginds speciaal met dit oogmerk zijn ingezaaid. Dat wij dergelijke proeftuinen in ons taalgebied bezitten, mag ons met grote dankbaarheid vervullen; daar is immers reeds bewezen, dat er binnen een halve generatie ongelooflijk veel kan gebeuren.

Bij het overleg tussen het Synodemoderamen en dat van de Raad over de aanpak van de revisie is dan ook gestipuleerd, dat *een nieuw te benoemen commissie* niet uitsluitend stukken in gereedheid zou behoeven te brengen, die al dadelijk voor bespreking in de Generale Synode (c.q. de officiële kerkelijke vergaderingen) in aanmerking kwamen; waarschijnlijk zou het oog zelfs wel in eerste instantie gericht moeten zijn op *uitbreiding en coaching van het aantal 'proefparochies'* in den lande (liefst verspreid over de verschillende kerkgemeenschappen), waar een voldoende samenwerking tussen pastor en cantor verzekerd lijkt te zijn om, met hartelijke medewerking van de geregelde kerkgangers, gereedgekomen dienstboekgedeelten op hun bruikbaarheid te toetsen. Plaatselijke gemeenten (of wijkgemeenten, enz.) dus, waar men zich zou willen inzetten om te zijner tijd een volwaardig-kerkelijke beslissing *mogelijk* te maken, – want al is het ongetwijfeld juist, dat ambtelijke vergaderingen zich geregeld met liturgische vraagstukken bezig moeten houden [1], met onrijpe en niet vóór en ná in de godsdienstoefening zèlf beproefde voorstellen mogen zij niet lastig gevallen worden. Te vaak reeds zijn er discussies gevoerd en schijnbeslissingen genomen, waar men binnen enkele jaren al op terug moest komen. Bij een 'aangeboden' dienstboek kan het op den duur uiteraard niet blijven; maar voorshands zou de weg dan toch van de gemeente naar de Synode moeten lopen, van het grondvlak der kerk naar de top. Besprekingen met

[1] Het is ten enen male onjuist, dat het hier om een 'aflopende' aangelegenheid zou gaan, die men eens voor àl zou kunnen regelen; veeleer zal iedere generatie opnieuw zich met 'het' kerkboek moeten verstaan, omdat het hier immers om de vorm zèlf van de traditie is begonnen, d.w.z. om de vraag, hoe wij het geloofs-'bezit' van de vaderen nog aan de kinderen over zullen kunnen dragen.

een liturgiologisch, dogmatisch of kerkrechtelijk karakter zijn belangrijk, maar niettemin secundair; in liturgicis zou werkelijk het primaat van de liturgie mogen gelden.

Vanuit dàt perspectief willen alle bladen derhalve beoordeeld worden, die in deze ringband (wie weet hoe langzaam?) worden samengebracht. Het is beslist niet ondenkbaar (en veeleer zelfs waarschijnlijk!), dat er op tal van pagina's e.e.a. zal worden vervangen lang vóórdat het de synodetafel bereikt heeft. Maar dan zal dat op grond van 'stemmen uit de practijk' gebeuren, nadat herhaalde vóóroefening duidelijk gemaakt heeft, dat een doopsbediening zó 'het niet haalt', of een formuliergebed zùs niet 'overeind blijft staan'. *Gezag* heeft deze handreiking dus enkel *van binnen uit:* de gedane voorstellen zullen 'zichzelf' moeten wáármaken, en juist op grond dáárvan kan er dan om officiële legitimatie gevraagd worden. Wij vleien ons met de hoop, dat het volgen van deze weg geen eindeloos uitstel zal betekenen. Ook een werk als de psalmberijming is dan toch op een bevredigende wijze aan het kerkelijk oordeel onderworpen. Overhaasting houden wij in ieder geval voor het grotere kwaad. Dat het met de voorstellen voor een nieuw gezangboek enkele jaren niet mee heeft gezeten, en dat het uitbrengen van een in sommige opzichten aanvechtbare proefbundel tot critische tegenspraak heeft geprikkeld, zal er waarschijnlijk toe leiden, dat het niet tot voorbarige decisies komt, maar wel degelijk tot een breed-opgezette en in (vrijwel) alle kerkgemeenschappen bruikbare liederenbundel. Wat 'de' liturgie betreft zullen wij misschien wel extra geduld moeten oefenen; hebben we niet inderdaad met zoiets als een drietrapsraket te maken, (psalter, gezangboek en liturgische 'forma'), waarvan het verfijnde instrumentarium in de neuskegel het nauwste luistert? De revisie van het dienstboek zal zich langzaam moeten voltrekken, en dat is misschien wel anders dan men zich als regel voorstelt, – anders ook dan het Hervormde Synodemoderamen het zich aanvankelijk had ingedacht. Maar dat heeft intussen dan toch zijn toestemming gegeven tot een publicatie onder verantwoordelijkheid van een officiële kerkelijke commissie, waarvan de voorstellen uiteraard niet zo maar, van zijn handtekening voorzien zonder enige kerkelijk-voorgeschreven behandeling, aan alle kerkeraden en voorgangers kunnen worden rondgezonden. Zelfs tussen die commissie en de boven haar gestelde Raad voor de Eredienst zijn in de toekomst nog spanningen genoeg denkbaar: want men heeft ons inderdaad de gelegenheid willen geven, naar bevind van zaken en in overeenstemming met gegroeide inzichten te handelen. Opdat voorgangers en gemeenten, die de rondgezonden proefbladen gaan gebruiken, *niet beschuldigd zouden kunnen worden van onordelijk handelen*, maar, integendeel, door zich bij

het werkverband aan te sluiten, *een wezenlijke bijdrage zouden kunnen leveren ter voorbereiding van de rechte ordelijkheid!* Voor wie het negatiever wil uitdrukken: De chaos kan niet groter worden dan hij momenteel de facto is, – en het zal er om begonnen moeten zijn, dat wij daar met de nodige werkelijkheidszin op ingaan.

Daarom meenden wij onze opdracht ook op zulk een wijze te moeten opvatten, dat wij zo nodig in den brede rekenschap afleggen van de achtergronden die tot de verschillende voorstellen hebben geleid. Niet alleen zijn de vier deeltjes 'Kanttekeningen', die de huidige voorzitter van de Raad voor de Eredienst, prof. Lekkerkerker, destijds bij het Dienstboek-in-ontwerp gemaakt heeft, helemaal uitverkocht, zodat voor velen het 'materiaal' moeilijk bereikbaar is geworden; maar de eventuele gebruikers van deze bladen hebben er ook recht op te weten, waarom wij dat materiaal zó meenden te kunnen ordenen (c.q. te moeten laten liggen). Liturgische oriëntering van predikant en gemeente hoort tot de veronderstellingen van ieder experiment, dat zij gezamenlijk gaan wagen; daarom verdiepe men zich vooraf in de draagwijdte van hetgeen men denkt te ondernemen. De toelichtingen in deze ringband horen er naar ons gevoelen dan ook wezenlijk bij, – en zij zijn er niet in de laatste plaats de aanleiding toe geweest, dat het besluit is gevallen: Laat eenvoudig iedereen zich op dit 'losbladige werkschrift' kunnen abonneren! Wie weet waar men mogelijkheden ziet, die wij van ons uit nooit vermoed zouden hebben; wie weet wie er tot zelfstudie geïnspireerd wordt, zoals ook wij het een voorrecht hebben leren vinden met de liturgica bezig te zijn. Mocht men via persoonlijke en schriftelijke correspondentie in het door ons beoogde en geregelde proefparochie-verband opgenomen willen worden, dan schrijve men aan het secretariaat der Commissie: Goudenregenstraat 338 te 's-Gravenhage.

3

Over de *werkwijze*, die wij gevolgd hebben, kunnen wij zeer veel korter zijn. De eerste taak hebben wij ons eenvoudig laten opleggen door het moderamen van de Generale Synode, dat zich in de achter ons liggende jaren reeds één- en andermaal tot de Raad voor de Eredienst gewend had met de vraag, te willen ingaan op het hier en daar in den lande heersende onbehagen over de vigerende belijdenisvragen. Tot op zekere hoogte is het zoeken naar een meer bevredigende bewoording daarvoor een willekeurig begin; maar het bleek ons al spoedig, dat we nauwelijks een beter uitgangspunt hadden kunnen kiezen. Wij dienden elkander im-

mers rekenschap te geven van de verhouding van Doop en Avondmaal, van de plaats der beide sacramenten in de hoofddienst, van het hoge ogenblik der 'verbondsvernieuwing' in de gang van het kerkelijk jaar. Daarmee was alles dan wel ongeveer tegelijk aan de orde, en er is vanuit de Raad voor de Eredienst (die wij geregeld op de hoogte hebben gehouden van onze vorderingen) dan ook de opmerking gemaakt, dat het concept-belijdenisvragen waarover wij het eens konden worden, gezien binnen het kader waarin wij het meenden te moeten plaatsen, in feite reeds 'een compleet dienstboek' is. Daar mag dan al iets van waar zijn, – tegelijkertijd is het duidelijk, dat we waarschijnlijk nog enkele jaren nodig zullen hebben om dat dienstboek dan ook in concreto te 'voltooien'. – Nadat wij elkanders meningen hadden getoetst, hebben telkens een twee- of drietal onzer een bepaalde deeltaak op zich genomen, waarna één lid van het betrokken consortium de beoogde tekst of de daarmee corresponderende toelichting redigeerde. Niet alleen de voorgestelde teksten, evenzeer die toelichtingen hebben wij vervolgens tot in de kleinigheden gezamenlijk doorgenomen en overwogen. Daarbij hebben we er prijs op gesteld, dat de persoonlijke stijl (die dan ook gerust herkenbaar mag zijn) bewaard bleef, terwijl de incidentele auteursnaam tegelijkertijd kon wegvallen: naar ons eigen idee zijn het teksten van ons tezámen geworden. – Op dezelfde wijze verder werkende, zullen wij waarschijnlijk één of twee grotere 'stukken' per jaar kunnen af-redigeren.

4

Daarmee komen we dan aan de laatste paragraaf van dit voorwoord: de intekenaren zullen immers willen weten, waar zij binnen afzienbare tijd op mogen rekenen. Valt er op enige *continuïteit* te hopen, òf moet er misschien wel zoveel geduld worden geoefend, dat het verstandiger is het vervolg van de onderneming eerst maar eens af te wachten?

In de hoop daarmee onszelf niet te overschatten, zouden we de continuïteit willen aanbrengen door de verzorging van een min of meer *geregelde gebedshulp*. Niet alleen van de zijde der uitgeversmaatschappij is die suggestie met nadruk gedaan; ook bij onze interne besprekingen is reeds één van de eerste keren de wensel'jkheid naar voren gebracht van het gelijk-òp-werken aan formulieren en gebeden. Want niet weinig 'voorbedachte' gebeden uit het Dienstboek-in-ontwerp zijn toch wel zeer onbevredigend! Daarmee raken we aan de allermoeilijkste, maar waarschijnlijk tevens allernoodzakelijkste handreiking: dat we elkander bij het bidden niet zullen loslaten. Er zijn klassieke gebeden, zeker niet minder uit de

synagoge dan uit de 'trefzekere' perioden der kerkgeschiedenis, waar wij opnieuw vertroosting en vertrouwen uit kunnen putten; maar dan zullen ze ook in zulk een vertaling binnen ons bereik gebracht moeten worden, dat ze werkelijk ons 'eigendom' kunnen zijn. En tegelijkertijd is het onmogelijk om het daarbij te laten: ook met woorden van nú zullen wij de vreugden en benauwenissen van het menselijk geslacht voor het aangezicht van den HERE-God moeten neerleggen. Waarschijnlijk een viertal malen per jaar, in de herfst-, de advents-, de passie- en Paastijd èn na Pinksteren zullen wij proberen enkele gebeden rond te zenden, zonder ons daarbij aan een bepáálde gang van het kerkelijk jaar al te stringent te binden.

Daarnaast zijn er dan de grotere projecten, die wij in studie moeten nemen: de hoofddienst uiteraard, en in verband daarmee de oecumenische avondmaalsviering (om advies waarover aan de Hervormde Raad voor de Eredienst vrijwel maandelijks gevraagd wordt), maar ook de oecumenische (?) huwelijksinzegening en de bevestiging van ambtsdragers. Voorlopig is het programma daarmee wel omvangrijk genoeg.

Blijft te vermelden, dat voorop in de eerste aflevering een gecorrigeerde versie te vinden is van het tweede formulier 'voor de bevestiging en inzegening van het huwelijk' uit het Dienstboek-in-ontwerp, over het gebruik waarvan reeds overeenstemming bereikt was tussen de Gereformeerde Deputaten voor de Liturgie en de Hervormde Raad voor de Eredienst vóórdat onze commissie in haar huidige samenstelling kon worden benoemd. Zij heeft daar opzettelijk verder niets aan gewijzigd, omdat de kerkelijke huwelijkssluiting binnen afzienbare tijd toch weer in haar geheel aan de orde moet komen. En ook wat die huwelijkssluiting betreft zijn er beslist *verschillende* mogelijkheden, die wij naast elkander moeten blijven beproeven. – Dáárom vooral ook geven wij de resultaten van het genoemde overleg eenvoudig dóór, dat wij ons respect voor de traditionele Gereformeerde liturgie niet graag in twijfel getrokken willen zien. Heeft het huwelijksformulier-in-kwestie dan al geen klassieke gestalte, het is in ieder geval een aanvaardbaar stuk didactische liturgie, – en wanneer wij bij ons voorstel tot hantering van vernieuwde belijdenisvragen heel duidelijk voor een 'liturgische didachè' geopteerd hebben (voor het verschil tussen die beide wegen verwijzen we graag naar het artikel van Dr. W. Barnard, dat onder deze titel in het Jaarboek voor de Eredienst 1963–1964, blz. 88–95, is te vinden), betekent dat allerminst, dat wij die overal zouden willen voorschrijven! Zoals men tal van bestaande kerkgebouwen door het toegeven aan wat men niet ten onrechte wel eens 'liturgitis' genoemd heeft alléén maar kan verknoeien ('Moeten ook wij geen liturgisch centrum hebben?', enz.), zullen er ongetwijfeld niet weinig gemeenten zijn, die op de

didactische liturgie eenvoudig aangewezen blijven. En dat verdient dan veeleer positieve waardering vanwege zijn gelukkig stijlbesef dan minachting of depreciatie. Te zijner tijd hopen we daar het nodige nog wel over te kunnen zeggen. Want wij zouden elkander inderdaad graag iedere vrijheid willen toestaan, die wij nodig hebben om met opgeheven hoofde voor het aangezicht van den HEER te verschijnen, in zijn huis op hoogtijdagen.

W. Barnard, Rozendaal, post Velp, Gld.
J. P. Boendermaker, Bussum, Evangelisch-Lutherse Kerk
M. G. L. den Boer, Utrecht
J. van Goudoever, Hilversum, Remonstrantse Broederschap
W. P. ten Kate, Delft
B. Klein Wassink, Driebergen
M. W. Kooy, Soest
A. W. Lazonder, 's-Gravenhage
Th. J. M. Naastepad, Rotterdam, Rooms-Katholieke Kerk
W. G. Overbosch, Amsterdam
W. G. Scheeres, Amstelveen, Gereformeerde Kerken in Nederland
M. J. G. van der Velden, Renkum

's-Gravenhage, september 1967.

BEVESTIGING EN INZEGENING VAN HET HUWELIJK

Overgenomen (juli 1967)
als voorlopig resultaat van besprekingen
binnen de Hervormde Raad voor de Eredienst
na overleg van de Raad
met de Gereformeerde Deputaten voor de Liturgie
in oktober 1965.

A

Een voorlopige bezinning op de kerkelijke huwelijkssluiting

De hierachter volgende orde van dienst voor de 'bevestiging en inzegening van het huwelijk' is niet nieuw, – op enkele correcties na was zij reeds te vinden in het Dienstboek-in-ontwerp voor de Nederlandse Hervormde Kerk op blz. 188–193. Gebleken is, dat dit didactische formulier op tal van plaatsen gebruikt wordt; en op verzoek van de Gereformeerde Deputaten voor de Liturgie is er in 1965 dan ook reeds overleg geweest met de Hervormde Raad voor de Eredienst, of e.e.a. mocht worden overgenomen ten behoeve van het dienstboek-in-wording voor de Gereformeerde Kerken in Nederland. De notulen van de afsluitende bespreking daarover in oktober 1965 vermelden, dat de bekendmaking der namen van bruidegom en bruid aan de gemeente in overeenstemming gebracht zou worden met de eigentijdse gang van zaken; dat het schriftuurlijk argument uit 1 Corinthiërs 6 : 18-20 enigszins anders zou worden ingevoegd bij de opsomming der 'huwelijksoorzaken'; dat de wat irriterende zinsnede 'gevende en sparende' liefde bij de vraagstelling aan den man zou komen te vervallen; dat er bovenal opheldering zou worden aangebracht ten aanzien van de handoplegging (omdat in 1954 de eigenlijke bruidszegen merkwaardigerwijze als alternatief genoemd is aan het slot van de dienst, naast de hogepriesterlijke zegen uit Numeri 6 : 24-26, terwijl het verrichten van handoplegging gesuggereerd wordt bij een zegenwens, die oorspronkelijk de 'bevestiging' heeft afgesloten); en dat er ten slotte aanbevelingen gedaan zouden worden voor breder voorbeden.

Vrijwel gelijktijdig met het genoemde overleg was er een correspondentie gaande tussen het moderamen van de Generale Synode der Ned. Hervormde Kerk en de Raad voor de Eredienst over de kwestie: bevestiging *èn* inzegening/bevestiging *òf* inzegening. Over deze ingewikkelde materie is ten slotte een samenvattende brief naar het moderamen uitgegaan, die hier waarschijnlijk het beste in zijn geheel kan worden geciteerd; daaraan valt namelijk enerzijds af te lezen, waaròm het hierbij opnieuw afgedrukte formulier is gehandhaafd en op het reeds genoemde gewichtige punt gecorrigeerd; uit dat schrijven kan men anderzijds ook

afleiden, dat de gehele materie van de kerkelijke huwelijkssluiting weer opnieuw aan de orde gesteld zal moeten worden. In de Commissie voor het Dienstboek, die voor de redactie van dit losbladige werkschrift tekent, is zij nog niet doorgesproken; het laat zich aanzien, dat o.a. het overwegen van de mogelijkheid ener z.g. 'oecumenische' huwelijksinzegening minstens ook tot andere suggesties aanleiding zal geven.

Het hier aangehaalde schrijven van december 1965 is uitgelokt door tal van vragen uit de kerk over de verhouding van burgerlijk en kerkelijk huwelijk.

'Na ampel overleg is de Raad voor de Eredienst tot de conclusie gekomen, dat het weinig aanbeveling verdient, de terminologie 'bevestiging en inzegening van het huwelijk' (zoals die in het Dienstboek-in-ontwerp en in de kerkorde wordt gebezigd) nadrukkelijk te vereenvoudigen; daardoor zou waarschijnlijk eerder verwarring worden gesticht dan opheldering aangebracht.

'Zuiver historisch gesproken hebben diegenen het gelijk aan hun kant, die er aan herinneren, dat het klassieke Gereformeerde huwelijksformulier een situatie onderstelt, waarbij de burgerlijke huwelijkssluiting zich nog niet had geconsolideerd en de echtverbintenis dus ten overstaan van de kerkelijke voorganger eerst tot stand kwam. De bekend geworden vragen aan man en vrouw worden tot laat in de middeleeuwen 'ante portas' gesteld en beantwoord; de samengestroomde schare werd tot getuige genomen, dat er geen wettige bezwaren (te nauwe bloedverwantschap e.d.) tegen het huwelijk waren ingebracht. Deze situatie is nog duidelijk herkenbaar in het klassieke Gereformeerde huwelijksformulier, hoewel de sluiting van het huwelijk toen reeds binnen het kerkgebouw plaats vond. De formule 'De Vader der barmhartigheid, die u door zijn genade tot deze heilige staat van het huwelijk geroepen heeft, verbinde u met rechte liefde en trouw en geve u zijn zegen' werd gesproken op het ogenblik, dat momenteel de ambtenaar van de burgerlijke stand ten stadhuize de hamer laat vallen. Nog bij Luther bijvoorbeeld vinden we het gebruik, dat men daarná pas de kerk binnenging om de Schriften te openen en de voorbeden te verrichten. Nu deze verhoudingen radicaal zijn veranderd, kan men dus met grote nuchterheid stellen, dat bruidegom en bruid reeds als echtgenoten bij het kerkgebouw aankomen, zodat een eigentijds huwelijksformulier uitsluitend met een inzegening en in geen enkel opzicht meer met een bevestiging (in de zin van ratificatie) hoort te rekenen.

'De werkelijkheid is echter deze, dat de passering van de huwe-

lijksakte op het raadhuis wel degelijk een zekere verschraling heeft betekend. Voor de rechtsregels uit het burgerlijk wetboek kan men nòg zoveel eerbied hebben en van een misplaatst gebruik van de onheldere aanduiding 'sacrament' nòg zulk een afkeer, – in wat de volksmond de 'overtrouw' is gaan noemen, beleeft men niettemin de herkenning van het huwelijk zoals het verworteld is in de trouw Gods en dan ook tot de duidelijkste bezegeling kan uitgroeien van de belijdenis, dat wij in den Messias Jezus bestemd zijn tot verzoening en samen-leving op deze aarde. – Wanneer daarom de bijbelse fundering van dit perspectief in bijvoorbeeld het tweede huwelijksformulier uit het Dienstboek-in-ontwerp (dat vermoedelijk ook door de Gereformeerde Kerken in Nederland als de meest aanvaardbare vorm voor de kerkelijke huwelijksplechtigheid zal worden aangewezen) nog wat breder zou worden uitgewerkt, lijkt er geen enkel bezwaar tegen te bestaan om de uitdrukking '. . . dat gij genomen hebt en neemt' *niet* op de publieke verloving en de huwelijkssluiting ante portas ecclesiae, *maar* op het gebeuren ten stadhuize resp. de genoemde herkenning-vanuit-het-geloof te betrekken. Dat de op die wijze gehanteerde terminologie 'huwelijksbevestiging' een ondermijning van het gezag der burgerlijke overheid zou betekenen, komt de Raad voor de Eredienst toch wel bijzonder onwaarschijnlijk voor. En met name wanneer men aan de ringwisseling ten hoogste een ondergeschikte plaats toekent en men er in ieder geval tegen waakt, dat er geen 'zegening' plaats vindt van de ringen (die dan vervolgens door de voorganger aan de hand van de bruidegom en de bruid geschoven zouden moeten worden) valt de gevreesde vertroebeling nauwelijks te duchten.

'Helderheid dient er in zóverre wèl te worden aangebracht, dat de (in de tweede alinea van deze brief reeds geciteerde) formule 'De Vader der barmhartigheid . . .', enz., inderdaad *niet* gebezigd behoort te worden bij de 'eigenlijke' inzegening; zij blijve de afsluiting van de 'bevestiging' c.q. 'herkenning', en worde dus gesproken vóórdat bruidegom en bruid worden uitgenodigd om in het midden der gemeente neer te knielen. Zijn zij eenmaal geknield, dan spreke de voorganger b.v. het gebed 'O Heer des levens en der eeuwige liefde, . . .' waarna hij onder handoplegging de bruidszegen kan uitspreken: 'Onze lieve HERE-God vervulle u met zijn genade en geve u, dat gij in alle godzaligheid, liefde en eenheid lang en heilig samen moogt leven'. Dat volgens het tweede formulier uit het Dienstboek-in-ontwerp de trouwdienst met deze bruidszegen zou worden besloten, is een overduidelijke vergissing; ná de handoplegging en zegening pas vinde de bijbeluitreiking plaats en worde de dienst voortgezet met inzameling der gaven, (zo mogelijk uitvoerige) voorbeden en (eventueel) een viering van het heilig Avondmaal.

'Voor zover degenen, die om opheldering vragen, een terugkeer tot oorspronkelijke vormen en verhoudingen bedoelen, mogen zij er aan herinnerd worden, dat deze handoplegging als markante akte van 'inzegening' pas in vermoedelijk de 18e of 19e eeuw algemeen ingang heeft gevonden. Dat bruidegom en bruid geknield zouden hebben en dat hun bij de zegening de handen zouden zijn opgelegd, is in de reformatietijd namelijk nergens te constateren. Ook in dit opzicht zou de Raad voor de Eredienst de verschuiving in het ceremonieel volgaarne willen aanvaarden als een zinrijke vormgeving van de intentie, die bij de kerkelijke huwelijksplechtigheid reeds altijd heeft voorgezeten.'

Ondanks de opheldering, die deze brief heeft aangebracht, stelt hij de eigenlijke vragen uiteraard eerst recht aan de orde. Daarbij dient o.a. bedacht te worden, dat het gebruik van de optativus in de tijd, dat het klassieke Gereformeerde huwelijksformulier geschreven werd, de stelligste affirmatie kon betekenen. Zo geeft de Statenvertaling b.v. de hogepriesterlijke zegen in Numeri 6 met de optativus weer: 'De HERE zegene u en Hij behoede u . . ', – maar dat staat veel dichter bij de handoplegging dan bij een 'vrome wens' in de moderne betekenis van dat woord! De zegenspreuk 'De Vader der barmhartigheid . . .', enz., markeert dus wel degelijk een verrichting aan de zijde van de dienstdoende ambtenaar/ambtsdrager, – en op die *handeling* slaat daarom ook de vermanende *constatering* terug: 'Zo heeft God u dan samengevoegd als man en vrouw, en wat God samengevoegd heeft, scheide de mens niet'. Citeert men werkelijk het *evangelie*, zo zou men kunnen vragen, door de ambtelijke handeling in kwestie (of men die nu burgerlijk opvat of kerkelijk) met het handelen Gods te identificeren? Maar: wanneer men de concluderende zegenwens 'De Vader der barmhartigheid . . .' zou willen afzwakken tot de min of meer formele afronding van de 'huwelijksbevestiging' (gelijk die zojuist door het herhaalde ja-woord van bruidegom en bruid gestalte heeft gekregen), is het wel zeer de vraag of daar nog zulk een nadrukkelijke constatering op volgen kan, – of die nu in de woorden van Matthaeus 19 : 6 gevat wordt of niet! Hangende deze kwestie is het citaat in deze uitgave dan ook tussen haakjes gezet. – Direct daarmee verband houdt het openlaten van de eventuele mogelijkheid tot ringwisseling binnen het kader van de kerkelijke huwelijksplechtigheid; wie van meet af aan reeds met jonggetrouwden rekent en de op het stadhuis gestelde handeling serieus neemt, kan daar inderdaad wel enige bezwaren tegen inbrengen. Bij het overleg tussen de Gereformeerde Deputaten voor de Liturgie en

de Hervormde Raad voor de Eredienst blijkt dan ook uitdrukkelijk gestipuleerd te zijn, dat het wisselen der ringen facultatief gesteld zou worden, en dat zelfs de in het Dienstboek-in-ontwerp op blz. 192 cursief gedrukte woorden zouden worden weggelaten. Daarmee verschuift het accent een eindweegs in de richting van de 'inzegening'.

Gezien deze verschuiving ligt het ook voor de hand, dat er behoefte gevoeld werd aan een zwaarder nadruk op de voorbeden. Van de zijde der Gereformeerde Deputaten is gevraagd, of b.v. als alternatief voor het gebed 'O Heer des levens en der eeuwige liefde . . .' ook niet het oude 'Almachtige God, Gij die Uw goedheid en wijsheid in al Uw werken en ordeningen bewijst . . .' zou kunnen worden aangegeven. De voorlopige publicatie na de Generale Synode van Middelburg 1965–1966 heeft dat gebed uit het klassieke formulier als tweede mogelijkheid dan ook opgenomen. Wanneer het hierachter niettemin is weggelaten, is dat op grond van de overweging gebeurd, dat het oude gebed in vele gevallen te langademig zal blijken, juist voor het ogenblik van concentratie dat het bruidspaar geknield ligt, – terwijl men het dan toch ook met de traditionele bewoording zal moeten wagen, zonder die op enkele punten te bekorten of te moderniseren (zoals dat het geval is op de in omloop gebrachte stencils). – Breder kan men de voorbeden opvatten ná de bijbeluitreiking, als iedereen weer gezeten en de inzameling der gaven is geannonceerd. De suggesties op de hier volgende bladen zijn uiteraard niet meer dan een voorstel; ze werden ontleend aan een artikel uit het Jaarboek voor de Eredienst 1961–1962, blz. 69–99, van Ds. W. G. Overbosch, over 'De articulatie van onze gebeden'. Een tweetal kleine afwijkingen ten opzichte van de aldaar op blz. 97 afgedrukte tekst zijn geresulteerd uit pastorale overwegingen naar aanleiding van diverse brieven van kerkgangers, – de betrokken gebeden blijken n.l. op tal van plaatsen reeds gezegd te worden en voor niet weinigen van betekenis te zijn geweest. Om de voorlopigheid ervan niettemin te onderstrepen zijn ze hier in een kleiner letterkorps gezet.

De aan het slot vernoemde suggestie tot avondmaalsviering met de jonggehuwden, ter constituering ook van hun huiselijke tafelgemeenschap, hebben wij opgenomen omdat ook de geciteerde brief van de Raad voor de Eredienst op die mogelijkheid heeft gewezen. Zij zal in een nabije toekomst nog veel breder aan de orde moeten komen. Ook alles wat in strikte zin samenhangt met de dienst van de heilige Schrift is trouwens weggelaten: men zal hierachter niets anders vinden dan enkel een forma voor de 'bevestiging en inzegening van het huwelijk'.

B

Bevestiging en inzegening van het huwelijk

(voor toelichting: zie A)

ONDERWIJZING

Wij zijn als gemeente bijeen
om het huwelijk van

..... en .....

(worden ingevuld de namen van bruidegom en bruid)

voor Gods aangezicht te bevestigen
en er met hen en voor hen zijn zegen over af te smeken.
Zo hoort dan allen,
dat het huwelijk een inzetting van God is,
bedoeld als een gemeenschap voor het gehele leven,
waarin man en vrouw
overeenkomstig Gods wil
liefde en trouw,
hulp en toewijding van elkander mogen ontvangen,
zowel in voorspoed als in tegenspoed.

(Inzetting van het huwelijk)

Want God onze Vader,
die hemel en aarde en al wat daarin is geschapen heeft,
schiep de mens als man en vrouw.
'Het is niet goed', zo sprak Hij,
'dat de mens alleen zij;

'Ik zal hem een hulp maken, die bij hem past'.
Daarom zal een man zijn vader en zijn moeder verlaten
en zijn vrouw aanhangen,
en die twee zullen tot één vlees zijn.
Van deze hechte band tussen man en vrouw in het huwelijk
getuigt ook onze Here Jezus Christus,
en Hij voegt er aan toe:
'Hetgeen dan God samengevoegd heeft,
'scheide de mens niet'.
De apostel Paulus noemt deze eenheid
een groot geheimenis, dat hij betrekt
op de eenheid tussen Christus en de gemeente.

Men zal derhalve het huwelijk
niet lichtvaardig of gedachteloos aangaan,
maar eerbiedig en dankbaar,
in de vreze des HEREN.
En hoewel door de zonde ook den gehuwden
velerlei tegenspoed en leed overkomt,
zo mogen zij toch in het geloof verzekerd zijn
van de gewisse hulp van God.

(Doeleinden van het huwelijk)

Opdat gij nu in uw huwelijk
naar Gods geboden en onder zijn beloften moogt leven,
zo zult gij vervolgens ook weten,
waartoé God het huwelijk heeft ingesteld.

Het eerste doel is
dat man en vrouw, door oprechte liefde verbonden,
elkander in waarachtige eenheid zullen toebehoren
en elkander trouw zullen helpen en bijstaan
in alle dingen, die tot het tijdelijke
en tot het eeuwige leven behoren.

Het tweede is, dat zij onder de zegen van God,

die gezegd heeft: 'Weest vruchtbaar en vermenigvuldigt',
een gezin zullen stichten
en hun huis
tot eer van God,
tot opbouw van zijn gemeente
en tot heil van allen, die hun als kinderen geschonken
en als huisgenoten toevertrouwd zullen worden,
in de waarachtige kennis en vreze des HEREN zullen voorgaan.

Het derde is,
dat iedere man met zijn eigen vrouw,
en iedere vrouw met haar eigen man,
overeenkomstig het heilig evangelie?
met een goed en gerust geweten zal leven:
opdat ons lichaam, als een tempel van den Heiligen Geest,
niet verontreinigd worde:
'Gij zijt niet van uzelf,
'want gij zijt duur gekocht;
'verheerlijkt dan God met uw lichaam'.

(Wederzijdse verantwoordelijkheid in het huwelijk)

Ten laatste zult gij weten,
hoe de één zich jegens de ander
naar Gods Woord
schuldig is te gedragen.

Gij man zult uw vrouw liefhebben
gelijk Christus de gemeente heeft liefgehad.
Zoals Christus het hoofd van zijn gemeente is
en zich voor haar heeft overgegeven om haar te heiligen,
zijt gij het hoofd van uw vrouw
en zult gij haar in liefde
dienen, leiden en beschermen,
opdat gij samen recht
voor het aangezicht des HEREN moogt staan.
Overeenkomstig Gods gebod

zult gij getrouw en toegewijd uw arbeid verrichten
om u en de uwen te onderhouden.
Voorts zult gij als hoofd van uw gezin,
dat deel is van een grotere gemeenschap,
uw verantwoordelijkheid verstaan
tegenover de samenleving en haar noden
in kerk en maatschappij.

Gij vrouw zult weten,
dat God u aan uw man heeft verbonden
gelijk de gemeente aan Christus verbonden is.
Zoals de gemeente haar Heer liefheeft
en gehoorzaam volgt,
zo zult gij uw man liefhebben
en volgen in alle dingen, die recht en billijk zijn.
In vertrouwen op God
zult gij aan uw gezin goede zorg besteden
en het bewaren in de vreze des HEREN,
opdat allen, die aan uw hoede worden toevertrouwd,
God daarvoor zullen danken en verheerlijken.

Ten slotte, gij man en vrouw,
houdt steeds in gedachtenis,
dat gij beiden erfgenamen van de genade des levens zijt.
Wilt daarom in wijsheid met elkander samenleven
en nimmer verbitterd tegen elkander zijn,
opdat uw gebeden niet verhinderd worden.

BEVESTIGING

Daar er geen wettige bezwaren ingebracht zijn,
waarom uw huwelijk niet zou mogen bevestigd worden,
willen wij thans daartoe overgaan;
en uw begin zij in den Naam des HEREN,
die hemel en aarde geschapen heeft.

(Bruidegom en bruid staan op

en geven elkander de rechterhand.
Daarna spreekt de dienaar tot den man:)

.....,
verklaart gij hier voor God en zijn gemeente,
dat gij genomen hebt en neemt tot uw vrouw
.....;
en belooft gij, dat gij haar nimmer zult verlaten,
in goede noch kwade dagen,
in rijkdom noch armoede,
in ziekte noch gezondheid,
tot de dood u zal scheiden;
dat gij haar in liefde zult leiden en beschermen
zoals een godvrezend man
aan zijn wettige vrouw verschuldigd is;
dat gij heilig met haar zult leven,
haar trouw houdende in alle dingen
overeenkomstig het heilig evangelie?

(Antwoord:)

Ja.

(Vervolgens tot de vrouw:)

.....,
verklaart gij hier voor God en zijn gemeente,
dat gij genomen hebt en neemt tot uw man
.....;
en belooft gij, dat gij hem nimmer zult verlaten,
in goede noch kwade dagen,
in rijkdom noch armoede,
in ziekte noch gezondheid,
tot de dood u zal scheiden;
dat gij hem in liefde zult gehoorzamen en helpen
zoals een godvrezende vrouw
aan haar wettige man verschuldigd is;

dat gij heilig met hem zult leven,
hem trouw houdende in alle dingen
overeenkomstig het heilig evangelie?

(Antwoord:)

Ja.

Eventueel kunnen bruidegom en bruid hier de ringen wisselen.

(De dienaar vervolgt:)

De Vader der barmhartigheid,
die u door zijn genade
tot deze heilige staat van het huwelijk geroepen heeft,
verbinde u met rechte liefde en trouw
en geve u zijn zegen.
Amen.

(Zo heeft God u dan samengevoegd als man en vrouw;
en wat God samengevoegd heeft, scheide de mens niet.)

INZEGENING

*(Daarna nodigt de dienaar het bruidspaar uit
om neder te knielen, en vervolgt:)*

Laat ons bidden.

O Heer des levens en der eeuwige liefde, —
wij danken U,
dat deze beiden in elkander
zo grote trouw en liefde hebben gevonden,
dat zij hun levens willen verenigen
en samenwonen al hun dagen.
En aangezien wij mensen zonder Uw hulp niets vermogen,

bidden wij U, dat Gij hun verleent
de gave van Uw Heiligen Geest.
Help hen
om zich met kinderlijk vertrouwen te stellen
in Uw liefderijke hoede,
en in dit hun verbond te bouwen
op Uw onveranderlijke genade.

Door Jezus Christus, onzen HEER,
Amen.

(Na deze voorbede legt hij bruidegom en bruid de handen op en spreekt de bruidszegen:)

Onze lieve HERE-God
vervulle u met zijn genade
en geve u, dat gij
in alle godzaligheid, liefde en eenheid
lang en heilig samen leven moogt.
Amen.

(Terwijl het bruidspaar nog geknield is,
kan de gemeente hier invallen met een LIED)

OVERHANDIGING VAN DE HUISBIJBEL

(De dienaar of de dienstdoende ouderling overhandigt de huisbijbel en spreekt een Schriftwoord, b.v. Psalm 119 : 105)

GEBEDEN

1. met het oog op het huwelijk, b.v.

Laat ons den HEER bidden
voor de beide mensen,
die vandaag hun levens aan elkander hebben verbonden
onder aanroeping van zijn heilige Naam, –

opdat hun samenzijn zal worden gezegend,
opdat hun huwelijk gedragen zij door de liefde van Christus,
en opdat hun huis en hun dagen vol worden
van goedheid, vrolijkheid en lofzegging.

Laat ons bidden:
HEER, ONTFERM U!

Laat ons den HEER bidden
voor alle mensen, die eenmaal dezelfde beslissing namen
en elkander als geschenk uit Gods vaderlijke hand ontvingen,
opdat zij trouw mogen blijven
en elkander in alle fasen van het leven
opnieuw mogen ontdekken en herkennen, –
zodat zij voor hun kinderen het inbegrip zijn
van geloof, en eenvoud, en levensdurf.

Laat ons bidden:
HEER, ONTFERM U!

Laat ons den HEER bidden
voor alle gehuwden, die het moeilijk met elkaar hebben gekregen,
opdat zij temeer de zelfverloochening beoefenen
en de ander naast zich uitnemender achten dan zichzelf;
opdat zij zich dagelijks verootmoedigen voor den Heer,
die alle verzoening onder ons mensen heeft aangebracht.

Laat ons bidden:
HEER, ONTFERM U!

Laat ons den HEER bidden
voor degenen, boven wier macht het ging elkander vast te houden,
die van elkaar gescheiden geraakt zijn, hoe dan ook, –
en voor hun kinderen,
die mèt hen door de verscheurdheid en de eenzaamheid moeten gaan:
opdat zij het levenslicht niet gaan haten,
opdat zij niet verbitterd raken en zich afsluiten,
opdat zij den Heer niet vergeten,
die alléén geweest is zoals niemand onzer
en alle vervreemding tot het einde toe heeft geproefd.

Laat ons bidden:
HEER, ONTFERM U!

Laat ons den HEER bidden
voor allen, die hun man of vrouw door de dood hebben verloren
en die telkens opnieuw overrompeld worden
door de moeizame beslotenheid van hun weduwstaat;
opdat zij ontdekken mogen
dat zij hun levensweg nog niet ten einde hebben gelopen,
maar den HERE-God voortdurend als een helper aan hun zijde hebben
bij het volbrengen van de zware taak
om zo goed zijn gezag te weerspiegelen als zijn zorgzaamheid.

Laat ons bidden:
HEER, ONTFERM U!

Laat ons den HEER bidden
voor de verliefden en de verloofden,
die aan hun verwondering over de wederkerigheid
het geheimenis leren aflezen van zijn tegenwoordigheid:
opdat ze in toenemende mate bereid zijn
elkander te eerbiedigen en in-tact te laten.
Laten wij om wijsheid bidden voor de velen,
die met hun geduldige wachten
een dubbel deel moeten dragen in de misère van de woningnood:
opdat ze door voorbarige vertrouwelijkheid niet
aan het laatste geheim van het huwelijk voorbijleven.

Laat ons bidden:
HEER, ONTFERM U!

Laat ons den HEER bidden
voor degenen, die besloten hebben niet te huwen
en hun leven weg te schenken
met het oog op de komst van zijn koninkrijk;
laat ons Hem bidden voor degenen,
die dat in het verborgene deden of iin ordelijk verband –
voor verpleegsters en maatschappelijke werkers,
voor de leden van communauteiten en christelijke leefgemeenschappen,
voor priesters en priester-arbeiders, –

opdat zij voor alle hoogmoed worden bewaard
en in alle aanvechting gesterkt,
opdat hun oog helder blijve en hun hart rein.

Laat ons bidden:
HEER, ONTFERM U!

En laat ons den HEER bidden
voor degenen, die ongehuwd zijn gebleven tegen wil en dank, –
voor degenen, wier verlangen en genegenheid niet werd beantwoord.
en voor degenen die gebukt gaan
onder de onvolwaardigheid van hun lichaam
of onder de eigenzinnigheid van hun neigingen:
opdat zij zich niet verstrikken
in negatieve gevoelens en zelfgenoegzaamheid,
opdat zij een weg vinden om hun hart weg te schenken
en een vruchtbaar leven te leiden in deze tegenwoordige wereld.

Laat ons bidden:
HEER, ONTFERM U!

2. *eventuele incidenteel-gevraagde voorbeden:*
3. *een gebed voor de offeranden;*
4. *wanneer er géén heilig Avondmaal gevierd wordt: het 'Onze Vader'.*

De INZAMELING DER GAVEN *is gedacht tijdens gemeentezang (in ieder geval verbonden met de voorbeden en niet op enigerlei plaats in de liturgie, waar de dienst van de heilige Schrift of huwelijksbevestiging en -inzegening er door onderbroken worden), eventueel onder het voorspel tot het* SLOTLIED. *Beter is het, wanneer deze inzameling tevens het begin kan zijn van de toebereiding van de avondmaalstafel: men drage dan brood en wijn aan en vervolge de dienst met de tafelgebeden. — Anders volgt, afsluitend, de* ZEGEN.

BELIJDENISVRAGEN

(viering van de Palmzondag)

Eerste redactie gereedgekomen
in de voorzomer van 1967

A

Achtergronden

In de zomer van 1966 kreeg een nieuw-benoemde Commissie tot herziening en vernieuwing van het Dienstboek-in-ontwerp voor de Ned. Hervormde Kerk de raadgeving mee, allereerst haar aandacht te richten op de *z.g. belijdenisvragen:* bij de Generale Synode waren immers tal van vragen binnengekomen, die een zeker onbehagen in de gemeente verrieden en het was de Raad voor de Eredienst bekend, dat er door tal van voorgangers van de gesuggereerde bewoording werd afgeweken. Daarbij bleek dan meestal niet alleen de formulering der vragen in het geding te zijn: in vele gevallen wordt de geloofsleerlingen, nadat zij de vragen beantwoord hebben, ook door handoplegging de zegen gegeven, of zij krijgen althans 'een tekst mee', – en deze feitelijke bevestigingspractijk wijkt af van wat er in het concept-Dienstboek op blz. 79-82 staat aangegeven. Zo was er alle reden om de revisie juist op dit punt aan te pakken, – een wezenlijk punt, waarbij de doordenking van fundamentele structuren in het geding is. Daarom zal, naar wij hopen, deze principiële overweging vooràf ook niet als een overbodige opdringerigheid worden ervaren.

Geven wij ons rekenschap van het *in de gemeente* bestaande verzet tegen de tot nu toe vigerende belijdenisvragen, dan concentreert zich dat vooral op de vragen 2 en 3:

> '*Ten andere:* Aanvaardt gij de roeping om, als lidmaat van de gemeente, die God zich in Christus ten eeuwigen leven verkoren heeft, door zijn genade tegen de zonde en de duivel te strijden, uw Heiland te volgen in leven en sterven, Hem te belijden voor de mensen, en met blijdschap te arbeiden in zijn Koninkrijk?'
>
> '*Ten derde:* Wilt gij, in de gemeenschap der Nederlandse Hervormde Kerk en onder haar opzicht, getrouw zijn onder de bediening van het Woord en van de sacramenten, volharden in het gebed en in het lezen van de heilige Schrift, en naar de u geschonken gaven medewerken aan de opbouw der Gemeente van Christus?'

In de *tweede* vraag is het op het eerste gezicht niet meer dan het taaleigen, dat lijkt te storen: men ervaart dat niet zelden als geantiqueerd maar is na enig gesprek toch wel bereid om toe te geven, dat b.v. uitdruk-

kingen als 'genade' en 'eeuwig leven' onvervangbaar zijn en dan ook maar eenvoudig moeten blijven staan. Een beetje anders ligt het intussen al, wanneer de oude abrenunciatio diaboli aan de orde komt: achter de massieve termen 'zonde en duivel' ziet men, bewust of onbewust, een reeks mythologoumena opdoemen, waar men eenvoudig niet mee klaar is en waar men dit ogenblik van persoonlijke eenvoud en helderheid dus ook niet mee wil belasten. En daar beginnen we dan aan de eigenlijke tegenzin te raken: die regardeert niet eens zozeer een 'verouderd wereldbeeld' (want men heeft gelukkig vaak genoeg in de gaten, dat een ondoordachte 'Entmythologisierung' van het Evangelie aanstonds het gevaar oproept, dat wij het kind mèt het badwater zouden weggooien) als wel de zekerheid, dat de manier waaròp hier het getuigenis aan de orde gesteld wordt, *althans voor ons tijdsgewricht 'overtrokken' is*. Wij zijn geen gemeente van martelaren, het volgen van de Heiland 'in leven en sterven' komt voor het besef van verreweg de meeste geloofsleerlingen uit een andere wereld dan het twintigsteeeuwse Nederland, en juist wanneer men bereid is zich op die martelaren te beroepen, wil men zijn eigen bescheiden bijdrage niet opgeschroefd zien. Anders gezegd: door de overspanning van het pastoraat komt de pastorale bedoeling precies fout terecht; en daar heeft men een fijne neus voor, omdat men van een waarachtig pastoraat inderdáád iets verwacht.

Daarmee is dan meteen de aarzeling tot het beantwoorden van de *derde* vraag aan de orde, waarvan men over het algemeen de draagwijdte wel aanvaardt en de mildheid waardeert. Er wordt hier immers niets 'beloofd', zoals onder de oude kerkelijke bedeling, maar enkel gevraagd naar een oprechte wil en een heilig voornemen. En dat voornemen is op gemeente-opbouw gericht, met als visioen daarachter het komende Koninkrijk, zoals het in vraag 2 vernoemd is. Maar dáárom juist is men dan toch ook weer niet gelukkig met de concrete aanwijzing van *een met name genoemd 'kerkgenootschap'*. Men wil eventueel graag begrijpen, dat 'tuchtoefening' dan toch zo'n exacte toespitsing verlangt, en men is evenzeer bereid zich door een bevoegd kerkelijk gezag te laten gezeggen. Maar men wil over die bevoegdheid tegelijkertijd blijven méé-oordelen. De kerken (meervoud!) hebben nu eenmaal te vaak verstek laten gaan en gezwegen waar ze spreken moesten: in dat verband begeert men de bewegingsvrijheid om 'van kerk te veranderen' zònder dat men daarbij wijziging brengt in zijn heilige voornemen. Anders gezegd: men wil zijn *belijdenis niet smaller zien dan de Doop*, die dan toch wereldwijd geaccepteerd wordt en erkend, – men weet zich opgenomen in de Kerk als het lichaam van de Messias. En ook wanneer men de Nederlandse Hervormde (of een andere) Kerk wel degelijk als een aanvaardbare gestalte

daarvan ziet en bereid is in haar administratie te worden opgenomen, wil men toch geen administratief-versmalde vraag beantwoorden. – E.e.a. speelt bijvoorbeeld heel nadrukkelijk in de diverse studentengemeenten in den lande, waar niet zelden intensief naar de draagkracht van het Evangelie gezocht wordt, waar men samen Avondmaal viert en de verschillende kerkelijke tradities aan elkander toetst, maar voor Doop en belijdenis ineens wordt terugverwezen naar een plaatselijke praxis en leefwereld, waar men ternauwernood enige voeling mee heeft. Er liggen hier uiteraard tal van vragen, die niet zo gemakkelijk te beantwoorden of zelfs maar recht te stellen zijn; en het zijn zeker niet steeds 'de studenten', die 'gelijk hebben'. Maar dat we er in deze termen over spreken, is alleen maar een aanwijzing daarvan, dat velen hunner . . . géén belijdenis doen op een ogenblik, dat ze naar een pastorale ondersteuning oprecht verlangen. En dat ze naderhand dus óók niet meer (al was het maar administratief!) herinnerd worden aan hun behoren-tot-de-gemeente, die in hun studietijd wel degelijk de noties van voortvarendheid èn moederlijkheid bij hen wakker gemaakt heeft.

Merkwaardigerwijze komt het verzet tegen de vigerende belijdenisvragen ternauwernood van de zijde der *voorgangers*, – die als liturgen toch beslist wel in moeilijkheden moesten komen met vooral vraag 1:

> '*Ten eerste:* Belijdt gij te geloven in God den Vader, den Almachtige, Schepper des hemels en der aarde; en in Jezus Christus, zijn eniggeboren Zoon, onzen Heer; en in den Heiligen Geest?'

De 'moeilijkheid' schuilt dan niet zozeer in wat er gezègd wordt; tot op zekere hoogte kan men zelfs niet dankbaar genoeg zijn voor het feit, dat vorige generaties midden in de verwarringen van de 19e eeuw de oude woorden niet gekleineerd of uit hun verband gerukt hebben en de trinitarische structuur van de confessie onverkort gehandhaafd. Maar daar raken we dan ook meteen aan het onloochenbare feit, dat het hier om een verkorting van het apostolische Credo gaat, d.w.z. om *een doop-belijdenis*, en *dat de daadwerkelijke bediening van de Doop van déze vraag niet losgemaakt kan worden*. In de practijk echter gebeurt dat slag op slag, door de simpele suggestie, dat die eerste vraag er één-van-de-drie is, waar men de geloofsleerlingen dan ook inéén op laat antwoorden. De doopsbediening wordt dan, om zo te zeggen, tussen de vragen weggekneld, en komt òf vóór òf ná het drietal terecht.

In het eerste geval (d.w.z. doopsbediening vóór de drie vragen) wordt onwillekeurig de suggestie gewekt, dat er destijds (n.l. in de prille jeugd der betrokkenen) een verzuim is gepleegd, dat nu om te beginnen

moet worden 'ingehaald'; en daarmee is de kinderdoop dan op een wijze normatief gesteld, die theologisch niet waar te maken valt. Let wel: deze constatering is in genen dele gericht tegen de practijk, dàt er kinderen gedoopt worden; daar kan men blijkbaar tot in het oneindige over discussiëren zonder ooit tot een laatste klaarheid te komen. Het gaat hier alleen maar over de kwestie, dat het stellen van een typische doopvraag op déze wijze – n.l. ná een 'ingehaalde' kinderdoop – *van de volwassenendoop een anomalie maakt*. De kostelijke overweging, dat wij 'gedoopt behoren te wezen' – die teruggaat op niets meer of minder dan een ingeving van de Geest zelf! –, slaat dan niet langer terug op de daad en de dood van de Messias, maar op onze geboorte als zodanig; de argumentatie wordt verlegd vàn het begrepen-zijn van het Gods-volk in de Messias Israëls náár een gedoopte natie.

In het tweede geval (waarbij men de 'nieuwe lidmaten' dus eerst de drié vragen laat beantwoorden en vervolgens aan de ongedoopten onder hen het sacrament bedient) laat men de Doop corresponderen, niet alleen met het geloof van de Kerk der eeuwen, maar evenzeer met de administratieve inperking, die gegeven is met iedere incidentele gestalte van pastoraat en tuchtoefening. – Bij hantering van de drie vigerende vragen is er dan ook eigenlijk maar één liturgisch-aanvaardbare handelwijze: n.l. dat men het stellen van de vragen na de eerste afbreekt, vervolgens de Doop bedient aan wie het sacrament nog niet hebben ontvangen, en daarna verder gaat met de vragen 2 en 3. Alleen dàn drijft men 'volwassenendoop' en 'kinderdoop' niet uit elkander, alleen dàn stelt men niemand in staat van beschuldiging. Maar precies déze handelwijze komt in de praktijk ternauwernood vóór, en ze is door het concept-Dienstboek ook beslist niet bedoeld. Want het afzweren van de duivel (die volgens het Evangelie aan het kruis van de Messias is verslagen en wiens bodemloze val uit de hemel dus ook veeleer met het 'objectieve' Credo verbonden moet worden dan met het daarbíjkomende geloof van mensen, die huns ondanks ontkiemen als een zaad aan het bloed der martelaren) is in de twéède vraag vernoemd: en we hebben al gezegd, dat dat uit pastoraal oogpunt gezien in het huidige tijdsgewricht een overtrokken zaak genoemd moet worden.

Vatten we onze overwegingen nu samen, dan worden we dus tot de conclusie genoopt, dat de tegenzin tegen de thans gebruikte belijdenisvragen veroorzaakt is door hun heterogeniteit.

1. De *eerste vraag* is een (niet eens verkapte) *doopvraag*, – maar als zodanig is hij te *klein:* hij is n.l. minder dan het Apostolicum, dat nu eenmaal de expressie is geworden van de verworteling der wereldwijde Kerk in de Doop van de Messias. Dat gedoopt-zijn van de gemeente moet

men liever niet almeteen toespitsen op het gedoopt-worden van deze enkeling, die op het punt staat voor zijn (on-)geloof uit te komen. Bij de bediening van het sacrament wordt er door de dynamiek des Geestes een naam ingevoegd in de éne Naam, die ons onder de hemelen genoemd is: daar is de hele gemeente dus bij betrokken, en men hantere daarbij dan ook niet minder dan het héle Credo. En dan niet achteraf, zoals er in het concept-Dienstboek op blz. 81 gesuggereerd wordt, maar veeleer vóór alles uit. Bij de Doop van 'volwassenen' doet men aldus op een elementaire manier recht aan de legitieme argumenten, die er aan te voeren zijn vóór de 'kinderdoop': dat de HERE-God ons een eeuwigheid vóór geweest is.

2. De *tweede* vraag is in zijn opzet een *pastorale vraag*, – maar als zodanig is hij te *groot:* er wordt hier van de geloofs-leerlingen bepaald te veel verwacht, terwijl er aanstonds ten antwoord te weinig aan hen wordt gegeven. Daarmee wordt het doen van belijdenis toch nog omgeven met de suggestie van een geestelijk statussymbool, – wat het nu juist niét is. Statuskwesties zijn op het burgerlijk vlak aan de orde, niet op het kerkelijk: ze borduren (alweer) voort op het blote feit van de geboorte. Maar het enige, wat een waarachtig geloofsleerling langzamerhand wéét, is: dat hij het van Jezus wil verwachten, dat hij het in de diepe weg van Israël wil zoeken, – en dat hij nu dus definitief een *leerling* is. Daarin hoopt hij door de Geest bevestigd te worden. Nog helemaal afgezien van de z.g. gecompliceerdheid der moderne samenleving, die ook de burger in verwarring brengt en iedere Christen-burger op het Evangelie terugwerpt, – *niets is kwalijker dan de suggestie, dat het leerlingschap, de disciplina, met de geloofsbelijdenis afloopt, en dat men nu dus 'rijp' is voor de 'volle' gemeenschap aan de avondmaalstafel.* Waar die avondmaalstafel binnen het gezichtsveld komt, moet het pastoraat breder en milder worden geoefend.

3. De *derde* vraag (men durft het haast niet te zeggen, zo elegant en zelfs fraai zijn de spanningen tussen het kerkelijk instituut en de gemeente, tussen de tuchtoefening en de gezagserkenning, tussen het 'geloven op maandag' en de viering op de zondag hier opgelost) is in zijn toespitsing een *administratieve vraag*, – en geeft daardoor dan toch weer aanleiding tot spanningen, die vermeden moeten worden.

De gesignaleerde heterogeniteit kan trouwens wel afgelezen worden aan de summiere *'forma' voor de 'Opneming onder de belijdende leden en toelating tot het heilig Avondmaal'*, zoals die in het concept-Dienstboek voorkomt. Na een gebed (dat wat al te argeloos het belijdenisdoen direct zou willen verbinden met de Schriftuitleg) wordt enerzijds een bescheiden poging gedaan tot het geven van een *didactisch formulier*

in de trant van de oude Gereformeerde liturgie (maar het was niet toevallig, dat e.e.a. in die liturgie niet voorkwam, en naar de gebruikelijke uitvoerige bijbelse argumentatie zal men in het Dienstboek dan ook tevergeefs zoeken!), anderzijds wordt aangeknoopt bij de desbetreffende *bepalingen uit de kerkorde* der Nederlandse Hervormde Kerk, – waardoor deze laatste in feite de voorrang krijgt. Want het 'mogen delen *in de volle gemeenschap der Kerk*' (hoofdletter!) krijgt aldus zijn inhoud via een heel bepáálde kerkrechtelijke interpretatie! – Ongetwijfeld heeft men met de hantering van deze merkwaardige terminologie, die ook in Schotse dienstboeken wel voorkomt, niet willen suggereren, dat gedoopt-zijn zoiets als een 'halve' gemeenschap voorstelt, die naderhand moet worden aangevuld; niettemin is die Doop (juist doordat hij op déze plaats niét vernoemd wordt) ondersteld als reeds-bediend (anders had er minstens ook b.v. over 'toetreden' gesproken moeten worden), en vervolgens betekent het geloofsexamen na gevolgde catechese zoveel als 'toelating tot het Avondmaal'. Hierboven is al even opgemerkt, hoe hachelijk het is, de avondmaalsganger niet meer als een geloofsleerling te beschouwen; maar afgezien dáárvan, – de vraag behoort toch minstens gestèld te worden, hoe dat nu eigenlijk is met *de verhouding der beide sacramenten*. Juist omdat de beleving daarvan door de tijden heen wisselt, lijkt het niet aanbevelenswaardig om die voorbarig of eenzijdig vast te leggen.

Voorop sta, dat er een onomkeerbare volgorde is tussen Doop en Avondmaal, – er is een initiatie en vervolgens een thuis-geraakt-zijn onder Gods kinderen. Maar de moeilijkheid schuilt misschien wel juist dáárin, dat het (althans wat de vorm betreft) in het Gereformeerde protestantisme eeuwenlang zover nooit gekomen is. Nu de avondmaalsfrequentie op tal van plaatsen toeneemt, en het bovendien duidelijk wordt, dat er aan de Tafel één en ander kan en moet *gebeuren* (de voorbeden horen daar immers thuis, en de inzameling der gaven, – het is toch minstens wat vreemd om de 'eigenlijke communie' los te maken uit de totale bezegeling der op-offeringsgezindheid!), komt er een hele rij van kleine (maar daarom niet onbelangrijke) practica aan de orde, die vroeger eenvoudig achter de horizon bleven. – Voor tal van bewust-levende gemeenteleden is b.v. de vraag brandend geworden: Kan ik mijn kinderen méénemen aan Tafel? Moet ik ze eenzaam in de bank laten zitten terwijl de dienst zich naar een ander gedeelte van de kerkruimte verplaatst? En indién we ze dan tussen ons in hebben genomen (o.a. om hen te léren geven, om hen bij de gebeden te betrekken), – slaan we ze bij de Maaltijd over? De beker: dat weegt inderdaad wel bijzonder zwaar. Een boterham intussen zouden we hun thuis ook niet geweigerd hebben, – mogen ze het brood dus wèl ontvangen? Of moet er direct een gewel-

dig stuk theologie verbonden worden met zulk een argeloze 'communio sub una'? Màg er in de kerk soms ook nog een beetje kinderlijkheid zijn?

Er is in onze Commissie nog nauwelijks over het Avondmaal gesproken; en over een *eventuele 'kindercommunie'* is dus nog helemáál niets gezegd. Maar wij willen wel reeds nu laten merken, dat er in ieder geval over gepraat zàl moeten worden. Anders maken wij de avondmaalsgang immers bij voorbaat tot een 'volwassen' aangelegenheid; en er is onmiskenbaar wel zoiets als een *op*wassen in het geloof, maar *vol*wassenheid is toch wel vooral een term geworden uit de psychologie en de sociologie: een burgerlijke term derhalve, die in de verschillende cultuurperioden heel verschillend geïnterpreteerd blijkt te moeten worden. En wij hebben zoeven wel gezegd, dat ook de avondmaalsbeleving zich duidelijk wijzigt, maar deze zaken zijn toch bepaald niet recht-evenredig. In een volgende alinea moeten we er nog op wijzen, dat er ten tijde van de Gereformeerde vaderen b.v. ternauwernood sprake geweest is van een puberteitsperiode: men was een tijdlang kind en vrijwel direct daarna kwam men in het volle leven terecht, ging in de leer bij een baas, en werd dáárom uitgenodigd voor het Avondmaal! Want nu begon immers de tuchtoefening! Maar de catechese was misschien nog niet afgesloten. En de 'volle gemeenschap der Kerk' was ongetwijfeld reeds met de Doop begonnen. Dat de kinderen niet aan Tafel kwamen, terwijl men ze toch wèl mee ter kerke nam (uiteraard: we hebben het niet over de zuigelingencommunie, zoals de Orthodoxe Kerk die hier en daar kent!), komt stellig ook . . . omdat de Tafel vrijwel nooit aangericht stond.

Nog eens: wij hebben de behoefte niet om vooruit te lopen op decisies, waar nog heel veel bezinning aan vooraf moet gaan, – veel practijk trouwens ook (want wat het Avondmaal voorstelt, kan men pas weten, als men het jaren lang zéér geregeld gevierd heeft). Maar juist omdat het onze taak is om openingen te maken in vastgelopen situaties, stellen wij de minstens curieuze praktijk aan de orde, dat vele *kerkvoogdijen* 'vanzelfsprekende' consequenties verbinden aan het belijdende lidmaatschap, maar de mensen niet dan zelden durven *aan te spreken op het feit van hun Doop*. Want ook dàt is een opgericht teken, dat men die met hand en tand verdedigde kinderdoop toch eigenlijk niet serieus neemt en hem althans niet als een goede pleitgrond beschouwt: de afgelegde geloofsbelijdenis (die geloofscritisch veel zwakker staat) vindt men een deugdelijker fundament. Terwijl er toch alle reden is om met enige bezorgdheid te vragen, of er aanstonds nog wel voldoende belijdende lidmaten zullen zijn om het instituut op de been te houden! Het zal geen eenvoudige zaak zijn om in dit opzicht 'de wet te verzetten'. En het is ook de taak niet van onze Commissie

om dat te doen of om het zelfs maar voor te stellen. Wij mogen er intussen wèl voor waken, dat die wet althans nog verzet kàn worden! En dan is het dus onjuist om de openbare belijdenis te zien als de *specifieke* koppeling der beide sacramenten.

Daarmee is niet gezegd, dat het niet *als regel* zo zal gebeuren. Maar een *specifieke* koppeling is *als* verbinding *dùs* ook een wig, terwijl Doop en Avondmaal *beide* bezegelingen zijn van het 'deelhebben aan de volle gemeenschap der Kerk'. Het gaat hier om zaken, die tot op zekere hoogte altijd verborgen zullen blijven: wij handelen over de 'communio sanctorum', dat wil in ieder geval óók zeggen: het delen in de heilsgeheimen. Een simplistische opheldering kan dan ook frustrerend werken. Wij gaan de ontwikkeling van de avondmaalsviering in de komende decennïën niet vastleggen, – wij zijn er alleen van overtuigd, dat er nog onverwachte dingen kunnen gebeuren. *Mogen* de kinderen nooit aan Tafel? *Moet* iedereen eerst belijdenis hebben afgelegd? – Wanordelijkheid helpt niemand verder. Maar pastorale wijsheid en vooruitziendheid wèl. En wij dienen vooral te onderstrepen, dat het bij de geloofsbelijdenis *niet zozeer om sacramentele handelingen gaat als wel om pastorale bemoediging.* Wordt de avondmaalsviering in de burgelijke zin een 'volwassen' aangelegenheid, dan houden we op de één of andere manier de suggestie in stand, dat men er vroeg of laat 'aan toe kan komen'. Hoe dat kan omslaan in avondmaalsmijding (juist ook bij degenen, die 'voor geen geld hun kinderen ongedoopt zouden willen laten'!), behoeven we hier niet te zeggen. In ieder geval zullen we dàn liever de kinderen aan Tafel zien: daar kunnen ze niet weinig leren. En dàt leren heeft nog andere maten dan de gebruikelijke catechese, die dan toch in ieder geval óók (en bij de kinderen voornamelijk) in het bijbrengen van kennis zal bestaan.

Daarmee komen we op het *pastorale dilemma*, dat als zodanig nogal eens onder- of over-schat is omdat men het vanuit een aantal theologische zekerheden *verwarde met de sacramentsbediening*, – wij bedoelen het gevoelen van de meeste Gereformeerde vaderen in en na de Reformatietijd, dat *zoiets als een Openbare Geloofsbelijdenis helemaal niet nodig zou zijn.* Daarmee heeft men zich dan met beslistheid afgezet tegen de in de Romana gangbaar geworden practijk van een Vormsel. – Het is hier de plaats niet om alle nuance's te beschrijven, waarin deze argumentatie (met corresponderende practijk) is voorgekomen. In ieder geval heeft men gecatechiseerd, en niet zelden grondig. Maar men wist dan ook wel, dat hetgeen een tienjarige van 'de voornaamste hoofdstukken van het geloof' ('Kort Begrip' e.d.!) kon vatten, als regel niet meer dan een 'uitwendige' aangelegenheid was. Men examineerde dan ook schools en dat

als regel niet in het openbaar, omdat men het als een consistorie-aangelegenheid beschouwde. En die functioneerde lang niet altijd als 'toelating tot het Avondmaal'. Nog eens: het waren de bezoekende ouderlingen, die de tijd gekomen achtten dat de jonge mensen nu ook practisch onder de tucht van het Evangelie zouden staan, en die hen dus in de avondmaalsnodiging betrokken. Met de afsluiting van het 'leren' zal dat *meestal* zijn samengevallen: maar de verbinding was niét regelrecht.

Pas in later tijden is het absolveren der catechese met een confessie verbonden binnen het kader van een openbare eredienst. Allerlei piëtistische invloeden hebben dat bevorderd. En *eerst de kerkorde van 1816* heeft, gelijk men weet, in de onoverzichtelijke veelheid van hier en ginds gestelde belijdenisvragen systeem proberen te brengen. Ook de leeftijd, waarop men belijdenis aflegde, was inmiddels (niet enkel door kerkelijke, maar ook door maatschappelijke ontwikkelingen) aanzienlijk verschoven. Op een geheel nieuwe manier is men in 1816 dan ook weer over '*bevestiging*' gaan spreken, – een term, waar de meeste Reformatoren zich uitdrukkelijk tegen hebben verzet. Zij wilden immers zeker gesteld zien, dat het sacrament van de Doop niet gekleineerd werd doordat 'het beste deel ervan' (n.l. de verlening van den Heiligen Geest) tot later (tot het Vormsel) werd uitgesteld. Geestesdoop en waterdoop moesten ident blijven, – men had werkelijk voldoende dweperijen meegemaakt om niet te weten, wat de gevolgen kunnen zijn van een ondermijning der doopsbediening. Maar die overwegingen staan dan ook tegen de achtergrond der gangbaar geworden onderscheidingen tussen 'erfzonde' en 'daadzonde', alsook van de massief-magisch opgevatte afwassing van de eerste bij het 'Doopsel' (zoals men zich in de Romana nog altijd gaarne uitdrukt). Nu al deze misvattingen ons vóór en na zijn aangewezen, is het waarschijnlijk niet meer zo nodig: het gesignaleerde pastorale dilemma opzettelijk en voor altijd op een bepáálde manier op te lossen. Het zou kunnen zijn, dat het piëtisme ons wat het 'doen van belijdenis' betreft niet alleen een slèchte dienst had bewezen.

Daarom zij hier beslist ook herinnerd aan het gevoelen van iemand als Butzer, die in Straatsburg gezocht heeft naar *een reformatorische gestalte voor de confirmatio*, zònder daarvoor 'een bevel van de Heer' aan te voeren en er dus een derde sacrament van te maken, naast Doop en Avondmaal. Ook Calvijn heeft trouwens wel eens opgemerkt, dat men de kinderen na hun geloofsbelijdenis de handen wel mag opleggen, wanneer men dat maar (net als Augustinus) *als een gebed* verstaat, – zoals trouwens de confessie zèlf (naar 1 Petrus) niet anders is dan 'het gebed van een goed geweten tot God onder verwijzing naar de opstanding van

Jezus Christus uit de doden'. Wanneer men zich niet langer van de wijs laat brengen door het evidente *misbruik*, dat er van de sacramenten maar al te zeer gemaakt is, en met de handoplegging even argeloos durft om te gaan als het ons beschreven wordt in de Handelingen der Apostelen en de Pastorale Brieven, is de weg vrij voor een *pastorale benadering der geloofsbelijdenis*, die in de verschillende tijden dan ook wel verschillend mag uitvallen. Wij hebben geen enkele behoefte om op een formele 'bevestiging' der geloofsleerlingen met nadruk aan te dringen. Maar wanneer zij daar hunnerzijds in toenemende mate om vragen, behoeft men dat verzoek niet aanstonds te seponeren omdat het uit kerkordelijk gezichtspunt bezien een ketterlij lijkt. Veeleer behoort er dan te zijner tijd over de kerkordelijke bepalingen opnieuw te worden nagedacht. Want de catechetische praktijk wordt immers àl duidelijker, dat men misschien in zijn jonge jaren (al of niet op school) incidenteel bijbelonderwijs krijgt, mogelijk zelfs met vader en moeder méé ter kerke gaat (en wellicht participeert in de huiselijke gemeenschap rondom de Tafel), maar daarná 'aan alles begint te twijfelen' en soms tijden lang 'nergens meer van wil weten'. De decisies van een vorige generatie zíjn in ons tijdsgewricht niet meer evident voor de volgende: en de geloofskennis (óók wanneer ze duidelijk méér is dan enkel een uit het hoofd geleerd lesje) deelt onherroepelijk in dat lot. – men moet zich daarover niet al te ongerust maken. Wie zijn plaats in het leven begint te ontdekken (als regel toch wel door wat hij van huis uit heeft 'meegekregen') keert ook wel weer terùg tot het geloofsonderricht, zij het op wat later leeftijd (nog eens: die 'verlenging van de puberteit', dat vertraagde volwassen-worden is vooral een burgerlijke aangelegenheid, een maatschappijpatroon, dat niet rechtstreeks gekoppeld mag worden aan ons kerkelijk handelen), en vraagt dan met nadruk om een bemoediging. En het zou wel eens kunnen zijn, dat het accent nu voorlopig maar *op die bemoediging* moet liggen, eerder dan op het stamelende woord van wie tot de slotsom zijn gekomen, dat ze het hiér nu definitief willen zoeken. In dat alles moeten wij het werk van de Geest durven zien, die zich niet vastlegt op een bepááld cultuurpatroon.

Maar nu juist dáárom moeten wij dan ook het objectieve objectief laten zijn (de Doop van Gods héle Kerk met zijn Messias in de Jordaan, het omvattende Credo dat met het bloed der martelaren geschreven is), om het subjectieve dáártegenaan te kunnen laten leunen. Bij de Openbare Geloofsbelijdenis zoeken wij naar een *pastorale vorm*, die in minder gecompliceerde en verwarde tijden dan de onze ternauwernood nodig geweest is, maar die momenteel (op grond van overwegingen, die aan het piëtisme bijna tegengesteld zijn!) àl minder kan worden gemist. De hele 'daad' van

het belijdenis-doen krijgt immers àl duidelijker het karakter van een hulpgeroep, en wij kunnen het heel goed begrijpen, dat b.v. de Rooms-Katholieke studentenparochie te Amsterdam al eens gesuggereerd heeft, dat het Vormsel maar liever moest worden uitgesteld tot het semi-artsexamen o.i.d.: dan krijgt men ineens met het volle leven te maken. Dat is misschien ternauwernood een kerkelijk argument. Het bewijst dan ook, – niét: dat we met een weloverwogen confirmatio naar een heilloos sacramentalisme afglijden, maar: dat de sacramentalia bezig zijn hun pastorale structuur te hervinden. – De eenvoudige slotconclusie van het boekje van Max Thurian over 'La Confirmation' schijnt in alle opzichten gerechtvaardigd:

> 'Elle n'est pas l'aboutissement d'une instruction religieuse terminée, ni le commencement d'une vie chrétienne enfin adulte, par la participation à la sainte Cène; elle est, dans le mouvement de la vie chrétienne, éternelle, commencée au Baptème, un engagement dans le service de l'église, pour lequel Dieu renouvelle les dons du Saint Esprit: force, lumière, consécration'.

In die formulering is buiten kijf gesteld wat wij voortdurend onderstreepten: *men kan de Doop niet herhalen. Maar daarom kan men het Verbond nog wel vernieuwen,* – alsof dat in de Schriften niet telkens aan de orde was! En ook bij die vernieuwing is de Here-God de eerste Persoon, de handelende, die niet moede wordt zijn gaven uit te delen.

In verband met dit alles hebben wij gemeend onze opdracht tot vernieuwing der belijdenisvragen niet beter te kunnen uitvoeren dan door aan te sluiten bij de belijdenisvragen, die wijlen *Dr. Noordmans* aan de Kerk heeft nagelaten. Bij de besprekingen met het oog op het concept-Dienstboek zijn die destijds wel ter tafel geweest: maar men heeft toen gemeend er niet op door te kunnen borduren. Ons komt het voor, dat Dr. Noordmans zijn tijd eenvoudig vooruit is geweest: want de pastorale bemoediging, waaraan momenteel zulk een duidelijke behoefte bestaat, is het leidende beginsel geweest, dat hem tot zijn vragen inspireerde. Dat hij er geen vastliggende woorden voor een confirmatio aan toevoegde, kan er niets aan veranderen dat hij feitelijk een Gereformeerde orde voor de 'bevestiging' heeft gesuggereerd:

> 1. 'Weet gij een lidmaat van de gemeente van Christus te zijn en belijdt gij mitsdien, dat wij onzen Vader in de hemelen hebben en dat zijn Koninkrijk nabij is gekomen?'
> 2. 'Erkent gij daarom Jezus Christus, zijn eniggeboren Zoon, als uw Heer, en gelooft gij verkoren en geroepen te zijn, Hem te belijden voor de mensen, tegen de zonde en de duivel te

strijden, en uw leven Hem te offeren?'

3. 'Vertrouwt gij, dat de Heilige Geest u daartoe zijn gaven wil schenken, u in dit leven onder het kruis zal troosten, en u opnemen in de gemeenschap der heiligen?'

4. 'Verlangt gij alzo deel te nemen aan het heilig Avondmaal, om met de gemeente de harten omhoog te heffen tot den Heer, zijn dood te verkondigen, zijn opstanding te vieren en om zijn Geest te roepen? En zijt gij willig, u aan de tucht des Geestes in de gemeente te onderwerpen?'

Bij eerste lezing zal het duidelijk zijn: hier hebben we géén heterogene vragen voor ons, geen openlijke of verkapte doopvraag, geen administrativum ook. Hier is de Doop in alle opzichten onderstèld en is alles pastoraal geworden: Weet ge, Erkent ge, Vertrouwt ge, Verlangt ge. Dat leunt alles aan tegen wat bestand heeft: de nabijheid van de Heer, of liever (om Noordmans helemaal recht te doen:) van de Geest. – Wat dat laatste betreft: daar schuilt dan tevens min of meer de moeilijkheid bij deze vragen, die men op zichzelf genomen alleen maar kan respecteren en waaraan dus uiteraard niet gecorrigeerd moest worden: er is hier een heel bepáálde 'leer' van de Heilige Geest aan de orde, volgens welke in de eerste vraag de schepping met geen woord genoemd wordt. 'De Geest treft die immers zelfs niet aan', placht Dr. Noordmans dan te zeggen (voor zover men onder schepping nog iets anders zou willen verstaan dan een critisch beginsel). Wij begrijpen zijn overwegingen; niettemin is er in de jaren sedert zijn heengaan al weer zoveel gebeurd (en met name zoveel lastertaal gesproken over het leven en de bedoelingen Gods, wanneer Hij ons daar deel aan geeft), dat wij een psalm als de 139e met nieuwe oren zijn gaan horen. Dat wij 'in het verborgene wonderbaarlijk gewrocht zijn', moet momenteel beslist hardop gezegd worden: met name door degenen, die met hun belijdenis alle negativiteit willen afzweren. Daarom hebben wij Noordmans' bewoording losgelaten om in de eerste vraag na de praeambula over de 'Schepper van de hemelen en van de aarde' te kunnen spreken. Maar Hij is dat omdàt Hij 'God is over de goden' en 'de Vader van zijn volk'.

Daarmee beginnen wij dan rekenschap te geven van de bewoording, die wij na veel wikken en wegen besloten hebben ter beproeving aan te bieden. Uiteraard is er geen zinswending toevallig gekozen, geen leesteken te veel. Wij leggen daar even de nadruk op, – niet om daarmee bedilzuchtig in te grijpen in het leven der kerk. Wij zouden, integendeel, juist willen zeggen: of de gekozen woorden overeind blijven staan, zal eerst proefondervindelijk bewezen kunnen worden. Maar dan moet men ze ook eerst een aantal malen zó en niet anders in de mond genomen hebben, in

de practijk getoetst op dat hoge ogenblik van de belijdenis. Wij kunnen elkander het geschipper en gepeuter afleren door hardop te zèggen: 'Deze woorden houden het niet', 'Een dergelijke zinswending brengt ons in ademnood'. Maar intussen respecteren we dan (voorlopig) wat er stáát.

En daarmee maken wij dan tevens een laatste opmerking over Noordmans' vragen: de vierde vraag, die hij gesteld wilde zien, was ons te hymnisch. Die vraag was zèlf reeds een lofgebed, een praefatie, terwijl we bij deze *verwijzing* naar de Tafel toch nog niet aan de *viering* van de tafelgemeenschap toe zijn. In de liturgie geldt bovenal, dat we op ieder ogenblik moeten weten, wáár we nu precies mee bezig zijn. In ieder geval: tijdens ons liturgische handelen zijn we niét bezig met dogmatische bezinning. Zodra we de kerkdeuren zijn doorgegaan, handelen we niet meer *over* God en *over* zijn geheimenissen, maar *met* Hem en *krachtens* zijn geheimenissen. Dat is een àndere manier van doen, die wij van meet af zullen moeten leren. De liturgie wordt niet in de studeerkamer *gemaakt* en als bezinning op de godsdienstoefening opgeschreven: zij is zèlf godsdienstoefening en wordt daarom in het midden der gemeente *geboren*. Die geboorte kan bijzonder moeilijk zijn maar er is in dit opzicht een onomkeerbare weg vàn de gemeente náár het theologisch oordeel. – Op die weg geduldig verder gaande hopen wij onze dienstverlening voort te kunnen zetten.

Verantwoording der gekozen woorden

Wilt gij saamhorig en eenstemmig zijn
met de gemeente, die gedoopt is
in de dood en de opstanding
van Jezus Christus,
antwoordt mij dan:

1. Belijdt gij, dat de HEER uw God is
en dat Hij God
over de goden is,
de Vader van zijn volk
en Schepper van de hemelen
en van de aarde?

2. Erkent gij, dat zijn koninkrijk
nabijgekomen is
in Jezus de Messias
en dat gij geroepen wordt
om Hèm te volgen?

3. Vertrouwt ge, dat
de Heilige Geest
ons leiden zal
in alle waarheid
en bijstaan tot
aan de voleindiging?

4. Verlangt ge uw aandeel te hebben
in de gemeenschap van de dienst
rondom de Schriften en de Tafel
met lofzang en gebed,
en zult ge u voegen naar
de tucht van het geloof?

De tekst, die voor u ligt, heeft een 'poëtische' vorm, de regels zijn verschillend van lengte. Daar is uit af te lezen, dat deze vragen zo practisch mogelijk bedoeld zijn, n.l. voor de practijk van de spreekstem geformuleerd. Het gaat in deze formules om de woorden met hun eigen kleur en stemming, met hun beseffen-overdracht. Alle woorden zijn zorgvuldig overwogen, teneinde zonder overtollige gezegdes toch veelzeggend te zijn, binnen het bereik van de spankracht zowel van de stem, die spreekt, als van het luisterend oor. Daarom is veel waarde toegekend aan het rhythme. De zinsneden zijn ademeenheden. Het geheel is op de practijk van de eredienst ingesteld.

De aanhef

Dat luisteren en spreken komt meteen al in de aanhef aan de orde. Het krijgt daar een wijdere betekenis. Het gaat om een luisteren, dat gezamenlijk gedaan wordt, een horen van de mensen samen, die van dienstgangers worden tot gemeente in die daad van het gehoor. Ze worden *saamhorig* en dat wil meteen zeggen, dat ze bijeen horen. De roeping legt beslag op hen. Daarin worden van meet af aan de confirmandi betrokken. Daar gaat het juist om in deze dienst. Zij zullen uitspreken, dat ze saamhorig willen zijn met de gemeente, en om dat uit te spreken voegen zij zich in de lofzang en de erkentelijkheid, de confessie en de eucharistia, die una voce – *eenstemmig* – opgedragen wordt. Deze confessie is een doopbelijdenis, de gang van zaken is een doopgang, – *zijn* doopgang. Wat de gemeente tot *gemeente* maakt, is de viering van het pascha, dat voldragen is *in de dood en de opstanding van de Messias Jezus.*

Wanneer er sprake is van 'doop', – dàt allereerst is de Doop: *zijn* gang door alle diepten heen ten einde alle gerechtigheid te volbrengen. Zij die dit vieren als het heil voor de wereld, worden dáárin betrokken. Hun doop is een teken, dat aan hen verricht wordt en uit zijn volheid, zijn vervulling put. Maar het is dan ook *de gemeente, die gedoopt is,* die zijn lichaam heet. De Doop is niet een geheim van enkelingen, die worden samengeteld, maar van den Ene, die dan leeft in de zijnen. Het laatste geheim van alle saamhorigheid, alle eenstemmigheid is, dat *Hij*, samen met alle kinderen van zijn volk, gehoord heeft naar de 'debarim' van JHWH en dat *Hij* zijn stem heeft verenigd met alle psalmwoorden, iedere klacht en lofprijzing, die de HEER bereikt. De woordkeus 'de gemeente, die gedoopt is' leidt de gedachten dan ook verder dan alleen de kerkgeschiedenis, n.l. naar de wonderen van ouds, waarvan het Pascha getuigt: hoe de gemeente

gedoopt is in de Rode Zee en in de wolk en in de openbaring van Mozes. Er wordt als het ware met deze zinswending verwezen naar Paulus' vermaning in 1 Corinthiërs 10.

Het woord *gemeente* maakt deze gedachtenoverbrenging mogelijk. Het doet aan ecclesia denken en aan kehilla, eerder dan het woord 'kerk' dat doet. De vaderen van de Statenbijbel hadden voor dit woord 'gemeente' een welbewuste voorkeur en wij kunnen die delen. 'Kerk' is hier minder gewenst, het is te veel met een schaal, een schelp omgeven; 'gemeente' is warmer, kwetsbaarder ook, meteen meer beweeglijk. Met name ook beweegt het zich in de lijn van de doorgaande pelgrimstocht van de aartsvadertijden af tot nu en verder. Het grenst niet de Christenheid af van Israël, het vlees en bloed van onzen Heer. Wanneer we spreken van het lichaam van Christus, mag toch deze betekenis-verlenging niet uit de aandacht worden weggesneden. En juist wat wij belijden als het beslissende heil, de dood en de opstanding van Hem, die bij uitstek Israël is, ten volle en aan den lijve, met hart en ziel, woordelijk, – juist dàt is ook de zin van wat geschreven in de Thora staat als de oudste en de eerste doopgang. Een goede catechese – die we veronderstellen, zeker bij deze gelegenheid! – heeft op die zinsverbanden gelet en heeft het mogelijk gemaakt om deze samenhang juist dàn (op de dag van de Doop en/of bevestiging) te beseffen.

'Wilt gij aldus saamhorig en eenstemmig zijn', vraagt de voorganger. Hij vraagt het uit naam van God en de gemeente, en hij vraagt om antwoord. Hij is de uitgestoken hand, waarin het woord 'ja' wordt gelegd.

De eerste vraag

De eerste vraag begint met een markant en kantig woord, het werkwoord *belijden*. Straks komen ook nog erkennen, vertrouwen en verlangen. Maar dit gaat voorop. Het gaat immers meteen om het hart van de zaak, om de heilige onderwijzing die tot ons is gekomen uit Israël, het gaat om de 'leer' die van Sion uitgaat. En van dié thora, dàt heilig Onderricht, is de kern deze oerbelijdenis: *de* Heer *is God! – Hij* is de Ene en de Enige. Temidden van het vele en de velen, die beslag op ons trachten te leggen, is Hij de unieke, die recht op ons heeft. Hij is onze enige god die 'opstaat (zoals de psalm gedurfd spreekt) temidden van de goden'.

Naar bijbels spraakgebruik worden de machten, die zich willen laten gelden, ook hier in onze formulering als 'goden' herkend. Het gaat

in ons belijden om een keus: n.l. om het besef dat er voor ons gekozen is, om het besef dat deze 'andere god' de Ene God is, die gezag over ons heeft en voor wien wíj ontzag hebben. Maar meteen belijden wij dan ook voor wie wij géén ontzag hebben, omdat ze geen gezag hebben te voeren over òns!

Wanneer wij dan van dézen God, van den HEER, spreken als van een *Vader,* een *Schepper,* beide 'namen' in één adem (maar in deze volgorde, dan hanteren wij daarmee een aloude, klassieke Joodse gebedsvorm. Het 'Abinoe Malkenoe' weerklinkt immers herhaaldelijk in de liturgie van de Synagoge. Maar meteen klinkt daarin mee de oude doopbelijdenis, zoals die met de woorden van het Apostolicum aan ons is doorgegeven. Wij bewegen ons op de rand van de Doop, op de oever van de Rode Zee, nu wij de dingen gaan zeggen die ons bij deze gelegenheid ter harte gaan.

Nog twee notities bij die eerste vraag. Er is gekozen voor de uitdrukking *de Vader van zijn volk,* omdat Christus-gelovigen zich altijd zullen herkennen als toegevoegd aan de uitverkiezing van Israël, als betrokken bij dàt binnenste geheim van de geschiedenis. En er is sprake van *Schepper van de hemelen en van de aarde,* met dat meervoud 'hemelen', omdat er in deze uitspraak meer aan de orde is dan de ruimtelijke ordening van de kosmos, n.l. (wat met die pluralis aangegeven wordt) het wezensbereik van àl wat onder de macht staat van den HEER, – alle rangen en standen van het zijn.

De tweede vraag

De tweede vraag heft aan met het werkwoord *erkennen.* Dat is wijder en dieper dan 'bekennen', maar het omvat ook de betekenis dáárvan. Men kan zijn schuld erkennen, en dat betekent, dat men doordrongen is van zijn schuldigheid, niet alleen maar dat de daad wordt toegegeven. Erkennen doet men ook de persoon, de autoriteit. Het Nederlandse woord 'erkennen' verenigt a.h.w. de betekenis van het Nederlandse woord 'bekennen' en het Duitse woord 'bekennen', dat ons vertrouwd is geworden uit de strijd van de Bekennende Kirche. Het is belijden met een sterk persoonlijk accent. Het komt in de buurt van de bijbelse notie 'metanoia'. Men keert zich naar iemand toe, die om erkenning vraagt. Wij denken daarbij aan het evangelieverhaal uit Lucas 5, waar Petrus zegt: 'Heer, ga uit van mij, want ik ben een zondig mens'. In dat verhaal gaat het om de verbaasdheid, die ons bevangt, schrik en ontzag, omdat *het koninkrijk nabij gekomen is.* In de belijdenisvraag wordt dàt dan ook op de voorgrond gesteld. Het koninkrijk

is nabijgekomen *in* de persoon van Jezus Christus, en dat vraagt om erkenning, erkentelijkheid, overgave. Op ons persoonlijk wordt een beroep gedaan, omdat een persoon ons roept. Meteen wordt dan ook erkenning gevraagd van die *roeping*. In dezelfde pericoop (Lucas 5 : 1-11) komt ook ter sprake, dat de verschrikte, die zegt 'Heer, ga uit van mij, want ik ben een zondig mens', geroepen wordt om, integendeel, *die Heer te volgen*. Dàt is wat wij erkennen: geroepen te zijn om te volgen. Méér zouden wij niet willen zeggen, vooral geen dingen, die te vermoeden zouden geven, dat wij vast in de schoenen staan. Wij komen juist (de confirmandi voor het eerst en de gehele gemeente weer opnieuw) om bevestigd te worden. De 'vastigheid' zoeken wij in de Roepende, het Woord dat naar ons uitgaat. Iedere grootspraak moet vermeden worden, geen zware belofte mag worden gevergd.

Dat er voor het woord *koninkrijk* gekozen is, komt voort uit het besef, dat daarmee zowel de 'melech' als de 'eretz' wordt aangeduid. Het is een polemisch-profetisch spraakgebruik, als over God als koning van het land/de aarde wordt gesproken in de heilige Schriften van Israël. En de gemeente van messias-mensen erkent, dat deze polemiek en deze profetie door de Voorganger Jezus als ware Zoon van God en ware Zoon van de opdracht ('bar mitzwa') ten einde toe, ten bloede toe, voor alle tijden en voor heel de wereld is beslecht.

Het woord *Messias* is naast het woord 'Christus' in deze bewoordingen opgenomen om daarmee, zo nodig (en het blijkt steeds wéér nodig), de Hebreeuwse herkomst van het Europese woord aan te geven. En het woord *volgen* ten slotte roept nog eens de notie op van de 'weg' (haddèrech), dat bijbelse besef van de pelgrimstocht naar de nieuwe aarde, de nieuwe eretz.

De derde vraag

Met het werkwoord *vertrouwen* in de derde vraag komt een zekere verinniging in de toon der vragen. 'Verinniging' is iets anders dan verinnerlijking. Het kan niet de bedoeling zijn na het 'voorwerpelijke' nu het 'onderwerpelijke' te laten spreken. Het gaat in deze vraag om de Geest, en die doorbreekt al zulke onderscheidingen. Maar juist omdat het om de Geest gaat, worden de bijna onuitsprekelijke dingen hoorbaar. Meteen wordt nu met nadruk de 'saamhorigheid en de eenstemmigheid' beleden. De tekst gaat over van het *u* naar het *ons*. *Vertrouwt gij, dat de Heilige Geest òns leiden zal.* – Als er van *leiden* wordt gesproken, wordt daarmee meteen

tekenisverband met het Duitse woord 'zeugen' en wordt tyrannie. Alleen het met opzet schijnbaar vage woord 'geloof' leek ons in staat, de tucht het verstikkende te ontnemen, het opwekkende te hergeven.

C

Over het liturgische kader, waarbinnen de vragen functioneren

Telkens weer blijkt het niet zo eenvoudig: voor de openbare belijdenis des geloofs een bevredigende plaats in te ruimen in de betrokken kerkdienst. Enkele voorgangers zijn wel op zoek geweest naar een goede vorm en zullen daarbij ontdekt hebben, dat men niet uitkomt met de suggesties op blz. 79 vv. in het concept-Dienstboek. Op enkele plaatsen in ons land heeft men de vroeg-christelijke viering van de Paasnacht opnieuw ontdekt, met name waar in toenemende mate volwassen geloofsleerlingen ongedoopt bleken te zijn, – de Paasnacht is immers de klassieke tijd voor de doopsbediening, die dan veel gemakkelijker een volwaardige gestalte kan krijgen dan wanneer wij heimelijk of openlijk blijven uitgaan van het 'normale' van de 'kinderdoop'. De situatie verschilt intussen van gemeente tot gemeente; en een radicale her-invoering van de Paasnacht-viering zou op de meeste plaatsen, voorlopig althans, tot de onmogelijkheden behoren. Daarom sluiten de aanwijzingen, die hieronder gegeven worden, zich aan bij de meest gangbare gewoonte: *dat er belijdenis gedaan wordt op Palmzondag*, opdat de 'nieuwe lidmaten' vervolgens aan het Avondmaal kunnen deelnemen op de Goede Vrijdag d.a.v. Daarover zou niet weinig te zeggen zijn: het Avondmaal is en blijft een Paasmaal, en men zou het dus ook het liefste verbonden zien met het hoogtepunt van het Paasfeest, terwijl daarnaast de Witte Donderdag-avond een bijzonder-gecigende tijd genoemd mag worden. Maar wij moeten de aanvechtbare gewoonte van 'het' Goede Vrijdag-Avondmaal niet bespreken naar aanleiding van een voorstel tot het gebruik van nieuwe belijdenisvragen. Na de aanwijzingen voor belijdenis en bevestiging breekt de hierbij aangeboden 'forma' zelfs helemaal af: er is niet meer dan de plaats aangegeven, waar men direct-aansluitend (dat is dus: in dezelfde dienst) met de Tafel-gemeenschap verder zou kunnen gaan. Over de avondmaalsviering zelf zal nog uitvoerig gehandeld moeten worden wanneer de Commissie zich verder verdiept heeft in structuren en achtergronden van de 'hoofddienst'.

In de aangeboden liturgie voor de Palmzondag is dus zo min mogelijk vooruitgelopen op besprekingen, die nog niet afgesloten zijn, en

er zijn dan ook geen 'praecedenten' geschapen op punten waar dat niet nodig leek. Uitgangspunt is geweest, dat het 'toch al een bijzonder-zwaargeladen dienst' zou worden (wat nog niet hetzelfde is als: een bijzonder-lange!), en dat de kerkgangers 'genoeg te verwerken hebben'. Al wat maar enigszins weggelaten kan worden zonder dat de grondstructuur van de hoofddienst aangetast wordt, is daarom ook weggelaten. Naar schuldbelijdenis en genadeverkondiging b.v., naar een aparte lofzegging of wetslezing zal men vergeefs zoeken. Wat de eventuele betekenis van die liturgische handelingen zou kunnen zijn, komt allemaal later wel aan de orde. Hier alleen *de eenvoudigste vorm van Schriftdienst*, – en wij zouden met een zekere aandrang willen zeggen: Laat het daar dan ook bij blijven! Er volgen verderop in de dienst nog gebeden, lofzeggingen en vermaningen genoeg. – Als er dus bij het begin staat aangegeven: 'VOTUM (eventueel: en GROET)', is dat met opzet zo voorzichtig mogelijk geformuleerd. Zo is de gelegenheid immers geboden, dat b.v. een ouderling vooraf een korte toelichting op de gang van de dienst geeft, daarna het *votum* uitspreekt (want dat is helemáál geen typisch dominees-voorrecht!), en vervolgens de eerste psalm opgeeft, onder het zingen waarvan voorganger(s) en confirmandi binnenkomen. In dat geval behoort de *groet* (en dat is wèl een zaak van ambtelijke confrontatie) te worden gewisseld vlak vóór het Gebed 'voor de opening' of het Gebed van de Zondag. De gemeente kan dan meteen even òphoren en zich realiseren, dat de klakkeloze combinatie 'votum en groet' één van dè kenmerken is van de domineeskerk. Maar nog eens: over dat alles wordt hier nu verder niet gehandeld.

Het *gebed*, waarmee de dienst van de heilige Schrift wordt ingezet, is het overoude 'collecta'-gebed voor de hoofddienst op de tweede z.g. passiezondag, de laatste zondag vóór Pasen. Het is hier opgenomen omdat het zo'n exacte verwoording geeft van wat in de hele dienst aan de orde gaat komen (eigenlijk zijn àlle 'collecta'-gebeden zoiets als een 'materieel' gebed 'voor de opening des Woords'), en dan vooral terwille van zijn bondigheid. We moeten hier niet alvast vooruitgrijpen op de aanstonds te verwachten liturgische handelingen van Doop, belijdenis, bevestiging, om helemaal maar te zwijgen van de voorbeden, enz. Eerst gaan we de Schriften opendoen en uitleggen. – Nodeloos te zeggen, dat het gebruik van dit oude gebed niét vooruit bedoelt te lopen op een gesprek over 'de' collecta-gebeden, laat staan dat er heimelijk al gekozen zou zijn voor een bepáálde gang van het kerkelijk jaar. Of het te vernieuwen Dienstboek aanwijzingen zal geven voor een eventueel volgen van het kerkelijk jaar, is zelfs nog niet aan de orde geweest. Alleen: dat is geen reden om ons niet bij de hand te laten nemen. – Om alles open te houden, zijn drie verschillende verta-

lingen opgenomen van dezelfde Latijnse oratie [1]; dat is opzettelijk gedaan, – niet om verwarring te stichten, maar om van meet af, waar gewenst, een omgang met de teksten zelf mogelijk te maken. Vertaling van die teksten is soms vertwijfeld moeilijk: er staat altijd veel meer dan er staat! Wie de dienst voorbereidt, dient zich die rijkdom te realiseren en dan te kiezen uit één der vertalingen, die op de Nederlandse ademtocht geschreven zijn.

Als we op Palmzondag 'bevestigen', zijn de Jeruzalemmotieven – voor zover het *de lezingen en de liederen* betreft – doorslaggevend. De gegevens rond de klassieke palmenoptocht èn de hoofddienst op de tweede Passiezondag zal men in dit verband het beste met elkaar kunnen kruisen en vermenigvuldigen. De liederen zijn voluit weergegeven, omdat ze misschien nog niet overal even gemakkelijk toegankelijk zijn: als regel wordt er intussen voor de belijdenisdienst wel een gestencilde liturgie gemaakt, en men kan de teksten dan gemakkelijk van deze bladen overnemen. – Uit het heilig Onderricht (misschien ook bij de aankondiging der lezing de beste aanduiding voor 'de Wet') is *Deuteronomium 12* aangewezen: opzettelijk een plaats uit de Thora, om het kiezen tussen den Heer en de goden te vernoemen, de getrouwheid in het onderhouden der inzettingen te onderstrepen, de Maaltijd te belijden als het hart van het leven, het 'overtrekken van de Jordaan' te herkennen als beeld van de Doop, de troost mee te delen van de zekerheid 'dat er een rust blijft voor Gods volk'. – De intochtsgeschiedenis, waarvan de bekendste versie is opgetekend in Matthaeus 21, leze men voor deze gelegenheid uit *Johannes 12*: daar staat ze beschreven als messiaans gebeuren niet alleen maar óók als een geweldige verzoeking; en àl de motieven van zaaiing en oogst worden er omheen gelegd. Dat is een lange pericoop, die men toch liever niet zou moeten breken of bekorten; des te veelvuldiger zijn de aanknopingspunten voor de uitleg. – Om overlading te voorkomen, is de klassieke lezing uit *Philippenzen 2* weggelaten; zij is alleen *in berijmde vorm*, en dan als alternatief, genoemd. Mogelijk is de gemeente met die berijming (door W. Barnard) nog niet vertrouwd, en levert met name de melodie van G. H. de Marez Oyens moeilijkheden op. Dan is hier wellicht gelegenheid om aan koorzang een plaats te geven; vooral wanneer men voorafgaand aan de dienst een kleine vooroefening heeft gehouden, zal er dan zeker bij de derde strofe door iedereen meegezongen kunnen worden. – De *berijming van de Hebraëenbrief*, die na de Evangelielezing als eerste mogelijkheid staat aangegeven,

[1] Omnipotens sempiterne deus, qui humano generi, ad imitandum humilitatis exemplum, salvatorem nostrum carnem sumere et crucem subire fecisti: concede propitius, ut et patientiae ipsius habere documenta et resurrectionis consortia mereamur. – Per eundum dominum nostrum.

verdient intussen toch wel de voorkeur. Men mag er mee rekenen, dat de woorden in een gemeente, die enigszins met de Schriften vertrouwd is, aanstonds worden gehóórd, – zeker wanneer er voor een bekende melodie wordt gekozen (aangegeven is die van Gezang 156 uit de Hervormde bundel-1938, ook mogelijk zijn 42 of 154, maar adaequater is die van Psalm 128, – helaas meestal ònbekend). – Wie in correspondentie met de Evangelielezing een *psalm* zou willen kiezen, zij herinnerd aan 22, of misschien nog eerder aan de geheimzinnige wending in 73 (nieuwe berijming, strofen 5 en 6), die voor de Messias bij zijn binnengaan in het heiligdom precies de tegengestelde strekking heeft als voor de zijnen. – Dat verder de *Psalmen 87 en 125* present gesteld worden, behoeft geen toelichting.

Wat de *prediking* betreft: men houde die kort: er is ook in een kwartier veel te zeggen. Er zal rekening mee gehouden moeten worden, dat die prediking om zo te zeggen 'uitmondt', òf in Psalm 42 (als er bediening van de Doop plaats vindt) òf in Jan Wits berijming van Romeinen 6 (voor zover dat niet het geval is); maar ook in laatstgenoemde situatie gaat het voor de gemeente om zoiets als een 'vernieuwing van de doopgeloften'. In het gedoopt-zijn-in-Zijn-dood is immers alles verworteld, wat in deze hele dienst aan de orde komt.

De keuze van juist deze *Psalm 42* is bedoeld als brug naar de direct-aansluitende doop- en belijdenisdienst. De eeuwen dóór heeft die psalm in de Paasnacht de nieuwe lidmaten begeleid op hun weg naar het doopvont. Men zou kunnen zeggen, dat er een stuk 'inlegkunde' voor nodig is, om deze ballingschapspsalm op dié manier te gebruiken. Maar hoe langer men nadenkt over een dergelijke uitleg van het 'smachten naar de waterstromen', hoe duidelijker het wordt, dat juist zó een aantal wezenlijke verbanden wordt aangegeven. Ook hier gaat het over het binnenschrijden in Jeruzalem; en wij wandelen door gelóóf, niet in aanschouwen, ook al hebben wij *Hem* als onze hogepriester voor ons uit zien gaan. Wanneer aanstonds 'watervloed tot watervloed roept', is de notie 'doop' dus op dezelfde manier verwijd als in het Evangelie (waar Jezus zegt, dat Hijzelf 'met een doop gedoopt moet worden' en 'dat wij allen wel gedoopt zullen worden', – dat ziet minstens óók op de verdrukkingen om des Evangelies wil) en in de apostolische vermaning (in Romeinen 6 gaat het zéker niet alleen over het sacrament). Psalm 42 is op deze plaats dus bedoeld *als een schakelmoment in de liturgie*, een vast bestanddeel, dat niet willekeurig vervangen kan worden.

Daarna vervolgt de voorganger met een *vermaning*, die wordt ingezet met een *gebed*. Enerzijds mag die paraenese niet te lang worden, anderzijds dient iedere belering te worden vermeden: we gaan nu wèr-

kelijk de Godsstad binnen, er wordt (anders dan in de gebruikelijke didactische formulieren) *van meet af gehàndeld*. Vandaar ook het dialogische karakter: er wordt niet óver, maar tòt God gesproken, en aanstonds dan ook tot de gemeente, *die in haar geheel wordt opgewekt* tot het mee-spreken van de (doop-)belijdenis. Minder dan ooit zijn er op deze dag toeschouwers denkbaar!

Misschien is het goed om daar maar eerst iets over te zeggen: want door aldus te handelen, kan men heel argeloos bereiken, dat het geheel een ondeelbare daad is van die gemeente. Is het soms geen groot geheimenis, dat er stemmen mee-klinken, die wij eerder nog niet hebben vernomen? Tegelijkertijd: Is het hiér al nodig, dat we die stemmen ook afzònderlijk vernemen? De Doop is en blijft in de gemeente van de Messias *zijn* doop aan het kruis, zijn weg door de Jordaan, – want die betekent ons aller behoud. Dat is, de Heer zij geprezen, niet te ontleden! Daarom kan de eerste vraag ook niet zijn, of er volwassenen gedoopt worden of onmondige kinderen: in beide gevallen 'blijken' de betrokkenen tot de ene en ondeelbare gemeente te behoren: dat is de zin van het 'inlijven' uit het Zondvloedgebed. Het ware dan ook te wensen, dat wij het (en zéker op deze plaats!) afleerden om de doophandeling op te delen in de gebruikelijk-geworden 'kinderdoop' en de òngebruikelijk-geworden 'volwassenendoop', – waar wij door het 'feit van de ontkerstening' weer meer en meer naar teruggebracht worden. Gedoopt-worden is een veel meer mystieke aangelegenheid dan wij in afgelopen eeuwen zijn gaan denken. Daarom is ook de doop-*belijdenis* een veel groter verborgenheid dan de gemeente als regel meent. En het zou kunnen zijn, dat wij ons in de teneur van die handeling vergisten, als wij ons te nadrukkelijk herinneren, hoe de doopleerlingen in overoude tijden 'de twaalf artikelen als een lesje hebben opgezegd'. Uiteraard zullen ze met dat Apostolicum vertrouwd gemaakt moeten zijn. Maar ze zijn er toch weer nooit zó vertrouwd mee te maken, dat zij er dan ook helemaal 'in kunnen', liever gezegd: dat zij het helemaal 'áán kunnen'. De gemeente *in haar totaliteit* staat voor de gigantische (en toch zo 'eenvoudige') taak van de over-levering, – boven haar eigen macht geeft ze de geloofsgeheimen door aan de generaties die nog komen zullen. Men kan dat vergelijken met de hoogspanningsmasten in ons polderland: wat daar in de hoogte zoemt is maar ten dele te bevroeden. Dat is dan ook de reden, *enerzijds*, dat men de confirmandi liever niet tot het stuk-voor-stuk-reciteren van de twaalf artikelen moet pressen, *anderzijds*, dat men aan het Credo toch ook weer niet moet tornen. Het gaat hier n.l. (nog) niet om een individuele aangelegenheid. Dat de 'maagdelijke geboorte' b.v., als belijdenis van een schriftuurlijk grondpatroon (men denke maar aan de namen van

Sara of Hanna, aan wat Genesis en Johannes 1 onder 'vruchtbaarheid' verstaan, aan een psalm als de 113e) de duidelijke weerlègging is van de antieke zelfverwerkelijkingsreligie en daarom heel iets anders dan een uitspraak in het vlak van de biologie, is tijdens de catechese zeer wel uit te leggen; maar de catechisanten zouden daar van hun kant nú een dergelijke bewoording niet voor gekozen kunnen hebben. Daarom suggerere men niet, dat het hun bewoording toch wèl geworden is. Maar men suggerere evenmin, dat die bewoording zo langzamerhand (d.w.z. definitief) heeft afgedaan: wie weet, wat ze nog eens kan betekenen! De *teneur* van die antieke religiositeit zit ons allen onveranderd in het bloed! – Doop en doop-belijdenis zijn in deze Palmzondag-liturgie daarom *als een objectivum* behandeld, waar wij niettemin subjectief in *betrokken* raken, – wij weten zelf niet hoe. Het zou kunnen zijn, dat een dergelijke handelwijze allerlei nodeloos gepuzzel over de 'aanvaardbaarheid' (!) of de 'vervangbaarheid' van het Apostolicum voorkwam. In vrijzinnige kringen is nogal eens gesuggereerd, de twaalf artikelen te vervangen door Paulus' hymne op de Messias uit Philippenzen 2; maar men kan vrijwel dadelijk inzien, dat die een totaal andere functie heeft. In de laatste tijd komt men er dan ook op terug en verwijst soms naar het 'Sjema' Jisraël', – maar daarin wordt nu eenmaal niéts gezegd over de samentrekking van heel de messianiteit in dézen Jezus van Nazareth. Waar dat maar éven mogelijk is, late men daarom de doopconfessie op haar plaats. En men bediene in het meest onmiddellijke verband daarmee de Doop zelf aan àlle dopelingen, klein of groot: van het touwtrekken over de kinderdoop mag in de liturgische handeling niets blijken. Telkens wéér schijnt het voor te komen: dat men eerst het sacrament bedient aan de nog ongedoopte confirmandi (of dat nu vóór of na het beantwoorden der belijdenisvragen geschiedt) en vervolgens (wanneer enkelen hunner ook hun kinderen hebben meegebracht) een gedeelte van het kinderdoopformulier gaat lezen om hen als doopouders tot het beantwoorden der vragen betreffende hun kleinen te brengen. Zo'n betweterige brokkeligheid verduistert de éénvoud van de Doop: het is om de ondeelbaarheid begonnen van het lichaam van de Messias, ook al worden daar op een bepaald ogenblik déze namen bij genoemd. Eens-voor-al *is* Hij voor ons uit gegaan, en ook een volwassene, die zijn 'ondergang' verkiest, zal nooit helemaal weten wat hij doet. Wanneer er in de komende jaren steeds meer volwassen confirmandi ongedoopt zullen blijken te zijn, maar uiteraard hun eventuele gezinsleden betrokken zullen willen zien in de vertroosting waar zij voor zichzelf om vragen, moeten hun dus ook geen vragen gesteld worden boven de maat van wat zij aan-kunnen uit. Dat kinderen 'in de voorzeide leer worden onderwezen', is tegelijk minder en

méér dan hun opvoeding, zelfs dan een christelijke opvoeding. Zoals mens ook moet zeggen, dat men uiteindelijk geen belijdenis doet op grond van afgesloten catechese. Nu juist die duidelijke 'volgorde' van verworven 'kennis' en 'lidmaatschap' kan bedrieglijk zijn. Naar de catechisatie zullen wij *altijd* wel moeten, zeker in onze tijd, waarin geloof en leven zo moeilijk bij elkander te brengen zijn. Maar de kennis der wáárheid, in de schriftuurlijke zin, omvat òns, – niet omgekeerd.

Vanuit deze opheldering kunnen wij nu terugkeren naar het *gebed*, dat de paraenese inleidt. Wanneer daar een reeks van Schriftwoorden in verwerkt is, hebben die reminiscenties toch beslist niet dezelfde bedoeling als in de didactische formulieren. Het gaat niet om een aantal 'bewijsplaatsen', die de geméénte moeten uitleggen wat er zo aanstonds gaat gebeuren; veeleer is die gemeente zèlf aan het woord. Want blijkens haar hiér-en-zó-vergaderd zijn heeft zij een opzettelijke bedoeling en weet zij precies wat zij wil; de HERE-God moet immers gedankt worden, dat Hij zulke onnaspeurlijke wegen met ons gegaan is, en Hij mag herinnerd worden aan zijn beloften. – Daarom begint het gebed met een paar woorden uit Colossenzen 3 : 3, – ons leven is mèt Christus verborgen in God. Maar via het eschatologisch perspectief van Openbaring 21 : 4 en Hebraeën 11 : 10, dat ons bemoedigt, stuurt het aanstonds af op een confessie als waarin b.v. Paulus zijn geweldige hoofdstuk over de liefde (1 Corinthiërs 13) samenvat: dat wij gekend zìjn, geeft ons geloof genoeg om het 'oordeel', om de 'wraak' in Gòds handen te laten. Werkelijk niemand in deze wereld is er, van wie wij ooit mogen suggereren (om het met Psalm 40 : 8 te zeggen), dat 'Gods Boek niét op hem wijst'. Gedoopt-worden is niet een *ex*clusieve, het is een *in*clusieve aangelegenheid, d.w.z. we worden in hetzelfde geheimenis betrokken, dat de Here-Jezus op het oog had, toen Hij tegen Johannes zei: 'Laat Mij geworden, – want het is betamelijk om de gerechtigheid te voldragen'. Gedoopt-worden betekent: 'geborgen-zijn' in de dood van de Messias, maar op hetzelfde ogenblik óók: 'gewaagd-zijn' aan het menselijk geslacht, méétillen aan de peccata mundi. Alles wordt in Hem het onze; maar dat zal verstaan moeten worden op de wijze van Marcus 10 : 28 v.: wie bij de gemeente hoort ontvangt vele malen méér dan hij ooit om des Evangelies wil kan prijsgeven, – broeders, zusters, wat niet al: 'mèt vervolgingen'. Dat mystieke vergroeid-raken met het lijden van de Messias moét hier vernoemd worden, – nu juist omdat het tot een pràcticum uitgroeit op het eigen ogenblik, dat we de kerk verlaten! Marcus 10 : 28 is in dit gebed een scharnier! Als de eigen Zoon niet gespaard is, – zouden wij dan wèl gespaard worden? – Het origenistische schema, dat één van de schoonste stukken van het Gereformeerde avondmaalsformulier gestempeld heeft ('Hij heeft het hand-

schrift onzer zonden aan het kruis gehecht, opdat wij zouden worden vrijgesproken', enz.), is hiér m.a.w. niet zonder meer toepasselijk. Als de verdrukkingen ons bespaard werden terwijl Hij er aan bezweken is, zouden wij (naar Hebraeën 12) wel eens bastaards kunnen blijken in plaats van zonen! Daarom behoort in dit verband ook op de juiste wijze naar Romeinen 8 : 32 te worden verwezen, en naar Colossenzen 1 : 24, hoe hachelijk het beroep op die apostolische uitspraak ook is, – de plaatsvervanging is een dóórgaand schema, en hoewel er in de eigenlijke zin alleen maar gezegd kan worden, dat Hij heeft ingestaan voor òns, moet dat woord 'instaan' toch ook 'in òns vlees' gestalte krijgen. Men kan hier gemakkelijk te veel zeggen; maar wie minder zegt, zegt beslist te weinig. Om het wat irriterend af te platten: Zelfs de suggestie mag niet opkomen (gelijk dat vroeger nogal eens het geval was!), dat men er door het doen van belijdenis 'af' is, – men zit er integendeel definitief 'aan vast'! En daarom is de herkenning zo vreugdevol van degenen, die kennelijk 'gedoopt behoren te wezen' (die terminologie is eerder op volwassenen van toepassing dan op onmondige kinderen!): zij bewijzen immers met hun woord (en als het goed is straks ook metterdaad), dat de diepe weg van opofferingsgezindheid nog niet is geblokkeerd en doodgelopen. Wij ademen werkelijk òp als we dat kunnen vaststellen. In de loop van de kerkgeschiedenis is gedoopt-worden immers vaak genoeg als een exclusieve aangelegenheid opgevat. Dan gaat men zich beroepen op zijn bevoorrechte positie, en dat kan zelfs eindigen in onderdrukking of vervolging van de òngedoopten, – het kan ons nu zo langzamerhand bekend zijn, hoe het ghetto ontstaan is en waar het toe geleid heeft!

In de korte *opwekking* tot participatie aan de geloofsbelijdenis (die men juist op deze plaats liever *zegge* dan *zinge*, – het Nicaenum is een bewoording van het heil, die poëtisch genoeg is om haar te zingen, het Apostolicum zegt op bepaalde punten bijna afgebeten 'wat wij wel en wat wij niet geloven': dat zou men veeleer gezamenlijk moeten zèggen) is dan ook een verwijzing naar Epheziërs 3 : 10 op haar plaats, – het zou bepaald niet goed zijn, als wij de terugslag niet ondervonden van ons 'neen' tegen 'de wereld'. De maten van de antieke *abrenunciatio diaboli* zijn onvermijdelijk, ook al zullen we onder omstandigheden weinig meer kunnen doen dan het 'de machten gewoon maar áánzeggen'; mensenharten blijken vernieuwd te kunnen worden door den Heer, maar het 'schema van deze bedeling' zal voorbij moeten gaan. En dat kost veel pijn en tranen.

Met deze opwekking zijn we dan toegekomen aan de *doopsbediening* zelf, waarover al gezegd is, dat men geen vormelijk onderscheid zal moeten gaan maken tussen volwassenendoop en kinderdoop. Men kan volstaan met te vragen: 'N.N., – begeert gij de heilige Doop te ontvangen?'.

eventueel onder toevoeging van de woorden 'voor uzelf en voor uw kinderen'. Daarmee disqualificeert men de kinderdoop niet, maar men doet recht aan de onweersprekelijke verhouding, dat de 'volwassenendoop' het uitgangspunt geweest is en dat alle doopliturgieën ter wereld voor de 'kinderdoop' daarbij aanhaken. Waar die koppeling (anders dan in de gebruikelijke praxis) vanzelf spreekt, hebben we eenvoudig met *de* Doop te doen, en zijn ook allerlei discussies over kerstening en over het samenvallen van gemenebest en kerkelijke gemeente overbodig. Het 'gedoopt behoren te wezen' is geen zaak van burgelijk fatsoen, geen inzicht op grond van 'kennis naar het vlees' (2 Corinthiërs 5 : 16), maar bezegeling van de geloofszekerheid, dat het hele genus humanum met de Messias Jezus in de Jordaan present is. En precies dàt is dan een reden om niet zo krampachtig met het teken te handelen als met een 'must'.

Ter inleiding tot de eigenlijke doophandeling staat het oude *Zondvloedgebed* aangegeven. Wij hebben dat niet weg willen laten om daarmee aanstonds duidelijk te maken: Het is niet een andere Doop, die hier bediend wordt! Het Zondvloedgebed wordt immers in tal van gemeenten als de kern van de zaak ervaren. En dat niet ten onrechte: want voor Gods aangezicht wordt hiér het hartsgeheim uitgesproken. Dat is dan ook de reden, dat wij temidden van bewoordingen, die zich zo dicht mogelijk aansluiten bij ons hedendaagse taalgevoel, het oude Nederlands hebben laten staan. Er is een ogenblik overwogen om nóóst de bekende tekst een geparafraseerde te geven: maar dat bleek niet alleen bijzonder moeilijk, – het zou ook de suggestie hebben kunnen wekken, dat wij al klaarheid hadden over alle doopkwesties. En in feite moeten ook dié nog allemaal aan de orde komen, – wij geven niet meer dan enkele suggesties in verband met de belijdenis, omdat dat nu eenmaal niet anders kàn. Maar alleen reeds over dit Zondvloedgebed zal nog lang en breed gesproken moeten worden.

Wij hebben het namelijk toch ook weer niét opgenomen in de preciese vorm, waarin het voorkomt in de klassieke Gereformeerde liturgie. Een betrekkelijk kleine verandering is aangebracht na het vernoemen van de doortocht door de Rode Zee, – het is immers alleen maar arrogant om er in een gebed (!) aan te herinneren, dat die doortocht het prototype geweest is van de Doop; er is wel vaker op gewezen, dat de HERE-God niet in de catechisatiebank gezet behoort te worden. In feite blijkt e.e.a. dan ook terug te gaan op een vertaalfout, en wij hebben tussen haakjes toegevoegd: 'daarmee vooruitlopende op het bad der wedergeboorte'. – De grote moeilijkheid bij het Zondvloedgebed schuilt echter in het feit, dat men er ten onzent . . . het hart uit heeft weggesneden! Wie n.l. de moeite neemt om Luthers 'Taufbüchlein' op te slaan (en door dié poort is dit oude en waar-

schijnlijk uit Syrië afkomstige gebed bij ons binnengekomen), zal ontdekken, dat niet alleen de zondvloed en de Rode Zee, maar met name ook de Jordaan met zoveel woorden vernoemd wordt. En dat op een zo beslissende manier, dat men die Jordaan met de beste wil van de wereld niet kan weglaten! In de jubileumbundel 'Pro Regno, Pro Sanctuario', die op zijn zestigste verjaardag aan wijlen Prof. Van der Leeuw is aangeboden, heeft Prof. Dr. W. J. Kooiman op blz. 285 vv. een lucide artikel aan het Zondvloedgebed gewijd, waarnaar hier kortheidshalve verwezen moge worden; wie e.e.a. bestudeert, zal bemerken, dat de typologieën, die zo dikwijls bij de Griekse vaders voorkomen, in dit verband een bondige beschrijving zijn van heel de 'verbondsgeschiedenis'. En het nijpende, het beschamende daarvan is nu juist, dat de critische gezindheid des Geestes de breuken voor zich uitdrijft [2], zodat het bij het 'eerste oordeel' onder Noach niet blijven kan, maar via Abraham en Mozes en de 'rest van Israël' ten slotte aankomt op den énen Mens Jezus van Nazareth. Alleen waar Hij in de Jordaan staat, wordt het ons duidelijk wat voordién reeds 'de wateren' te betekenen hadden, – en de woorden uit het gebed wèg te snijden, waarmee die herkenning aan de orde gesteld wordt, is dus een wezenlijke verminking! Dat men die woorden (misschien al wel in Syrië!) met exorcistische bij-oogmerken gebruikt heeft en er een 'waterwijdingsgebed' van heeft gemaakt, kan voor ons nauwelijks meer van betekenis zijn, al zullen we het begrijpen, dat enkele Gereformeerde vaderen daar krachtig tegen hebben geprotesteerd. Wèglating van de Jordaanpassus betekent, dat men de vehementie aan de verbondsgeschiedenis ontneemt en onwillekeurig gevaar loopt, ons gedooptworden los te weken van Jezus' 'wegdragen van de zonden dezer wereld'. En dan ontstáán nu juist al die misverstanden over gedoopte naties e.d.! Mèt het badwater (!) heeft men dan óók het kind weggegooid! – Ongetwijfeld heeft Luther het oude gebed zo zorgvuldig gerespecteerd, omdat hij hier geschreven en overduidelijk (!) uitgelegd vond, dat 'de wateren' (dié watervloeden, die de watervloeden toeroepen en waar de messiaanse mensen in òndergaan) gans en al 'durchchristet' zijn! En daarmee raakt hij aan de kern van het sacrament, omdat het er nu *bij*-gezegd wordt, waar we hier uiteindelijk mee te maken hebben: de *schepping* wordt ontsloten, op dezelfde wijze als wanneer Christus aan zijn laatste Avondmaal brood en wijn aanwijst als zijn eigen lichaam en bloed. – Van de 'Gereformeerde'

[2] De terminologie, dat de critische gezindheid des Geestes de breuken 'voor zich uitdrijft' is meer dan eens gebezigd door wijlen Dr. Noordmans, als hij een beeld gebruikte uit zijn jongensjaren: over het hachelijke van nog-een-keer-te-willen-schaatsenrijden, terwijl het ijs eigenlijk reeds niet meer draagt. Dan springen de breuken knallend vóór de rijder uit.

versie van het Zondvloedgebed zijn wij daarom op de 'Katholieke' teruggegaan, omdat wij meenden, dat men het gebed anders niet gebruiken kan; al zal de gemeente er aan moeten wennen, en al is het duidelijk, dat de oude woorden beslist wel enige uitleg behoeven. Maar wij hebben ze onverkort gehandhaafd omdat iedere àndere handelwijze eigenzinnig zou zijn geweest en een praecedent zou hebben geschapen ten aanzien van nog te verwachten voorstellen over de doopsbediening.

Wel zal men voor het Zondvloedgebed een *alternatief* aangegeven vinden: dat er n.l. ter inleiding tot de eigenlijke doophandeling een z.g. *praefatie* gebruikt zou worden. Dergelijke praefaties zijn bij de sacramentsbediening allerwege gebruikelijk, waar men zich het 'anamnese'-karakter der te zeggen gebeden nog bewust is. En anamnese is dan *dat dankende gedenken voor het aangezicht van den* HERE *God*, waartoe zijn volk in de Schriften telkens weer vermaand wordt en dat als zijn specifieke voorrecht kan gelden. Wij mogen en wij moeten den HEER herinneren aan zijn grote daden van weleer, juist wanneer ieder voetspoor daarvan uitgewist schijnt te zijn en wij een gesloten hemel boven ons hoofd ervaren; en wij herinneren Hem daaraan door er elkander mee te bemoedigen en op te bouwen. Er zou hier eigenlijk een uiterst-belangrijk hoofdstuk liturgiegeschiedenis geschreven moeten worden ter opheldering van e.e.a., – want de Gereformeerde liturgie kent dergelijke praefaties niét en heeft ze bewust afgeschaft. Daarmee heeft ze zichzelf ook de avondmaalsviering bijzonder moeilijk gemaakt; want een Tafel-gebed zal zich immers altijd beroepen op de Messias en op zijn daad, en het doet dat op het ogenblik, dat wij op zijn gezag met het brood en de wijn in de hand staan en elkander vertroosten met zijn opofferingsgezindheid. Het gaat hier om de interpretatie van het 'verkondigen' van zijn dood, – en het Gereformeerde protestantisme heeft daar (uit vrees voor de 'magische' bezwering, waartoe dat uitgroeien kan) feitelijk nòg-weer-een-preek van gemaakt. Dan wordt het handelen met Gòd er dus precies uit weggekneld; dan verliezen we de typisch-bijbelse, typisch-israëlitische structuur van het bidden, waarbij de lofzegging tegelijkertijd een 'bezwering' *is*, en die men b.v. af kan lezen aan een psalm als de 89e. Juist als we den almachtigen Vader àlle eer gegeven hebben, die Hem toekomt, moeten we 'constateren': 'En toch, en toch hebt Gij verstoten en versmaad, / toch treft Uw toorn Uw knecht, den koning naar Uw raad!' Wie het Tafelgebed niet op die toon van volstrekte overgave, die tegelijkertijd aan vertwijfeling grenst, gebeden heeft, weet nauwelijks hoe nijpend de avondmaalsviering feitelijk is. Daarom vallen de *inzettingswoorden* vanouds ook *in het Tafelgebed*, – want daar is beroep op! Jezus heeft het toch zelf gezegd, – waar hebben we het nu eigenlijk over? Dat de reformatie

deze verbanden heeft losgeknoopt, omdat er van de gebeden zulk een ontaard misbruik gemaakt werd, wil nog niet zeggen, dat wij op den duur volstaan kunnen met verzelfstandigde inzettingswoorden (Luther) of (en dat is de volgende stap) met didactische toelichtingen bij de inzettingswoorden (Calvijn). Al deze vragen zullen veel breder besproken moeten worden, als er voorstellen worden gedaan voor de hoofddienst, en met name wanneer daarbij de avondmaalsviering aan de orde komt. Het nu gedane voorstel tot hantering van een praefatie bij de Doop loopt daarop feitelijk reeds vooruit, – maar alweer: dat is nauwelijks anders mogelijk. Anders dwingen wij onszelf om in een dienst, waarin vreugde bedreven wordt voor Gods aangezicht, waarin wij Hem tegemoet gaan en Hij ons zegenen en bemoedigen wil, ineens weer terug te vallen in de didactiek. Men kan n.l. ook niet zeggen, dat wij Hem eigenwillig tegemoet gaan, – wij doen dat vanuit onze gedrevenheid door den Heiligen Geest, en het is die Geest die getuigt mèt onze geest: de inzettingswoorden bij de sacramentsbediening hebben iets weg van een 'onuitsprekelijke verzuchting', of liever: ze zijn *een uitgesproken verzuchting!* De praefatie is in dit verband *nodig* om de inzettingswoorden op hun juiste plaats te brengen. Tenzij men zou menen, dat er o.a. naar Eusebius verwezen kan worden, die de beslissende woorden uit Matthaeus 28 bij het citeren daarvan weglaat, zodat ons voor de Doop helemaal geen vaste inzettingswoorden overgeleverd zouden zijn . . . Maar dan is men dus eens te méér op het Zondvloedgebed aangewezen (dat in zijn oorspronkelijke vorm in feite een praefatie *is*), – n.l. op dàt gedeelte, dat de Gereformeerde vaderen er uit hebben weggesneden! Want dáárin wordt het *verband* aangewezen en 'komt het woord bij het element' (zoals Luther, in aansluiting bij Augustinus, graag formuleerde) [3].

Twee opmerkingen nog over de praefatie: een formele en een materiële. – *Formeel* dit: Het is gebruikelijk om de aanhef van dit lof- en

[3] Men vergelijke b.v. lied 146 uit het Evangelisches Kirchengesangbuch: Luthers beroemde 'Christ unser Herr zum Jordan kam', de tweede strofe (die in de Nederlandse bewerking van J. W. Schulte Nordholt precies op dit punt is gecorrigeerd en samengetrokken met de derde strofe!):

So hört und merket alle wohl,
was Gott heiszt selbst die Taufe,
und was ein Christe glauben soll,
zu meiden Ketzerhaufen.
Gott spricht und will dasz Wasser sei,
doch nicht allein schlicht Wasser!
Sein heiligs Wort ist auch dabei
mit reichem Geist ohn' Maszen:
der ist allhie der Täufer!

smeekgebed *in beurtspraak* te zeggen. Zo staat het in de concept-liturgie voor de Palmzondag dan ook aangegeven; en daarmee zijn alwéér decisies genomen, die nog moeten worden doorgesproken. Voor het ogenblik moet het voldoende zijn te zeggen: Déze bewoording blijkt het 'uit te houden'. Een aanhef als: 'De Heer zij met u!' / 'En met uwen geest', wekt toch wel rijkelijk veel misverstand. Het is veeleer hebraïserend Latijn dan Nederlands, en het is zeer de vraag, of wij een gemeente, die aan responsies niet gewend is, nu net deze onbegrijpelijke woorden moeten leren zeggen. Uiteraard kan men àlle responsies weglaten, ook hier: maar het moet toch wel betreurd worden, wanneer de gemeente bij de sacramentsbediening nodeloos buiten spel gezet wordt; we hebben al gezien, hoezeer de Doop háár specifieke geheim is, – zij is daar in verworteld en is bij iedere concrete doopsbediening opnieuw in haar geheel betrokken. Mógelijk blijft het intussen, dat de voorganger, wat al te eenzaam, beginnen zou met de woorden: 'Het past ons, o HEER, het is onze plicht en zaligheid'. – *Materieel:* De bewóórding van deze praefatie is uit den aard der zaak niet meer dan een voorbeeld. Hoewel er in deze gebeden een duidelijke constante is (ze zijn immers telkens op een andere wijze uitgekristalliseerd rondom de inzettingswoorden, waarmee wij elkander bemoedigen en ons beroepen op den HERE-God), plegen ze toch van geval tot geval, van sacramentsbediening tot sacramentsbediening te wisselen. En juist dàt voorkomt de 'slijtage' en betekent, dat iedere avondmaalsviering, enz., verschillend is en een eigen allure krijgt. Maar men zal er goed aan doen, zich aan het gegeven voorbeeld vooralsnog exact te houden: in de practijk blijkt het verwoorden van de praefaties een nog veel zwaarder taak dan het maken van een goede preek! – In dit geval is weer aangeknoopt bij de toonaard van de Palmzondag, waarop het lijdensverhaal centraal staat: daarom is er verwezen naar Lucas 12 : 50. En daarbij moet men er goed op letten, dat voor Jezus de zaken precies omgekeerd gelegen hebben als voor ons, – is voor de zijnen het *teken* van de Doop immers een *zegel*, Híj heeft bij de Doop Zijn decisie genomen en die aan het kruis bezegeld. Van het kruis gaan we dus terug op het woord tegen Johannes (Matthaeus 4 : 15), en vandaar naar de inzettingswoorden uit Matthaeus 28. En op grond van die woorden vragen we dan in dankend gedenken den HERE-God, dat Hij zijn verkiezing aan ons zal wáármaken, dat Hij hetgeen in de hemelen besloten is op deze aarde zal bevestigen. Dat is een uiterst-nauwluisterend geheel, – men zal trouwens toch reeds gemerkt hebben, dat het verschuiven van woorden in een gebed, dat de gemeente moet kunnen méé-bidden, een zaak is van de grootste behoedzaamheid.

De afsluiting van de gehele doop-handeling met het *lied* van

Jan Wit naar Romeinen 6 zal voor zichzelf spreken; daarmee bevestigt de gemeente nog eens haar betrokken-zijn in deze bediening. – Mocht er geen doopsbediening hebben plaats gevonden, dan sluit dit Schriftgezang dus direct aan op de prediking en vormt de verbinding van de dienst van de heilige Schrift met de belijdenisdienst. Ook dit lied functioneert dus als een schakelmoment, een scharnier: men kan het niet willekeurig door een ander vervangen.

Waarschijnlijk kan het het beste aan één der ouderlingen (één dergenen, die namens de kerkeraad ook aanwezig geweest zijn bij de 'aanneming', het afsluitende gesprek met de belijdeniscatechisanten) toevertrouwd worden, op dit ogenblik naar voren te treden. Opnieuw moet er een aantal *namen* genoemd worden, – *'in herinnering gebracht'*, want de gemeente kènt deze namen al van toen de betrokkenen gedoopt werden! Feitelijk zíjn zij al lang gemeentelid, en dat kan men niet ernstig genoeg nemen. Maar nu hebben zij dan (mede naar aanleiding van de catechese, die zij ontvangen hebben, want de eigenlijke oorzaak ligt dieper en is onnaspeurlijk!) te kennen gegeven, ook persoonlijk voor hun verbonden-zijn met de Messias uit te willen komen. Zij hebben hun plaats in de gemeente aanvaard, en dáármee hun plaats in het leven en in de wereld gevonden. Dat onlosmakelijke verband wordt met het kleine zinnetje 'midden tussen de mensen' aangegeven. En *het is die plaats 'midden tussen de mensen', zoals de* Here-*God ons die toegedacht heeft, die ons tot zijn tafelgenoten maakt.* Ook dáárnaar wordt hier zo argeloos mogelijk verwezen, – omdat we ons enerzijds moeten realiseren, dat niet enkel de Doop maar ook het Avondmaal 'inclusief' is, d.w.z.: als men het brood voor zijn ogen gebroken ziet, kan men niet rusten alvorens het ook in India daadwerkelijk is uitgedeeld (het Avondmaal is de meest eenvoudige maar tegelijkertijd meest nijpende diaconale bemoediging); en anderzijds moet de verbinding van openbare belijdenis en avondmaalsgang niet al te rechtlijnig gezien worden.

Wat die laatste opmerking betreft: bij onze bespreking der achtergronden van het 'belijdenis doen' hebben we al even aangestipt, wat hier eigenlijk nog allemaal ter sprake zou moeten komen; maar van een definitieve bespreking van b.v. de mogelijkheid der 'kindercommunie' hebben we opzettelijk verder afgezien. Als het maar duidelijk geworden is, dat er (wanneer er tenminste met het Avondmaal geléefd wordt!) nog niet van onordelijkheid gesproken behoeft te worden, als men een al te rechtlijnige ordening der dingen niet verdraagt. In wezen is altijd weer dezelfde kwestie in het geding: of men nu aan de Doop *gelóóft* of niét, en dienovereenkomstig op het 'doen van openbare belijdenis' geen wissel trekt, die niet gehonoreerd kan worden. De typisch piëtistisch-individualistische belas-

ting van e.e.a., die wij van vorige generaties geërfd hebben, zou wel eens veel te zwaar kunnen blijken te zijn!

Dat brengt ons dus bij de vormgeving van de laatste kwestie, die wij in de algemene inleiding hebben aangesneden: de vraag n.l., wie er nu de duidelijkste daad stelt, – de man of de vrouw, die de belijdenisvragen met 'ja' beantwoordt, òf de gemeente, de Heilige Geest, die hun daartoe de vrijmoedigheid in het hart heeft gegeven. We hebben al gezien, dat het nog maar de vraag is: of die vrijmoedigheid eigenlijk wel zo groot behoeft te zijn, – wie hardop zèggen wil, dat hij zijn plaats heeft gevonden, zal meestal in het uiterst-bescheiden eigen geloof *bevestigd* willen worden. En er zijn dan ook tal van voorgangers, die reeds jaar en dag (ondanks de destijds genomen decisie, dat er in de Nederlandse Hervormde Kerk alleen van 'Openbare Belijdenis des geloofs' en niét van 'Bevestiging van nieuwe lidmaten' gesproken zou worden) hun confirmandi de handen hebben opgelegd om hun de zegen mee te geven. Naar onze mening behoeft deze 'handtastelijkheid' helemaal geen ontoelaatbare grensoverschrijding te zijn, die eo ipso 'een nieuw sacrament in het leven roept' of 'de Doop in tweeën deelt', enz. In de hier gedane voorstellen voor de Palmzondag-liturgie althans is de bediening van de Doop op zulk een wijze aan de orde gesteld, dat er voortdurend naar het werk van den Heiligen Geest wordt verwezen, – tussen waterdoop en Geestesdoop valt geen volgorde aan te wijzen, laat staan een rangorde. Wie kinderlijk genoeg is om het liturgische spel mee te spelen, zal er trouwens geen ogenblik over in het onzekere zijn: er 'verloopt helemaal geen tijd' tussen de doopsbediening en de confirmatio. Er zijn alleen maar verschillende aspecten van éénzelfde zaak aan de orde, en enkel wie de viering als zodanig kwijt is, komt hier voor een (vals) dilemma. Gaat men eenmaal hàndelen, dan komt men niet meer uit met het schrale 'ja'-woord en een toegezongen zegenbede. – In vrijzinnige kringen heeft men dat al lang beseft door de geloofsleerlingen dan ook een 'woord voor het leven' mee te geven. Dat kan het Evangelie versmallen en aan het geheel een sterk-individualistisch karakter geven. Maar het kan ons ook terugbrengen naar de volstrekte argeloosheid van de eerste Christenen, voor wie Doop en Geest nog helemaal 'onordelijk' door elkander lagen (Handelingen!). Er ís geen bepáálde volgorde! Bij een weloverwogen woordgebruik behoeven er daarom beslist geen ongelukken te gebeuren en zal niemand willen suggereren, dat de Doop is 'overgedaan'. – Daarom stellen wij niet vóór, maar zouden minstens graag als legitiem erkend willen zien, dat er na de beantwoording der vragen door de catechumenen wel degelijk *handoplegging* plaats vindt. Dat daarbij een bepaalde *vaste* formule in zwang zou moeten komen, lijkt *niet* zo gewenst. Maar er zijn, met name in

de Apostolische Brieven, woorden genoeg te vinden, die hier precies op hun plaats zijn. Bij het gebruik daarvan zal er altijd op gelet moeten worden, *dat de Geestes-gave is ondersteld.* Epheziërs 4 : 30 is daarom al bijzonder geëigend; maar men kan ook kiezen voor Romeinen 15 : 13, Galaten 5 : 25, Romeinen 14 : 17 of 1 Corinthiërs 12 : 3, – er zouden vele woorden te noemen zijn. Het brengen van variatie daarin late men tot op zekere hoogte afhangen van het aantal der confirmandi . . . en van de trefzekerheid van de liturg bij het voorgaan. Want wie dat op de juiste wijze zegt, zal bij een tienvoudig gebruik van éénzelfde Schriftwoord helemaal niet de indruk behoeven te vestigen, dat hier 'inzettingswoorden' gesproken worden. Bovendien: een gemeente, die er eenmaal aan gewend is, dat de inzettingswoorden nu juist in een anamnetisch gebed 'vallen', zal er niet over in het onzekere zijn wat hier gebeurt. – De confirmatie worde afgesloten met een *gemeentelied;* gesuggereerd zijn vier strofen uit de Pinksterhymne van J. V. Löscher/Jan Wit, omdat die precies de noties samenvatten, waar het hier om gaat.

Eén opmerking nog over deze suggesties rond een daadwerkelijke confirmatio: n.l. dat de ruimte van het kerkgebouw er een niet onbelangrijke rol in speelt. Immers: wanneer een aantal der geloofsleerlingen nog niet gedoopt is en bij de sacramentsbediening de Doop ontvangt (waarbij zij, als volwassenen, neer zullen knielen), worden zij verderop in de dienst andermaal uitgenodigd om naar de knielbank te komen. De vraag lijkt gewettigd: maar is dat dan niet overduidelijk een doublure? En worden alle hier gedane suggesties daarmee niet op losse schroeven gezet? Is onder zulke omstandigheden het uitgangspunt: 'de Doop kan niet herhaald worden, maar daarom kan het Verbond nog wel worden vernieuwd', geen zuiver-theoretische aangelegenheid geworden? – Het antwoord, dat wij daarop zouden willen geven, brengt ons buiten het kader van déze verantwoording; wij zouden n.l. willen zeggen, dat hier enkel aan het licht komt, *hoezeer men met het localiseren van de belijdenisdienst op de Palmzondag de liturgische kaders feitelijk ontzet.* Aan het einde gekomen moeten wij (zonder daar nu verder op in te kunnen gaan) onderstrepen wat wij aan het begin hebben gezegd: dat de doopsbediening in de Paasnacht thuishoort, en dat een volwaardige viering van die Paasnacht ons almeteen van deze puzzel afhelpt. Daardoor komen dan immers ook de oude verhoudingen van Pasen en Pinksteren weer aan het licht (die al veel ouder zijn dan de hele Christenheid: zie b.v. de wijze waarop Paulus in Epheziërs 4 de pinksterpsalm 68 citeert, of het voortborduren van die pinksterpsalm zèlf op Numeri 10 : 35!), – de Verbondsvernieuwing is de typische substantie van het pinksterfeest. Een 'ideale' vormgeving krijgt men derhalve bij dopen

in de paasnacht, belijdenis en confirmatio op Pinksteren. Waarbij er uiteraard helemaal niéts tegen is maar alles vóór om de confirmandi reeds in de paasnacht (wanneer zij dus àllen in de Doop van de Messias zijn betrokken) als zijn tafelgenoten te begroeten. Daarbij is niet meer (!) ondersteld dan een werkelijk-pastorale begeleiding vanwege de kerkeraad.

Na de confirmatie komen *de voorbeden* aan de orde, waarvan hier alleen nog een gebed voor de 'nieuwe lidmaten' is opgenomen. Dat leunt opnieuw aan tegen een aantal bijbelteksten zonder die overal op de voet te volgen; maar er mag wel nadrukkelijk om de doorwerking van den Geest gebeden worden. Via 1 Petrus 2 : 9 en Johannes 3 : 3 is naar Titus 3 : 5 verwezen; en na die korte, inleidende lofverheffing worden de qualificaties van den Geest vernoemd uit Jesaja 11 : 2, Romeinen 8 : 15. 1 Johannes 4 : 18, Romeinen 8 : 19 en Galaten 5 : 22. Tezamen verduidelijken die andermaal, dat de gemeente haar plaats heeft *in de wereld*, en dat de hele creatuur 'met opgestoken hoofde wàcht op het openbaar worden van de zonen Gods'. – Direct-aansluitend kan men dan gehoor geven aan andere gebedsintenties en daarmee als vanzelf overgaan op het wereldwijde diaconaat, dat wil dus ook zeggen: *de inzameling der gaven.*

Als we deze laatste voor het gemak maar localiseren 'onder het voorspel tot het slotlied', is dat uiteraard een vormeloosheid. Niet dat de gemeente niet ook eens zingende zou kunnen géven, – maar dan zou er eigenlijk nog wel weer een apart 'collectelied' moeten zijn: de zegening van den Heer aan het einde van de dienst moet men niet met wat anders kruisen. Feitelijk komt hier aan het licht, dat de inzameling der gaven bij de toebereiding van de avondmaalstafel behoort, en dat de belijdenisdienst om *avondmaalsviering* vráágt. Waar men die viering direct kan laten aansluiten, moet men dat dan ook stellig niet nalaten, – waardoor men overigens al wéér dichter bij de Paasnacht terecht komt. Maar dáárvoor nu geen enkele aanwijzing meer, – wij probeerden enkel de gemeenten van dienst te zijn, waar men nu eenmaal (nog) op de Palmzondag handelt.

D

Suggesties voor een liturgisch kader op de Palmzondag

(voor toelichting: zie C)

VOTUM *(eventueel:* en GROET)

PSALM : 87 *(gerevideerde tekst ongewijzigd)*

Op Sions berg sticht God zijn heil'ge stede,
zij heeft zijn hart, Hij houdt er open hof.
O Godsstad, vrolijk zingen wij uw lof:
door uwe poort zal ieder binnentreden.

Rahab en Babel zullen u behoren.
Ja, volk na volk buigt eenmaal voor Hem neer.
En ieder land erkent Hem als de Heer.
O moederstad, uit u is elk geboren!

God zal hen zelf bevestigen en schragen
en op zijn rol, waar Hij de volken schrijft,
hen tellen als in Isrel ingelijfd,
en doen de naam van Sions kind'ren dragen.

Zij zullen saam, de groten met de kleinen,
dansend de harpen en cymbalen slaan
en onder fluitspel in het ronde gaan,
zingend: 'In u zijn al onze fonteinen!'

GEBED voor de Palmzondag :

Almogende, onwankelbare God!
Gij hebt ons een Heiland gegeven

die ons bestaan op zich genomen heeft
en die het kruis heeft ondergaan, —
voorbeeld van nederig menselijk leven
voor ons allemaal.
Wij bidden U:
keur Gij ons waardig
aan zijn gemeente deel te nemen,
lering te trekken uit zijn lijden
en met zijn opstanding mee te verrijzen.

of: ..... O

Almogende, eeuwige God!
Gij hebt ons een Zaligmaker geschonken
die ons vlees heeft aangenomen als het zijne
en die onder het kruis is gegaan als een knecht.
Wij bidden U,
dat wij Hem mogen volgen
op de weg der gehoorzaamheid,
die ons leiden zal naar de opstanding.
Want Hij is onze weg, Jezus Christus Uw Zoon,
en Hij is ons leven
tot in eeuwigheid.

of: ..... O

Almachtige en eeuwige God, —
waart Gij het niet, die onzen Heiland
in het vlees hebt doen komen
en Hem onder het kruis hebt laten gaan,
opdat Hij een toonbeeld zou zijn van geringheid,
waaraan wij mensen gelijkvormig moeten worden?
Geef ons dan genadig,
dat wij in zijn lijden mogen worden betrokken
om daardoor óók te delen
in de kracht zijner opstanding.
Door Hem, Uw Zoon Jezus Christus, onzen Heer.

SCHRIFTLEZING uit het heilig Onderricht : Deuteronomium 12 : 1-10 (12)

PSALM : 125 *(gerevideerd)*

Wie op den HERE-God vertrouwen
staan als de Sion vast.
Hoe hoog het onheil wast,
zij wank'len niet, die op Hem bouwen:
zij zullen als de berg des HEREN
de tijd trotseren.

Hoog is Jeruzalem omgeven
door bergen sterk en steil,
een stad van vreed' en heil.
Zo is de HERE heel hun leven
rondom hen, die zijn woord bewaarden,
zijn volk op aarde.

De scepter van den goddeloze
rust niet voorgoed op 't land
waar Hij hen heeft geplant,
opdat zij niet de hand naar 't boze
uitstrekken en hun hart afkeren
van Hem, den HERE.

Wie op de dwaalweg zet zijn voeten
en wie in eigenwaan
kwaad doet, zal 't kwaad vergaan.
Maar laat wie goed doet, goed ontmoeten;
wie vraagt naar U, HEER, – richt zijn schreden!
Schenk Isrel vrede!

SCHRIFTLEZING uit het Evangelie : Johannes 12 : 12-36

Een SCHRIFTGEZANG :

'Van de Tabernakel' *(zie 'De Tale Kanaäns' van W. Barnard, op de melodie van Psalm 128 of Gezang 156, resp 42 of 154 uit de bundel-1938)*

Wie zal voor God verschijnen,
wie gaat er voor ons uit?
Wie raakt aan Gods geheimen
in alle eenzaamheid?
Het is de hogepriester,
die alles voor ons doet.
't Is onze Here Christus, –
Hij reinigt ons met bloed.

De Heer is voortgevaren
de grote tempel door,
van buiten bij de schare
tot binnen bij Gods oor.
Daar brengt Hij de gebeden,
daar plengt Hij onze schuld.
Hij won voor ons de vrede,
Hij heeft de Wet vervuld.

Hoe staat het voor-geschreven
in 't Oude Testament?
Een dier boet met zijn leven,
een dier dat God niet kent.
Maar Hem, het Lam, zij ere,
dat eeuwig is geslacht.
Wij moeten ons bekeren:
ons offer is gebracht.

of: ..... O

Een berijming van Philippenzen 2 : 5-11 *van W. Barnard, op een melodie van G. H. de Marez Oyens*

Naam van Jezus die ten dode
op het hout geschreven zijt,
vreemde koning van de Joden
die ten spot verheven zijt, –
vorstelijk hebt Gij gestreden
om de vrede
tot in alle eeuwigheid.

inleggen tussen
pag. 2-44 en 2-45

Naam van Jezus

(Berijming van Philippensen 2 : 5 - 11)

Melodie en Zetting:
G. H. de Marez Oyens.

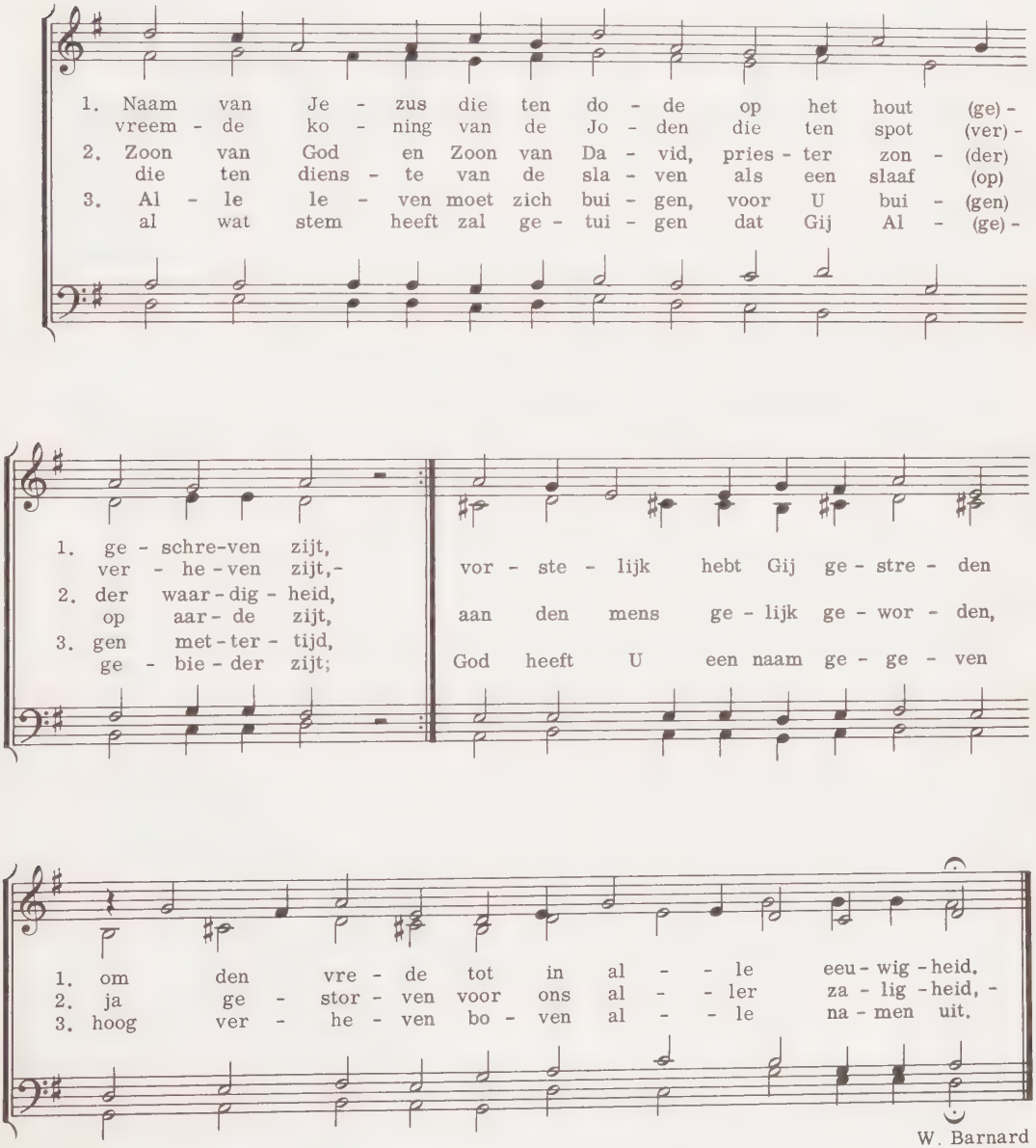

W. Barnard

Publicatie van de Commissie voor de Kerkmuziek der Nederlandse Hervormde Kerk. Nr. 2.
Niet in de handel. Meerdere exemplaren verkrijgbaar, uitsluitend door overmaking van Fl. 0,15 per exemplaar, vermeerderd met Fl. 0,75 voor verzendkosten, op postgiro 454212, t.n.v. W.Vogel,

Zoon van God en Zoon van David
priester zonder waardigheid,
die ten dienste van de slaven
als een slaaf op aarde zijt,
aan den mens gelijk geworden,
ja gestorven
voor ons aller zaligheid, –

Alle leven moet zich buigen,
voor U buigen mettertijd,
al wat stem heeft zal getuigen
dat Gij Algebieder zijt;
God heeft U een naam gegeven
hoog verheven
boven alle namen uit.

of: ..... O

Waar men de voorkeur geeft aan het zingen van een derde psalm, kieze men enkele strofen uit Psalm 22, of Psalm 73 (nieuw berijmd) de strofen 5 en 6

PREDIKING

Het nu volgende gedeelte wordt ingevoegd, wanneer er confirmandi, al of niet met hun kinderen, gedoopt worden.

LIED, *waar mogelijk in te zetten door de dopelingen:*

Psalm 42, de strofen 1, 2, 4 en 7 *(gerevideerde tekst)*

Evenals een moede hinde
naar het klare water smacht,
schreeuwt mijn ziel om God te vinden,
dien ik ademloos verwacht.
Ja, ik zoek zijn aangezicht.
God van leven, God van licht.
Wanneer zal ik Hem weer loven,
juichend staan in zijn voorhoven?

Tranen heb ik onder 't klagen
tot mijn spijze, dag en nacht,
als mijn haters honend vragen:
'Waar is God, dien gij verwacht?'
Ik gedenk, hoe ik vooraan
in de reien op mocht gaan
om mijn dank Hem op te dragen
in zijn huis op hoogtijdagen.

Zie, gekerkerd in verlangen,
balling ver van waar Gij woont,
houden bergen mij gevangen,
waar Uw heerlijkheid niet troont.
Watervloed roept watervloed.
Aller diepten euvelmoed
heeft mij met geweld bedolven:
al Uw baren, al Uw golven!

Hart, onrustig, vol van zorgen,
vleugellam geslagen ziel,
hoop op God en wees geborgen:
Hij verheft wie nederviel.
Eens verschijn ik voor den HEER,
vindt mijn ziel het danklied weer:
Hij, mijn God, Hij heeft mijn leven
altijd aan den dood ontheven.

GEBED

HEER onze God,
Gij hebt ons beloofd, dat wij voor Uw aangezicht zouden komen
om te leven in het licht,
dat ons verschenen is
in de Messias Jezus Uw Zoon, —
Gezegend Hij, die komt in de Naam des Heren!

Wij prijzen Uw Naam,
dat wij mèt Hem verborgen zijn in U,
om met Hem te verschijnen in heerlijkheid

op Uw grote en doorluchtige dag,
wanneer Gij alle tranen van de ogen zult afwissen
en de volkeren bijeenbrengen in de heilige stad,
waarvan Gijzelf de ontwerper en de bouwmeester zijt.

Wij danken U,
dat er niemand is op deze ganse aarde,
van wie wij behoeven te denken,
dat Uw Boek niet op hem wijzen zou.

Wij danken U voor de toezegging,
dat wij vele malen méér ontvangen
dan wij ooit kunnen prijsgeven
terwille van het Evangelie van Uw Zoon :
huizen, en broeders en zusters,
en moeders en kinderen, en akkers —
mèt vervolgingen :

want zo zijt Gij, God van Israël, —
dat Gij ons mèt Uw Eerstgeborene
alle dingen schenken wilt ;
Gij hebt Hem immers niet gespaard
maar voor ons allen overgeleverd,
opdat ook wij voor elkander zouden instaan
om zijn verdrukkingen te voldragen in ons vlees.

Eens te meer verheugen wij ons daarom
over wie zich mèt ons beroepen op Uw tegenwoordigheid,
voor ons herkenbaar aan de woorden van geloof
die Gijzelf hun in de mond hebt gelegd.
Want Gij stort Uw Geest over ons uit
en neemt ons op in de gemeente van Uw Rechtvaardige :
Gij laat niet varen het werk,
dat Uw hand aan ons begonnen is.
Zo zijt Gij met ons,
op deze dag en alle dagen
en tot in eeuwigheid.

Amen.

OPWEKKING

Daarom dan, gij allen
die gekomen zijt om zijn trouw te vieren
en Gods Naam te belijden,
en in het bijzonder gij
die in het midden van zijn gemeente
uw stem wilt verheffen om te zeggen,
hoezeer de roeping van de Messias u heeft geráákt
en dat gij in zijn verkiezing méde begrepen zijt, —

heft uw stem op met macht
om Gods veelkleurige wijsheid bekend te maken,
om alle drogredenen aan de kaak te stellen
en de tyrannieën openlijk te weerstaan, —
heft uw stem op
en zegt met mij :

APOSTOLISCHE GELOOFSBELIJDENIS

IK GELOOF IN GOD DEN VADER, DEN ALMACHTIGE, . . .

VERVOLG VAN DE OPWEKKING

Nu dit getuigenis op de dag van heden
zijn draagkracht heeft bewezen
door de instemming van
.....
(worden ingevuld de namen der volwassen dopelingen), —

wie zou dan het water kunnen weren,
waarmee wij allen, die den Heiligen Geest hebben ontvangen,
gedoopt zijn in de Messias Jezus, onzen Heer?
(Of wie zou het smeekgebed kunnen misverstaan
van een goed geweten tot God,
wanneer het zich beroept op de verrijzenis van Hem,

die voor ons de eerstgeborene geworden is
onder vele broederen?)

Aanvaardt dan met blijdschap de geloofsleerlingen,
wier namen in ons midden bekend geworden zijn,
en laat ons niet twijfelen, of zij behoren
als lidmaten van de gemeente
gedoopt te wezen.

ZONDVLOEDGEBED

Almachtige, eeuwige God, —
Gij die naar Uw streng oordeel
de ongelovige en onboetvaardige wereld
met de zondvloed gestraft hebt
en de gelovige Noach met zijn acht zielen
uit Uw grote barmhartigheid behouden en bewaard;

Gij die de verstokte Farao met al zijn volk
in de Rode Zee hebt verdronken
en Uw volk Israël droogvoets daardoor geleid
(daarmee vooruitlopende op het bad der wedergeboorte);

Gij die door de doop van Uw lieven Zoon,
onzen Heer Jezus Christus,
de Jordaan en daarmee àlle wateren
tot een zalige zondvloed
en krachtdadige afwassing der zonden
hebt geheiligd en ingezet, —

wij bidden U bij Uw grondeloze barmhartigheid,
dat Gij ..... genadig wilt aanzien
en hen door Uw Heiligen Geest
Uwen Zoon Jezus Christus wilt inlijven;

opdat zij met Hem in zijn dood worden begraven
en met Hem mogen opstaan in een nieuw leven;

opdat zij hun kruis, Hem dagelijks navolgende,
vrolijk mogen dragen
en Hem aanhangen met waarachtig geloof,
vaste hoop
en vurige liefde;
opdat zij dit leven
(hetwelk toch niet anders is dan een gestadige dood)
om Uwentwil getroost verlaten;
en ten laatsten dage voor de rechterstoel
van Christus, Uw Zoon,
zonder verschrikken mogen verschijnen:
door Hem, onzen Heer Jezus Christus, Uw Zoon,
die met U en den Heiligen Geest, één enig God,
leeft en regeert in eeuwigheid.

Amen.

of: ..... O

PRAEFATIE

De HEER zal bij u zijn!
DE HEER ZAL U BEWAREN.
Verheft uw harten!
WIJ HEBBEN ONS HART BIJ DEN HEER.
Laten wij danken den HEER, onzen God!
HET PAST ONS, DEN HEER TE DANKEN!

Ja waarlijk, het past ons, o HEER,
het is onze plicht en zaligheid
U dank te brengen
overal en altijd,
heilige Vader,
almachtige, eeuwige God,
door Jezus Christus onzen Heer, —

die in benauwdheid is geweest om onze zonden

en die gedoopt is aan het kruis,
om daarmee te bezegelen de ondergang
die Hij verkozen had
in de wateren van de Jordaan
om alle gerechtigheid te volbrengen.

Daarom heeft Hij dit heilig teken
ook ons ter bediening toevertrouwd,
toen Hij de zijnen opdroeg:
'Gaat heen en maakt al de volkeren
tot mijn discipelen;
dopen zult ge hen
in den Naam des Vaders
en des Zoons
en des Heiligen Geestes,
om hen te leren onderhouden
al wat Ik u bevolen heb.'

Daarom dan, HEER onze God,
wat Gij in de hemelen hebt besloten,
bevestig dat op deze aarde;
heilig dit water, zo smeken wij,
tot de verborgen afwassing der zonden;
verleen degenen, die daarin gedoopt worden,
de volheid van Uw genade,
zodat zij voor altijd worden gerekend
tot het getal Uwer gelovigen.

Want Gij zijt groot en overmachtig,
Gij brengt Uw kinderen bijeen
van alle einden der aarde.
Amen.

DOOPSBEDIENING, *telkens ingeleid met de vraag:*

N.N., — begeert gij de heilige Doop te ontvangen
(voor uzelf en voor uw kinderen)?

(Na het bevestigende antwoord:)

Ik doop u
in den Naam des Vaders
en des Zoons
en des Heiligen Geestes.

Hier eindigt het gedeelte van de liturgie, dat wordt ingevoegd in geval van Doopsbediening.

ACCLAMATIE *door gemeentezang:*
een berijming van Romeinen 6 *door Jan Wit, melodie van Psalm 5*

Wij willen God de ere geven
en maken zijn genade groot;
want wij zijn voor de zonde dood
en wat God zelf heeft afgeschreven
zal niet herleven.

Wij zijn met onzen Heer verbonden
en door de Doop Hem toegewijd.
Wij gingen midden in den tijd
in Christus' dood voor onze zonde
geheel te gronde.

De mensheid der verloren tijden
deed Christus sterven aan zijn kruis,
opdat Hij uit het slavenhuis,
als nieuwe mensen, zijn bevrijden
zou uitgeleiden.

Al onze boosheid en ellende
ging met den Heer ter rust' in 't graf.
Wij zijn ontslagen van de straf
en God wil zich weer tot ons wenden
als zijn gekenden.

Zoals de Christus is verrezen
door 's Vaders heerlijk' overmacht,
zo zijn ook wij aan 't licht gebracht
om nieuw te leven, zonder vrezen.
nu en na dezen.

PRESENTATIE DER CONFIRMANDI
(door een ouderling)

Een aantal geloofsleerlingen heeft de wens uitgesproken
op de dag van heden
openlijk van hun geloof te getuigen
en daarmee de plaats te aanvaarden,
die de HEER onze God hun,
midden tussen de mensen,
heeft toegedacht
door hen tot zijn tafelgenoten te maken.
Over dat heilige voornemen
heeft de kerkeraad zich met hen verstaan.
Zo brengen wij U thans met vreugde
(naast degenen, die zojuist de heilige Doop hebben ontvangen)
de namen in herinnering van
.....
(worden ingevuld de namen der als kind gedoopte confirmandi).

(Tezamen met de nieuw-gedoopten)
zullen zij nu, ieder voor zich, antwoorden
op de belijdenisvragen,
die hun daartoe gesteld zullen worden.

BELIJDENISVRAGEN
(te stellen door de voorganger)

Wilt gij saamhorig en eenstemmig zijn
met de gemeente, die gedoopt is
in de dood en de opstanding

van Jezus Christus,
antwoordt mij dan:

Belijdt gij, dat de HEER uw God is
en dat Hij God
over de goden is,
de Vader van zijn volk
en Schepper van de hemelen
en van de aarde?

Erkent gij, dat zijn koninkrijk
nabijgekomen is
in Jezus de Messias
en dat gij geroepen wordt
om Hèm te volgen?

Vertrouwt ge, dat
de Heilige Geest
ons leiden zal
in alle waarheid
en bijstaan tot
aan de voleindiging?

Verlangt ge uw aandeel te hebben
in de gemeenschap van de dienst
rondom de Schriften en de Tafel
met lofzang en gebed,
en zult ge u voegen naar
de tucht van het geloof?

(de vragen worden aan ieder afzonderlijk gesteld:)
....., — wat is daarop uw antwoord?

(en met een eenvoudig 'Ja' *beantwoord.)*

Daarna kàn ingevoegd worden:

BEVESTIGING

Degenen, die hun 'ja'-woord gegeven hebben, worden bemoedigd door een enkel Schriftwoord, waaruit kan blijken, dat zij door den HERE *-God èn door zijn gemeente bij name gekend zijn;*

of: ..... O

zij knielen neer,
waarna de voorganger hun de handen oplegt
en b.v. spreekt:

(Eph. 4 : 30) Bedroeft den Heiligen Geest Gods niet,
door welken gij verzegeld zijt
tegen de dag der verlossing.

of: ..... O

(Rom. 15 : 13) De God der hope vervulle u
met louter vreugde en vrede in uw geloof,
om overvloedig te zijn in de hoop
door de kracht des Heiligen Geestes.

of: ..... O

(Gal. 5 : 25) Indien wij door den Geest leven,
laten wij door den Geest ook het spoor houden.

of: ..... O

(Rom. 14 : 17) Het koninkrijk Gods bestaat in
rechtvaardigheid, vrede en blijdschap
door den Heiligen Geest.

De bevestiging, meer of minder formeel opgevat, wordt afgesloten met een apostolische bemoediging, b.v.

2 Petr. 5 : 10-11 De God van alle genade,
die u in Christus geroepen heeft tot
zijn eeuwige heerlijkheid, —
Hij zal u (na een korten tijd van lijden)
volmaken, bevestigen,
sterken en grondvesten.
Hem zij de kracht in alle eeuwigheid !
Amen.

LIED *(te zingen zowel wanneer er formele bevestiging plaats vindt als ook wanneer deze achterwege wordt gelaten):*
drie of vier strofen uit J. V. Löschers Pinksterlied *(Gezang 83 uit de bundel-1938) in de vertaling van Jan Wit*

In 't lichaam van den Heer / tot leden uitverkoren,
zijn wij door Uwe kracht / als kind'ren nieuwgeboren.
Deel dan Uw gaven uit, / wees met Uw kracht nabij:
dat ieder op zijn plaats / een levend lidmaat zij.

Gij liefdevuur van God, / kom ons geheel doordringen.
Voeg hart en zin tezaam / en heilig alle dingen.
Bij 's Heren liefdemaal / zult Gij aanwezig zijn.
Vorm ons naar Christus' beeld / door woord en brood en wijn.

Des Heren tafel brengt / ons tot elkaar in vrede.
Deel Gij ons Christus' beeld / en Christus' lichaam mede.
Weer Gij den vijand af, / die sluw ons scheiden wil:
maak ons in Christus één, / gelovig, blij en stil.

Vul aan wat ons ontbreekt, / want stukwerk is ons pogen.
En wat ons afleidt van / de vrede uit den hoge,
laat dat, verheven Licht, / in vuur en wind vergaan;
houd Gij ons staande door / het wonder van Gods Naam.

GEBEDEN

1. *voor de zojuist opgenomen geloofsleerlingen:*

Almogende, eeuwige God, —
uit de duisternis hebt Gij ons geroepen
tot Uw wonderbaar licht
om Uw grote daden te verkondigen
als koningen en priesters op deze aarde;
en van omhoog doet Gij de Uwen geboren worden
door het bad der wedergeboorte
en der vernieuwing door den Heiligen Geest.

Blijf hun dan ook nabij
met Uw voortdurende vertroosting
in Uw Geest van wijsheid en van verstand,
Uw Geest van raad en van sterkte,
Uw Geest van kennis en van vreze des HEREN;
ja, laat hen delen in den Geest van het zoonschap,
zodat zij U vrijmoedig als hun Vader aanroepen
en alle vreesachtigheid te boven komen
door de volmaakte liefde,
die Gij in hun harten hebt gewekt;

laat heel Uw creatuur zich mèt ons verheugen,
wanneer zij openbaar worden als Uw kinderen
aan de vruchten, die Uw Geest wil dragen:
liefde, blijdschap, vrede,
lankmoedigheid, vriendelijkheid, goedheid,
trouw, zachtmoedigheid, zelfbeheersing.

Om dàt alles bidden wij U voor hen
met een beroep op Uw Eniggeborene,
de Messias Jezus, onze Heer.

2. *verschillende c.q. incidenteel-gevraagde voorbeden;*

3. *een gebed voor de offeranden;*

4. *wanneer er géén heilig Avondmaal gevierd wordt:* het 'Onze Vader'.

De INZAMELING DER GAVEN *is gedacht tijdens gemeentezang, eventueel (bij uitzondering) onder het voorspel tot* het SLOTLIED. *Veel beter is het uiteraard, wanneer deze inzameling tevens het begin kan zijn van de toebereiding van de avondmaalstafel: men drage dan brood en wijn aan en vervolge de dienst met de tafelgebeden. — Anders volgt, afsluitend,* de ZEGEN.

GEBEDEN

'Gebedshulp', - een korte toelichting

Bij het overleg omtrent de hierna volgende teksten is telkens weer sprake geweest van een 'gebedshulp'. Veel nadrukkelijker nog dan voor de andere stukken van dit losbladige dienstboek geldt voor de gebeden immers, dat ze niet op de wijze van een voorschrift aan de orde gesteld kunnen worden. Zich te conformeren aan de bewoording, waarmee een ander zijn gebedsintenties voor Gods aangezicht brengt, – het is vrijwel niet mogelijk. En toch is dat van zondag tot zondag aan de orde, wanneer er van de gemeente verwacht wordt, dat zij zich de lofzeggingen en voorbeden niet alleen zal toe-eigenen op hetzelfde ogenblik dat ze door een voorganger worden uitgesproken, maar er bovendien haar hart en ziel in zal leggen om er de nodige stuwkracht aan te verlenen en de hemel boven ons hoofd open te houden. – Aan die hachelijke situatie kan men alleen maar tegemoet komen door het oor te luisteren te leggen, door geregeld voeling te houden met gemeenteleden die daarvoor hun tijd willen geven, door geduldig de woorden te wikken en te wegen, te vereenvoudigen en op te schrijven; om die schrifturen dan misschien weer te verscheuren vóór de kerkdienst begint, of ze toe te dekken op het ogenblik van de intercessie zelf. Maar het is in ieder geval niét waar, dat het 'voorbedachte' gebed den Heiligen Geest noodzakelijkerwijze aan banden zou leggen. En het is al evenmin waar, dat we elkander bij de gebedsoefeningen niet te hulp kunnen komen. Nergens wellicht is onze gezamenlijke verlegenheid zo groot, en op geen enkel punt is men soms dan ook dankbaarder voor ook de meest voorlopige handreiking. Verdere pretenties wil deze gebedshulp beslist niet hebben.

Ook en juist bij de voorbereiding van dit wezenlijke deel van het dienstboek hopen wij een weg te kunnen bewandelen 'van beneden naar boven', van de aanvankelijk-beproefde woorden naar een meer definitieve tekst, van de proefparochie naar een breder deel van de kerk. Want eerst recht de gebeden worden niet op de studeerkamer geboren, ze moeten al ergens gezegd zijn, willen wij ze méé kunnen zeggen. In de eerste aflevering(en) zal daarom wel bij herhaling een beroep gedaan moeten worden op de 'kweekplaatsen', waar het experiment al geruime tijd gaande is en er in ieder geval kladblaadjes gereed liggen, die wij zonder al te veel doorhalingen kunnen overschrijven. Op den duur zal dat groeien; en de Commissie voor het Dienstboek zal dan ook bijzonder graag in

kennis gesteld worden van de gebedsplaatsen, waar men met dezelfde oogmerken bijeen pleegt te komen.

Een opzettelijke *ordening* der gebeden volgens het kerkelijk jaar ligt voorlopig niet in het verschiet, al is het wel de bedoeling, dat de afleveringen van deze gebedshulp de seizoenen der prediking ongeveer zullen begeleiden. – Bij *het begin van de Adventsweken,* tegen *de voorbereidingstijd voor Pasen, omstreeks Pinksteren* en *in het najaar* zijn er althans vrij duidelijke caesuren: dan verandert, zij het soms bijna onmerkbaar, ook de toon van het bidden. – Om met *het laatstgenoemde 'kwartaal'* te beginnen: Het spreekt vanzelf, dat we den HERE-God wat ànders te vragen en te zeggen hebben als het Evangelie in de wereld op zoveel tegenstand blijkt te stuiten (in ons eigen hart niet minder dan bij de ordening van het gemenebest, enz.) dan op het ogenblik, dat we, door het pinkstervuur bezield, alle horizonten open zien springen. Beide perioden vatten we vaak nogal argeloos samen als 'de feestloze helft van het jaar'; niettemin valt er een keerpunt aan te wijzen rond de Geduchte Dagen uit de israëlitische feestkalender. De opeenvolging van Rosj Hasjana (de confessie, dat de wereld door Gods goedgunstigheid 'aan haar begin staat'), Grote Verzoendag, Loofhuttenfeest en Vreugde der Wet, heeft onwillekeurig dan ook de volgorde bepaald, de keuze en de indeling van lofzeggingen en voorbeden in de als eerste te publiceren aflevering. De geloofsbelijdenis en de schuldbelijdenis zijn daarbij elkanders keerzijde, de dankzegging voor de oogst en het gebed 'om vrede voor Jeruzalem' liggen vlak bij elkaar, overheden en onderdanen zullen zich moeten richten naar de wijsheid van het heilig Onderricht, en als vanzelf komen dus het onderwijs aan de orde en de catechese, breuk en verzoening tussen de geslachten in hun opeenvolging, heel de traditie van de heilzame waarheid en de zending, al wat wij ontvangen hebben van vorige generaties, de kerk en de oecumene, alle heiligen tezamen èn die enkelingen, die ons het meest-onmiddellijk bij de hand hebben genomen en wier wegvallen uit onze kring ons dan ook het ingrijpendste raakt. Met een enkele suggestie voor een gebed bij de christelijke begrafenis worden deze teksten dus besloten. – Daarmee is *niet* gezegd, dat de Commissie voor het Dienstboek reeds over b.v. die begrafenis gehandeld zou hebben en over de theologische veronderstellingen van een complete begrafenisliturgie; en men zal er dan ook goed aan doen, naar dergelijke implicaties niet meteen te zoeken. De min of meer gereedliggende teksten zijn voorshands eenvoudig gelaten zoals ze zijn ingebracht, opdat ze dan ook precies kunnen uitrichten wat ze beogen: handreiking te doen en meer niet. Naar aanleiding

van eventueel binnenkomende opmerkingen kan naderhand nog wel over hun 'houdbaarheid' worden beslist.

Ten slotte dient er opgemerkt te worden, dat deze bundeling van voorlopige teksten evenzeer de lofprijzing in het oog gevat heeft als een geëngageerde voorbede. Aan dat tweeërlei accent is opzettelijk de nodige aandacht besteed. Want hoe juist het ook mag zijn, dat de waarachtigheid van de intercessie aan een radicale horizontaliteit valt af te lezen, aan een keuze voor solidariteit waar de bidder op geen enkele manier meer achter terug zou kunnen of willen gaan, – het is niet minder waar, dat het juist in een gelijkenis als die van de Barmhartige Samaritaan om het opnieuw-ontdekken *van de verticale verbindingen* is begonnen.[1] Waar de heilzaam-Presente eenmaal gesteld heeft, dat wij onder geen beding onze handen van de creatuur mogen aftrekken alsof er zoiets als verworpen schepselen zouden zijn ('Hèm komt de wraak toe, Híj zal het vergelden', zegt de apostel, en laakt daarmee precies als zijn Heer de priester en de leviet 'die aan de overzijde voorbij gingen'), zullen de messiaanse mensen opzettelijk in de hoek gaan staan waar de slagen vallen, omdat ze eenvoudig niet kùnnen geloven, dat het òn-heil van den HERE-God afkomstig is. Maar dan 'richten zij hun ogen dus ook naar de bergen', dan loopt het allemaal uit op de besliste weigering van een gesloten hemel. Het is tegen den hemelsen Vader zèlf dat wij het nodige te zeggen hebben; en dat wordt dan een lofzegging in onze mond vóórdat wij daar erg in hebben.

[1] Wie deze gelijkenis zou willen opeisen voor het diaconaat-zonder-méér, en daarmee een blaam leggen op de 'bedienaars van de openbare godsdienst' als zodanig, vergist zich toch wel in haar strekking. Door de nadrukkelijk-genoemde reisrichting Jeruzalem-Jericho (de priester en de leviet hebben hun ambtswerk blijkbaar achter den rug) kan het dilemma, waarvoor zij gesteld worden, immers niet zijn de 'keuze' tussen eredienstelijke verplichtingen en barmhartigheid. Veeleer worden Gods intimi beschaamd gemaakt, die het doen voorkomen alsof ze zozeer door den HEER in vertrouwen zijn genomen, dat zij een door Hem 'geslagene' (het gaat dus over een rechtlijnige theologie der voorzienigheid, waartegen b.v. ook het boek Job storm loopt!) uiteraard zorgvuldig mijden. Dan weet de halve buitenstaander, die als Samaritaan verondersteld wordt een uitgeplunderde Jood als een door God 'verworpene' te beschouwen, béter, – hij voldraagt de gerechtigheid van het komende Rijk.

Gebeden en voorbeden op de zondag omtrent Rosj-Hasjana, - 'De wereld staat aan haar begin'

Laten wij God onze Vader aanroepen
omdat Hij ons geroepen heeft,
laten wij naar Hem toegaan
omdat Hij naar ons toegekomen is,
laten wij staan voor zijn aangezicht
met neergeslagen ogen,
omdat Hij onze schepper is,
de eerste en de laatste,
die ons omringt met vuur en liefde.

O God onze Vader,
Gij hebt de schepping ter hand genomen
toen Gij geroepen hebt,
dat er licht komen zou;
nu bidden wij, dat Gij
het levenslicht bewaren wilt
van dag tot dag, van jaar tot jaar,
en dat Gij geopende ogen wilt geven,
zieners onder de mensen,
uitzicht bij wie zijn aangesteld om ons voor te gaan;
terwille van Jezus, onze Heer,
die het licht is der wereld.

Wij bidden U innig,
dat de Dag zal komen,
waarop heel de mensheid
zich op uw Naam zal beroepen;
dat zuiverheid en goedheid
de plaats mogen innemen
van verdorvenheid en kwaad;
dat bijgeloof en waan
de geest niet langer aan banden zullen leggen,
en afgodendienst
het oog niet langer zal verblinden;

dat alle aardbewoners zullen weten
dat elke knie te buigen heeft voor U
en elke tong trouw moet zweren aan U.

Laat toch allen, die geschapen zijn naar Uw beeld,
zich hun verbondenheid bewust worden,
zodat ze één van geest
en als broeders elkander toegedaan
voor altijd verenigd zijn voor U.
Dan zal Uw koninkrijk op aarde gevestigd worden
en het woord van de profeet zal worden vervuld:
De HEER regeert,
van nu aan tot in alle eeuwigheid;
en de HEER zal als koning erkend worden
over de gehele aarde.
Te dien tijde zal de HEER de enige zijn,
die door mensen als God beleden wordt
en zijn Naam zal Enige zijn,
zoals ons in Uw Onderricht geleerd is:
Hoor, Israël,
de HEER onze God, de HEER is Eén!

(Herkomst: 'Didachè'-diensten, Rozendaal, G.)

Een schuldbelijdenis naar 4 Ezra 8 : 20-36
in de schaduw van Grote Verzoendag

O Heer, Gij woont in de eeuwigheid,
uw ogen zijn hoogverheven
en toch ziet Gij aan
wat hier op aarde is.

Uw troon is niet met onze maat te meten,
Uw heerlijkheid gaat boven ons begrip.
De hemelse geesten beven,
Gij maakt de wind tot Uw bode,
Gij maakt het vuur tot Uw dienaar.
Uw woord is waarachtig,
Uw spreken standvastig,
Uw wil is daadkrachtig,
Uw orde majesteitelijk,
Uw oogopslag legt de oerdiepten droog,
Uw vlammende blik doet de bergen deinzen.

Verhoor het gebed van Uw knecht
en laat Uw oor oplettend zijn,
want wat Gij gemaakt hebt roept U aan!
Zo lang ik leef houd ik niet op,
zo lang ik besef heb wil ik het uitspreken:

Zie toch niet áán wat Uw volk heeft misdreven,
ontferm U over wie in waarheid U dient.
Let toch niet op de goddeloze dingen
van wie doen wat de natiën doen,
maar zie áán wie onder tranen vasthouden
aan al wat van U getuigt.
Gedenk niet aan de huichelaars,
herinner U veeleer wie, zoals Gij dat wilt,
de eerbied bewaren voor Uw Naam.
Verderf maar niet wie leven als beesten,
maar ontferm U over wie zich verdiepen in
Uw Onderricht.

Word maar niet toornig op wie minder zijn dan vee,
maar geef Uw liefde aan wie zich uitstrekken naar
Uw Rijk en Uw Dag.

Zonder onderscheid immers zijn wij ziek van
dezelfde zonden,
maar juist om onzentwil
heet Gij barmhartig!
Wat is de mens,
dat Gij zijner gedenkt,
dat Gij toornig zoudt zijn.
Wat is ons vergankelijk vlees en bloed,
dat Gij verbitterd zoudt worden!
Er is immers niemand
van al wie op aarde geboren zijn,
die niet goddeloos heeft gehandeld!
Er is immers niemand
van al wie genoemd zijn met Uw Naam.
die niet misdreven heeft . . .

Dat zal de roep zijn,
o HEER onze God,
van Uw gerechtigheid, –
dat Gij U zult ontfermen over ons,
die het leven niét in zich hebben,
die de gerechtigheid niét hebben uitgericht
met de leegte van hun schuldige handen!

(Herkomst: 'Didachè'-diensten, Rozendaal, G.)

Een gebed in de trant van het Hosanna-bidden op de ochtend van het Loofhuttenfeest

Om Uwentwille, o onze God,
help toch
en geef herademing,
vrijheid, lucht om te leven:
omdat Gij onze schepper zijt,
omdat Gij onze verlosser zijt,
omdat Gij naar ons op zoek zijt,
help toch,

terwille van Uw waarachtigheid,
terwille van Uw bondgenootschap
terwille van Uw goedheid,
terwille van Uw eenheid,
terwille van Uw leer,
terwille van Uw rijk,
terwille van Uw zoet geheim,
terwille van Uw heilige liefde,
terwille van Uw woning op de aarde, –
geef, HEER, herademing,
vrijheid, lucht om te leven:

terwille van alles wat wij U toezingen,
kom ons bevrijden!

Help toch het volk,
dat uw oogappel is,
help hen, die één met Uw Naam willen zijn,
die U zoeken en roepen om U,
help hen die dorsten
en smachten naar vrede,
help hen die leven
van sabbath tot sabbath,
bevrijd door uw tucht;
help hen Uw heil te vertalen,
Uw beeld niet te vertekenen.

Open Uw hand, en geef vrucht aan de aarde,
open Uw mond, en geef adem en leven
aan al wie benauwd zijn
om Uwentwil;

want Gij zijt zo nabij
als het bloed dat vergoten wordt;
als de vloek en de zucht
van het leven dat onderdrukt wordt;

Gij zijt nabij in uw zwijgen als het graf
en in Uw woord, dat onder ons opstaat
als het brood wordt gedeeld
en de liefde ons loutert.

Terwille van het menselijke leven,
dat ons is aangedaan
door Uw Zoon,
de bevrijdende helper,
Messias Jezus, die tot Uw Rijk,
Uw Kanaän, is doorgegaan,
bidden wij tezamen:

HEER, ONTFERM U!

(Herkomst: 'Didachè'-diensten, Rozendaal, G.)

Bij de oogst: een gebed om vrede voor Jeruzalem

Laten wij bidden voor de toekomst van Jeruzalem,
voor dat Sion waar de gerechtigheid uit voortvloeit,
die stad als een lusthof,
waarheen alle volkeren op weg zijn,
het middelpunt van menselijkheid.

Wij bidden U, HERE-God,
dat het heimwee naar déze toekomst
alle harten zal doortintelen:
dat wij niet terechtkomen en niet òmkomen
in een woestijn van vervreemding
tussen de mensen en Uw schepping.

Van de overvloed dromen wij en van de vervulling,
van de feestvreugde op Uw heilige berg,
en daarom bidden wij U
voor Uw volk Israël,
dat ons de verwachting geléérd heeft van Uw vrede,
dat gezongen heeft van gerechtigheid en gemeenschap
en daarvoor op de bres gestaan en geleden heeft.

U moeten wij danken,
dat Uw grote daden gedacht worden
bij het binnenhalen van de oogst:
dat de bewoonbaarheid van deze wereld
en de vruchtbaarheid van de aarde
als een geschenk kunnen worden ontvangen
uit Uw vaderlijke hand.
Geef blijdschap aan de Uwen,
wanneer zij feestvieren onder een open hemel.
Leid het Israël Uwer liefde voort tot zijn bestemming
en voorkom, dat het zou òndergaan,
dat het van de aardbodem zou worden weggevaagd:
want het heeft er alle schijn van, HERE-God,
dat er geen plaats meer is voor Uw geroepenen,
dat men zich enkel nog bespottelijk maakt
door in zachtmoedigheid de aarde te willen beërven,
door een ànder te zijn,
door vóór anderen iets te betekenen,

door op een ander te wachten,
door van anderen nog iets te vèrwachten.

Zelf zijn wij zulke gelijkgeschakelde mensen geworden,
zulke bevreesde en kleingelovige mensen,
die veel liever achterom zien dan vooruit,
die de heilige plaatsen koesteren van een christelijke cultuur
en een klaagmuur hebben opgericht om onszelf te zoeken, –
die ons naar Uw Messias durven noemen
maar het intussen blijven toelaten,
dat Hij als een lam ter slachting wordt geleid, zoals
de eeuwen dóór Uw zonen zijn verongelijkt en gemaltraiteerd.
Vergeef ons al die medeplichtigheid:
zodat hun bloed niet over ons en onze kinderen komt,
maar wij met hen tezamen vrede vinden en bevrijding,
verzoening door het bloed, dat Uw bloed is,
om midden tussen de mensen te verkeren
als vreemdelingen en toch vol vertrouwen.

Voor de zonen van Israël bidden wij,
die hun thuis gevonden hebben in Palestina,
waar wij ons achter scharen
omdat de vaderen ons vóórgegaan zijn door de geschiedenis:
dat zij hun overwinningen te boven zullen komen.
Wij bidden U voor de mensen, die nu strijd moeten leveren
om een daadwerkelijke vrede,
om gerechtigheid en trouw, die elkander kussen:
de strijd, die zoveel zwaarder is dan het opgedrongen
gevecht met de zelfgekozen wapenen van staal en vuur.
Wij bidden U, dat zij dapper zullen volharden
bij het profetische visioen van toenadering over en wéér,
van genezing van de haat, van genieting van de oogst.
En voor het Jeruzalem beneden bidden wij,
tot in de steen opgestijfde verwachting van het beloofde land,
dat het geen middelpunt zal blijven van benijd gebied, –
laat er geen eigenzinnigheid van uitgaan, en moedwil,
maar lafenis en leven voor vermoeide mensen,
voor vluchtelingen en verstotenen,
opdat ook zij volwaardige bewoners worden
van Uw hemelsbrede aarde.

(Herkomst: 'Didachè', Rozendaal, en 'Matinen', Amsterdam)

Een gebed om vrede

Laten wij bidden voor de vrede in de wereld,
want de vrede is nog ver,
de dag van de gouden oogst,
de messiaanse tijden.

Tussen zaaien en oogsten leven wij
in de lange wachtenstijd,
tijd van ontkiemen en geduld oefenen,
tussen Egypte en Kanaän, de lange pelgrimstocht.
Wij bidden, o God, om de grote vrede:
als alle volkeren
met Uw volk tezamen
in blijdschap zullen leven;
als heel Uw mensheid
door de diepte heengegaan is,
de laatste vijand in het niet gezonken.
En onderweg, in afwachting daarvan,
nu reeds in onze kleine levenstijd,
bidden wij om verademing,
om tussentijden van vertroosting,
om tekenen van verzoening:
voortekens van het paradijs, –
om geduld bij de mensen
naar beeld en gelijkenis van Uw groot geduld.
Wij bidden voor de volkeren op hun weg,
die vragen om leven en lafenis,
en voor de leidslieden aan de spits,
dat zij gedurfde daden mogen doen
als dienaars tot Uw oogst,
daden van messiaanse strekking,
blijken van opstandingsgeloof,
waardoor er wonderen op aarde gebeuren,
verandering van bitter in zoet,
verandering van vreesachtigheid in vrijmoedigheid,
verandering van menigten in mensen,
in scharen die door U gespijzigd worden.

En in de benauwenis van de tussentijd bidden wij:

o lieve God,
dat er enkele sporen zullen overblijven
uit de bedachtzame overlevering
van Uw voornaam levensbesef,
als psalmen, die ruisen in de nacht.
Laat niet het onkruid zo woekeren,
laat niet zo'n storm van lawaai opsteken,
dat alles overstemd schijnt te worden.
Laten er plekken van stilte zijn,
en bescherm ons, o God, tegen de roes van het rumoer,
tegen de overmacht van de prikkels,
waardoor wij willoos worden gemaakt.
Bescherm toch Uw menselijk project
tegen de moedwil van de elementaire gevoelens,
die uit de modder worden opgeroerd,
uit de benedenste delen der aarde.
Bescherm Uw gelovigen,
wie het ook zijn, waar ze ook zijn,
in de vrijheid van hun aanbidding.
Bescherm ze tegen de massale uitzinnigheid,
bescherm Uw eigen dromen tegen de nieuwe religie,
die Uw scheppingswerk misprijst
en glorieert in de chaos.

Wij bidden U, lieve God,
tegen de ijskoude berekening,
tegen de mannelijke overmoed,
tegen iedere suggestie, die ons wil aanpraten
dat de bevrediging alleen er toe doet:
het zelfbehagen, maar niet de vrede
en niet het welbehagen van den Messias,
waarover de engelen zich hebben verheugd;
wees een schild, o God, tegen de haat
en tegen de kille wrevel van het intellect alleen,
dat niet meer weten wil
van geheimen in de taal van Uw Woord,
van de verborgenheden,
die de aandacht vragen van een kuis hart.

Here-God, wees op Uw hoede
voor het smeulende vuur van

de Jodenhaat bij zoveel Christenen,
die zich toesluiten voor Uw Onderricht
en die weer los willen uit de zeggenschap van de profetie.
O lieve God, bescherm ons
tegen het opdringen van hun geest,
die alleen met machtsverheffing rekent,
die op de reikwijdte van invloedssferen bedacht is.
Bewaar ons voor de dans om de gouden bom,
het laatste drogbeeld, waaraan wij offeren:
o lieve HEER,
hoe kunnen wij vragen om bescherming,
als wij zelf blijven flirten met de afgoden
en ons afzetten tegen de versmaadheid van den Messias?

Daarom, –
vergeef ons de pralerij met Uw Naam,
vergeef ons de coquetterie met Uw Woord,
vergeef ons de vervorming van Uw beeld.
Laat ons als kerk desnoods klein worden,
ondergeploegd in de voren van de grote akker,
maar zegen met het zaad, dat Gij uitstrooit
heel deze wereld, die zo smartelijk wacht,
heel deze aarde in de stormvlagen van de geschiedenis;
en draag toch Uw mensen door de verdrukkingen heen,
door het verlies van onze gestalte,
tot aan de opstanding ten laatsten dage, –
Uw Rijk, dat komende is.

Want Gij, geduldige zaaier,
angstwekkende, liefhebbende,
geweldiger en meer verborgen zijt Gij
dan één van de goden, –
daarom bidden wij U aan
en smeken:

HEER, ONTFERM U!

(Herkomst: 'Didachè'-diensten, Rozendaal, G.)

Ten tijde,
dat de Synagoge zich over de Wet verheugt

O onze HEER, kom ons bevrijden,
geef ruimte aan ons hart,
uitkomst in de benauwdheid,
verademing in de angst;
o onze HEER, kom ons te hulp,
o onze HEER, treed reddend op,
o onze HEER, verhoor
ten dage van ons roepen!

Gij God van alle windstreken,
van alle geest die waait,
Gij die de harten kent,
betrouwbare Verlosser,
helpt toch en hoor
ten dage van ons roepen:
omdat er onrecht is op aarde
en onvruchtbaarheid, –
het menselijke leven woekert voort
en kent geen eerbied, geen respect:
de dood woont in ons bloed,
de haat in onze hand, –
hoe komt het anders,
dat onze goede bedoelingen
vervallen aan het kwaad,
hoe komt het anders,
dat mensen materiaal voor elkander geworden zijn
en meer niet,
hoe komt het,
dat de afgoden van oudsher
telkens opnieuw
vat krijgen op de samenleving?

Laat er in een verwilderende wereld
aandacht ontstaan
voor Uw verhaal op ons,

voor de mare van Uw trouw,
voor de Wet van Uw liefde, –
laat er ontzag zijn voor Uw Naam
en hart voor Uw geboden,
gehoor voor het Woord
dat ingang wil vinden,
dat vlees en bloed wil worden:
laat er toch een gemeente zijn
voor het broodnodige gebed
en voor de wijn van de vreugde,
die Gij aan mensen schenken wilt:
de vreugde der Wet,
simchat-Thora!

Gij die
het woord van de gerechtigheid aan ons gegeven hebt,
Gij die
Uw liefde aan ons belijdt,
Gij die alleen
heilig en goed zijt, –
hoor ons
ten dage van ons roepen!

(Herkomst: 'Didachè'-diensten, Rozendaal, G.)

Bij wijze van slotgebed op 'Vreugde der Wet'

Het is ons toevertrouwd
den HEER van alle dingen
te prijzen en te loven:

Hem, die aan de schepping
haar gestalte heeft gegeven,
Hem, die zich verwaardigd heeft
ons in zijn dienst te nemen,
Hem, die ons heeft toevertrouwd
ons te verenigen met zijn Naam.

Zo buigen wij dan voor Hèm neer
en wij aanbidden Hem,
de Allerhoogste,
de Koning der koningen,
de heilige HEER!

Hij spant de hemel uit,
Hij legt een grondslag voor de aarde,
zijn heerlijkheid wordt bezongen
boven ons hoofd,
zijn grootheid wordt bekend, –
daar is geen einde aan.

De dagen van onze arbeid
worden omsloten door de sabbath,
ze monden uit in de rust
die er blijft voor zijn volk:
zo zal de aarde eens
met nieuw leven worden aangedaan.
wanneer de wereld is volbracht
en al het lijden voldragen.

Om vrede in de wereld bidden wij,
ondanks de onverschilligheid,
die het kwaad niet onderscheidt van het goed
en de duistere dingen niet van het opgaande licht.
om voorspoed voor allen,
die de blijdschap hooghouden
en het leven prijzen;

om goede moed voor allen
die tegen de draad in leven
uit liefde voor Uw beloften;

om verbeeldingskracht bij de machtigen,
dat ze niet prat zullen gaan
op de vernietigingskracht in hun handen;
want dat weten wij nu wel,
en dat hebben we altijd kunnen weten,
het is de stem uit de afgrond,
de òngeest, die niet wil laten varen
de werken van zijn handen,
de afbraak van Uw schepping;

om eenvoudige daden bidden wij
van goede wil,
om aandacht voor het leven naar Uw welbehagen;

om wijsheid bij degenen,
die de huiskamers beheersen,
die het beeld helpen vormen van ons bestaan,
de mensen òp en àchter de schermen bij televisie en radio,
dat ze de stilte niet schuwen
en niemand nodeloos verblinden of verdoven;

om eerbied en beschroomdheid bidden wij, –
dat niet hand over hand
de waanwijze gezindheid toeneemt,
dat een mens maar toetasten mag,
zich toe-eigenen wat binnen zijn bereik komt,
dat wij maar kunnen doen wat wij willen;
om critische zin vragen wij U,
dat we niet klakkeloos na zullen praten
wat een echo is van onze eigenwilligheid,
tot in het duizendvoudige weerkaatst;

om dankbaarheid
vanwege het leven,
waaraan wij deel hebben gekregen:
dat het gestalte krijgt
gelijk Gij dat gewild hebt
in Uw wijsheid van den beginne.

(Herkomst: 'Didachè'-diensten, Rozendaal, G.)

God van wijsheid en werkelijkheidszin,
die ons van meet af hebt laten onderrichten
wat tot onze vrede dient, –

bij het begin van een nieuwe cursus
bidden wij U voor alle onderwijs, dat er gegeven wordt
ter voortzetting van Uw traditie
van menslievendheid en voortvarendheid.

Voor de mannen en de vrouwen bidden wij,
die onze jonge kinderen opvangen,
die ze inwijden in de geheimen van de taal
en ze wegwijs maken in de mogelijkheden van het leven:
dat zij ze tot de verwondering zullen inleiden,
zodat ze een open oog krijgen
voor wat er in de wijde wereld gebeurt:
Uw mensenwereld vol namen en gezichten,
die om herkenning vragen,
om aandacht en geduld.

Laat een komende generatie
van het begin af worden uitgetild
boven de suggestiviteit van de kennis als macht, –
dat onvrome bedrog,
dat ons misschien een positie kan bezorgen
maar in geen geval op onze plaats brengt tussen de mensen.

Voor de catechese bidden wij,
van het kinderverteluur tot de volwassenenvorming,
dat er ontvankelijkheid uit zal voortkomen
en de groeiende overtuiging,
dat Uw heilzame waarheid
toch niet haaks op onze verworvenheden kan staan:
laat de eenvoud vermenigvuldigd worden,
zodat wij weerstand kunnen bieden
tegen de verzoekingen
van verzakelijking en profijtelijkheid.

Voor het hoger onderwijs bidden wij, HERE-God,
en voor allen die daarbij betrokken zijn, –

wij danken U voor de inventiviteit en de voortvarendheid
van zóveel mensen,
voor de volharding, waarmee er gewerkt wordt
aan de bewoonbaarheid van de aarde
en de genezing van haar kwalen;
en tegelijkertijd schamen wij ons
over het dubbelzinnig gebruik, dat wij maken
van onze vindingrijkheid en ons vernuft,
van letterlijk àlles wat wij in handen kunnen nemen, –
geef ons bewogen en waarachtige docenten
om een cultuurtraditie voort te zetten,
waarin de beschaving zwaarder weegt
dan de wetenschappelijke outillage;
bewaar ons voor de schrikwekkende ontmenselijking
en voor de resultaten van het bodemloze experiment.

Wij bidden U voor de studenten
aan onze universiteiten en hogescholen:
dat ze er leren leven
heldhaftig, vastberaden, barmhartig,
mede door de bemiddeling van Uw gemeente.
Zegen het werk van alle studentenpastores, –
zegen het leer-huis, waaraan zij leiding geven
met het oog op de waarachtige volwassenheid
van een komende generatie;
laat die bereid zijn om verantwoordelijkheid te aanvaarden
voor de onoverzichtelijke erfenis
van wereldoorlogen en welvaartsideologie,
van maatschappelijke bewogenheid en rechtsgevoel.
In het bijzonder voor wie hier zijn komen studeren
uit verre landen en jonge naties bidden wij:
dat zij de kennis niet met de wijsheid verwarren
in het voetspoor van onze eigen vergissingen,
maar teruggaan naar de hunnen
met het beste wat wij te geven hebben.

Want wij ontvingen dat alles van U,
omdat Gij aan het leven geloof gehecht hebt
vóórdat iemand onzer zich er over verwonderen kon.

(Herkomst: 'Matinen', Thomaskerk, Amsterdam-Zuid)

Voor de verzoening van vaders en zonen

Voor de verbondenheid der generaties bidden wij U, HERE-God,
om de voortgang van de geslachten
in het voetspoor van Abraham en Izaäk en Jakob, –
dat wij geen heilloze wegen zullen bewandelen,
maar verder geleid worden op Uw eeuwige weg:
Uw Messias Jezus, onze Heer.

Om Uw bijstand voor alle ouders bidden wij,
die hun beslissingen wáár moeten maken
en hun kinderen vóór willen gaan
in critische gezindheid en zuiverheid:
dat ze verband weten te leggen
tussen hun dagelijkse doen en laten
en het Evangelie, zoals zij het hebben verstaan, –
laat Uw woorden bevestigd worden
bij het ingaan en bij het uitgaan,
bij opstaan en neerliggen:
woorden van brood en van leven,
die helderheid aanbrengen in de levensstijl
en klaarheid tussen de geslachten.

Voor onderwijzers en onderwijzeressen bidden wij,
die voor een bijbelonderricht verantwoordelijk zijn,
waarmee ze zelf vaak niet klaar kunnen komen:
dat ze niet moedeloos worden of in betweterij verzanden;
laten de ogen opnieuw worden geopend,
zodat ook op de scholen
het verhaal van wie ons voorgegaan zijn in het geloof
niet wordt gekleineerd of aangedikt,
maar allen, die het horen, ook ontdekken:
het gaat om het gewóne leven,
het leven van iedere generatie opnieuw,
maar dan een leven onder de beademing van Uw heil
en als een voorproef van Uw Rijk.

Voor alle catechese, die er gegeven wordt, bidden wij:
dat predikanten en priesters en rabbijnen
geleid zullen worden door Uw wijsheid
en in staat zullen zijn om het verschil aan te wijzen

tussen een levensgevoel van zelfbevrediging
èn het bijbelse visioen van de bereidvaardigheid,
tussen het gevecht om een goede positie
èn de beschikbaarheid ter wille van
de samenleving en het gemenebest.

Voor de opgroeiende jonge mensen bidden wij,
die de erfenis niet kunnen aanvaarden van twee wereldoorlogen
en die wij zo dikwijls grootgebracht hebben
in onze eigen gretigheid:
neem de teleurstelling-bij-voorbaat wèg
door de tussenkomst van milde en vastberaden ouderen,
die er weet van hebben
dat Uw goedheid te groot is voor het geluk alleen.

Voor de half-volwassenen bidden wij,
die onze zelfgenoegzaamheid beantwoorden met hun provocaties:
laat hen een voorgeslacht niet gaan haten,
waaraan wij voor vaak moeizaam genomen beslissingen
toch meer dank verschuldigd zijn dan minachting.
Bewaar hen voor de vergroofde oordeelvellingen,
voor het gemakkelijke generaliseren en de vormeloosheid.

Voor wie weggezogen worden door hun driften bidden wij:
voor degenen, die Gij bestemd hebt voor Uw vurigheid,
maar die in plaats daarvan branden van begeerte, –
jonge mensen, verhit van de erotiek,
ouderen, koortsig van hebzucht;
voor de ontelbaren, die zich verdoven of bedrinken,
omdat ze verstrikt geraakt zijn in hun negatieve gevoelens.
Bevrijd hen uit de bindingen van slechte vriendschap en
laat hen een daadkrachtig vrijgeleide vinden door het leven.

En voor onze gezagsdragers bidden wij:
dat ze hun visie op de toekomst kunnen waarmaken
zonder zich met geweld te laten gelden, –
voor onze politiemannen en bestuurders en rechters,
dat ze de rebellie tegen de status quo kunnen billijken
en de generaties tot elkander weten te brengen:
laten doortastendheid en gestrengheid niet in mindering komen
op een pastorale gezindheid, die geen verweer behoeft.

(Herkomst: 'Matinen', Thomaskerk, Amsterdam-Zuid)

In de zendingsweek van het najaar,
als wij gaan twijfelen aan de groeikracht van Uw gemeente,
aan de vruchtbaarheid van wat zij ondernomen heeft,
bidden wij U, HERE-God,
voor al de zendelingen, die zich door U geroepen wisten,
die wij de zegen hebben gegeven
en die zijn weggereisd naar verre landen.
Wij bidden U voor hen
om een zuiver hart en een opmerkzame geest,
opdat zij weten te luisteren en te dienen;
laat ze van dag tot dag gedragen worden door Uw geduld.
Bewaar hen voor de hooghartigheid,
waarmee wij in het verleden zo dikwijls
veeleer onszelf hebben gebracht dan Uw Evangelie,
en anderen gemeten aan wat wìj vanzelfsprekend vonden.

Wij bidden U om een geopende deur in Indonesië,
waar zoveel deuren in het slot gegooid zijn,
waar zoveel verbittering is gezaaid en corruptie.
Wij danken U voor alle eenvoudige zielen,
die tegen de terreurdaden ìn
een open oog zijn gaan krijgen
voor de macht van mildheid en menselijkheid:
laat uw jonge gemeente daarginds dan ook gereed staan
om hen op te vangen en verder te leiden,
zodat zij niet opnieuw bedrogen uitkomen.
Wij bidden U voor haar voorgangers,
die hun eigen vorm moeten vinden
door te leren, wat beslissen is en belijden:
onder woorden te brengen en wáár te maken
wat zij wèl en wat zij niét geloven.
Maak het hoger onderwijs vruchtbaar,
dat wij hun proberen te geven;
schenk ons de moed om ons terug te trekken
op het juiste ogenblik,
zodat zij hun eigen weg kunnen gaan,
U tegemoet met opgeheven hoofd.

Wij bidden U ook voor wie geduldig zijn gaan ploegen
in ten achter gestelde streken,
die aan mensen in armetierigheid en kommer
het zaaien en het oogsten leren,
de bewoonbaarheid van de aarde,
de hoop die er verbonden is met het leven,
opdat men daarginds niet uitgeleverd blijft
aan de tyrannie van profiteurs en ontwortelden.
Voor de werkers in het werelddiaconaat bidden wij,
die uit de eenvoud van Uw Messias nebben afgeleid,
dat ze zichzèlf aan de aarde verschuldigd waren
en die de beste jaren van hun leven aan de armen wegschenken:
geef rijke vruchten op hun onbaatzuchtigheid,
zodat de maatschappelijke omwenteling, die zij uitlokken,
niet normatief gesteld wordt, –
de kennis in de plaats van de wijsheid,
de bewerktuiging in de plaats van het samen-werken, –
en men zich verstrikt in een vaardigheid,
die niet tot vrede leidt.

Wij bidden U voor wie met zelfverloochening standhouden
in de vertwijfelde dubbelzinnigheid
van zoveel Afrikaanse landen,
wreed ontwaakt als ze zijn uit de roes van de revolutie.
Gij weet het zelf, HERE-God,
hoeveel waarachtigheid er geweest is
in de harten van artsen en verpleegsters en missionarissen:
laat dat herkend worden en aanvaard,
laat het besef gaan leven, dat er méér is
dan balorigheid en driftig nationalisme.

Wij bidden U voor de werkers in de bijbelgenootschappen:
dat zij een middel mogen zijn in Uw hand
om de mensen het lezen te leren
en een critische gezindheid,
om hun de ogen te openen voor Uw trouw,
voor alles wat stand houdt en toekomst heeft,
zodat er gewerkt kan worden en geregeerd,
gediend en gedankt.

(Herkomst: 'Matinen', Thomaskerk, Amsterdam-Zuid)

Notulae

(naar behoeven aan te vullen)

Laat ons den HEER aanroepen voor zijn gemeente op aarde,
dat Hij vuur schenke aan haar liefde tot de mensen,
dat Hij tot één hart brenge die in gescheiden kerken leven,
dat zijn ademtocht bezieling geve aan het woord zijner dienaren.
Laat ons den HEER bidden: HEER, ONTFERM U !

Laat ons den HEER aanroepen voor allen,
die zich in de wijde wereld wagen
om zijn vreugde en vrijheid aan te zeggen,
voor de missionarissen en de zendelingen,
voor de artsen en de verpleegsters,
voor allen die zich inzetten
onder vreemde volken, die zijn kinderen zijn in Christus.
Laat ons den HEER bidden: HEER, ONTFERM U !

Laat ons den HEER smeken voor allen,
die te lijden hebben onder een toegesloten leven,
voor de blinden en de doven,
voor de mismaakten en de invalide mensen,
voor de eenzamen en bejaarden,
voor de gescheidenen en de teleurgestelden.
Laat ons den HEER bidden: HEER, ONTFERM U !

Laat ons den HEER aanroepen voor degenen
over wie de avond is gevallen,
die lijden onder eigen mislukking,
of onder een teveel aan pijnlijke herinnering.
Laat ons den HEER bidden: HEER, ONTFERM U !

Laat ons den HEER aanroepen voor degenen,
in wier leven het winter is geworden,
die lijden onder de koude van het eigen hart
en onder de kilheid van anderen.
Laat ons den HEER bidden: HEER, ONTFERM U !

Breek toch de muren af, HERE-God, wijs ons de weg naar Uw Rijk
en open alle harten voor een loflied,
door Jezus Christus, die ons heeft leren zeggen:
ONZE VADER DIE IN DE HEMELEN ZIJT . . .

(Herkomst: Evangelisch Lutherse Gemeente, Rotterdam)

Een voorbede voor hoog en laag

O Heer, wees met de hoogmogenden, de machtigen,
die zijn verheven en verantwoordelijkheid dragen
voor de bewoonbaarheid van Uw lieve aarde,
voor ons aller wel en wee, –
dat ze hun menselijkheid bewaren.
Wij bidden voor hen,
omdat ze zoveel gevaar lopen
het beeld van U, Vader-Schepper, kwijt te raken
en beelddragers van den Caesar te worden.
Wij bidden voor de staatslieden en de politici:
dat ze geduldig en beheerst
zullen behartigen wat toekomst heeft,
dat ze de mensen hoog zullen houden
en het goede zoeken.

En wij bidden U ten bate van de onderdanen:
o Heer, wees met ons allen,
mensen in deze tijd, een wereldbevolking,
onoverzichtelijk en onafzienbaar,
maar nietig onder de sterren:
dat wij getroost
de kleine baan beschrijven, die ons is voorgesteld,
geen hemellichamen
maar vlees en bloed,
geen oversten dezer wereld
maar ondergeschikten,
weerloos vaak
maar mondig om te bidden
op onze plaats in Uw schepping, –
zo roepen wij U aan,
als deelgenoten in de hoop,
als leden van Uw lichaam,
bestemd voor de verrijzenis:
voor al onze broeders bidden wij,
want wij verwachten niets van de mensen, –
om Uwentwil verwachten wij
veel vóór de mensen.

O Heer, onze Schepper, wij bidden U
ten bate van de volkeren
die hongeren naar gerechtigheid en brood:
wij bidden U, dat van de overvloed
zal worden mee-gedeeld aan allen,
die nog enkel magere jaren hebben gekend
en in wier land de honger sterk is.
Maar allersterkst is de honger naar U,
naar Uw groot huis,
naar Uw vrede op aarde,
mensen met mensen tezamen,
een lichaam voor Uw Geest,
zodat er leven wordt uitgedeeld
en de verheuging algemeen is.

Wij bidden voor wie
zozeer aan het leven zijn gaan geloven,
dat ze zich beschikbaar gesteld hebben
om woord van U te zijn:
wij bidden voor de dienaars van Uw vrede,
die zichzelf uitdelen als brood,
een levend sacrament.
de dood van onzen Meester
verkondigend totdat Hij komt.
Houd in Uw hoede
die zich zo roekeloos aan U geven,
zegen hun offer,
omdat zij de dood en de toekomst van Christus
toepassen met hun bestaan:
maak hen welsprekend,
ook als ze tot zwijgen gebracht worden,
maak hen vruchtbaar,
ook als zij ter aarde, ten onder gaan.
Want zij leggen Uw woorden uit
over heel de bewoonde wereld, –
daarom, voor al Uw martelaren
en getuigen der waarachtigheid
bidden wij tezamen:

Heer, ontferm u!

(Herkomst: 'Didachè'-diensten, Rozendaal, G.)

Om de voortgaande hervorming van Uw Kerk
bidden wij U, HERE-God, –
om vernieuwing en vreugdevolle voortvarendheid.
Geef haar moed en geloof genoeg
om op Uw woord te vertrouwen
en uit Uw liefde te leven,
zodat zij iets betekenen kan voor de mensen,
zodat zij het beeld kan zijn van hun bestemming:
niet heersend, maar dienend,
niet opdringerig, maar overtuigend,
niet in haar recht, maar op haar plaats:
helderziend,
barmhartig,
profetisch
en zorgzaam:
een gemeente waar wij in opgenomen worden,
een huis dat ons lief is,
de plek van rust, die Gij zo gaarne gunt
aan al Uw kinderen die treuren
over de arrogantie.
over de zonde.

Vergeef het ons,
dat de overlevering van Uw heilsgeheim
in onze mond en onder onze handen
telkens weer tot verraad is verworden:
hoevelen hebben wij niet afgestoten,
hoevelen hebben wij geweerd
uit de kring rond Uw tafel.
Betweterig en eigenzinnig zijn wij de eeuwen doorgegaan,
ontoegankelijk en hooghartig,
zelfs voor elkander onuitstaanbaar.

Daarom betreuren wij U onze verdeeldheid
en wij bidden U, dat wij ons open zullen stellen
voor alle nood en vertwijfeling in deze wereld,
voor heel de creatuur die op ons wacht.
en daarom ook voor elkander:

voor een ieder, die zich op Uw Naam beroept
als de genezing voor alle kwaal.

Geef toenadering en verbroedering
tussen de kerkgemeenschappen in ons vaderland:
waarachtigheid tussen Hervormden en Gereformeerden,
zodat wij elkander leren vertrouwen,
begrip tussen al die groeperingen, groot en klein,
die nog steeds gloriëren in het eigen gelijk.

Voor de werkers in de Oecumenische Raad bidden wij,
dat ze méér kunnen uitrichten
dan vergaderen rondom onze achterdocht
en administreren van wat op papier besloten is.

Voor onze medechristenen in de Romana bidden wij,
dat Gij hun doorzettingsvermogen schenken wilt,
zodat ze zich blijvend verzetten
tegen de exclusiviteit,
en zich volhardend oefenen
in het gebruik van de volkstaal:
laat hun Uw woorden vertrouwd gemaakt worden,
zodat wij deelgenoten blijken
in éénzelfde verwachting.
Voor de vordering van het pastoraal concilie bidden wij,
om openhartigheid en aandacht,
om vermenigvuldiging van de aanvankelijke vermoedens,
dat wij geroepen worden om waarlijk vrij te zijn.
Geef het nederlandse episcopaat de moed
om op een beslissend ogenblik
in Rome de mond te zijn
van heel een wereldkerk,
van al Uw kinderen in nood,
van een priesterlijkheid in nieuwe stijl,
die de dingen, die ons dwars zitten,
niet meer in de doofpot kan stoppen;
die niet meer uitkomt met de bedilzucht
of met de voorzichtigheid van de diplomatie.

Voor onze theologen over en weer bidden wij U,
dat ze niet wereldvreemd ter zijde zullen staan,
maar niettemin de last aanvaarden

van het gebed in de binnekamer
en de geduldige bezinning achter de schermen:
laat ze niet meegesleept worden door modieuze stromingen
maar steeds de voorlijkheid voor ons ontvouwen
van Uw bestendige en eenvoudige waarheid.

Voor alle voorvechters en leidslieden bidden wij
in Uw Kerk wereldwijd,
voor wie de initiatieven bundelen
in Rome en Assisi,
in Genève, in Moskou, of waar zij ook samenkomen:
dat ze met lijf en ziel zich zullen inzetten
voor de ondeelbaarheid van Uw Naam,
voor de eenvoud van Uw Rijk, dat komende is.

En voor allen, die in onze eigen omgeving
elkander gaan herkennen en de handen inéénslaan,
omdat zij den Mensenzoon herkend hebben,
omdat Uw Messias ons bij de hand genomen heeft:
laat ze niet ontmoedigd raken
maar Uw toekomst blijven geloven,
ondanks de traagheid en de tegenwerking
van omstanders en buitenstaanders.

Zegen de gemeente, HERE-God,
waartoe wij zelf behoren:
zo arm in haar daadkracht,
zo peuterig in haar poverheid, –
bekwaam onze voorgangers,
zodat ze ons bemoedigen tot voortvarendheid.
Geef ons een dubbel deel van Uw Geest,
want wij zouden midden in deze wereld willen staan
en tegelijkertijd geheel en al bij U willen zijn,
om te bemiddelen en verband te leggen
vóórdat het allemaal stukgebroken is,
vóórdat het gewoon maar niet meer hoéft, –
omdat Gij gekomen zijt en ons niet meer nodig hebt,
(òf niet meer komen kùnt in een mensenmaatschappij
die zich willens en wetens
voor Uw wonderen heeft toegesloten.)

(Herkomst: 'Matinen', Thomaskerk, Amsterdam-Zuid)

Om te bidden op een feestdag 'met al de heiligen'

Wij danken U, HERE-God,
dat het heil voortgang vindt,
eenvoudig, in de opeenvolging der geslachten,
wij danken U voor de waarachtigheid,
die wij hebben leren kennen van onze ouders
en van allen, die ons vóórgegaan zijn in het geloof:
wij danken U voor het geduld, dat er met ons geoefend is
als een afspiegeling van Uw groot geduld.
Zo is Uw Evangelie ons overgedragen,
de blijarme, dat wij U tegemoet kunnen gaan,
ook in de nacht der tijden,
ook als alle dingen tegen zijn.
Daarom danken wij U bovenal voor onzen Heer en Heiland,
die ter rechter noch ter linker zijde is afgeweken
van de weg Uwer beloften,
en zulk een tegenspraak van de zondaren
tegen zich verdragen heeft.
Wij danken U voor de vrucht des Geestes,
die zijn daad heeft gedragen in al Uw heiligen,
wier namen wij U vandaag in herinnering brengen,
verbonden met zijn naam,
verstoven en vergeten misschien onder de mensen,
maar verzameld en in gedachtenis bij U.
Wil Uw Rijk dan ook voortzetten in ons midden,
want het is zo verborgen, HERE-God,
en wij kunnen zo moedeloos worden
van ons eigen kleingeloof
en van de dommekracht der getallen,
die de glans overschaduwen van Uw 144.000 verzegelden.
Daarom bidden wij U ook
voor al wat nog pril is en ongeboren,
voor de kinderen en de kunstenaars,
voor al wat zich strekt naar Uw Dag, die komen gaat,
opdat het verenigd zal worden met Uw eenvoud
om eenmaal te bloeien in Uw tuin,
als definitief Uw zon zal zijn opgegaan over goeden en bozen.

(Herkomst: 'Matinen', Thomaskerk, Amsterdam-Zuid)

Bij een christelijke begrafenis

(In het onderstaande gebed leze men uiteraard 'zuster' en 'zij',
wanneer er een vrouw wordt begraven:
de dubbelvorm is hier vermeden om de tekst niet irriterend te onderbreken.)

Wanneer Gij ons vandaag bijeenvindt, HERE-God,
dan weet Gij, dat wij zijn samengekomen
om U de naam in herinnering te brengen
van onzen broeder .....,
die door de dood onbereikbaar voor ons is geworden,
weggevallen uit dit leven, uit ons midden,
zodat wij een lege plaats hebben aan onze zijde,
gevuld met onze rouw en ons verdriet.

Daarom beroepen wij ons op Uw heilige Naam,
de enige, de onuitsprekelijke,
waarin alle namen zijn opgenomen
van Uw kinderen, die de gehoorzaamheid hebben geleerd
uit het lijden, dat hun deel geweest is
en dat zij uit Uw vaderlijke hand hebben ontvangen.
Gij hebt ons in de rij gezet
met Abraham en Izaäk en Jakob,
omdat Gij een God zijt van levenden
en niet van doden;
Gij hebt ons in één adem genoemd
met Jezus Christus Uw lieven Zoon,
die uit de doden is opgestaan
als de eerstgeborene onder vele broederen:
aan Hem houden wij ons vast
en wij vertrouwen ons toe aan de kracht,
waarmee Hij ook alle dingen zich kan onderwerpen
en waardoor Hij ons vernederd lichaam
veranderen zal, om het
aan zijn verheerlijkt lichaam
gelijkvormig te maken
op de dag van zijn verschijning.

Nu wij dan onzen broeder .....
aan U overgeven,
opdat Gij gans en al God voor hem kunt zijn

en hij in waarheid mens voor Uw aangezicht,
vragen wij U ook, dat zijn werken hem na zullen volgen,
dat ze niet ijdel geweest zijn in den Heer.
Laat zijn geloof zich vermenigvuldigen in ons,
die hem na-gestaan hebben, die na hem komen,
en maak ons hartelijk dankbaar
voor wat hij heeft belichaamd
aan liefde en levensdurf.

Wees ook met allen, die door zijn heengaan worden beproefd,
de allernaasten, voor wie er zo veel gaat veranderen:
laat hen een weg vinden, Uw toekomst tegemoet,
zodat zij niet vereenzamen in deze wereld
of zich afsluiten voor het leven
door hun verlies te ontvluchten
of het te gaan koesteren.

Voor al Uw lieve kinderen bidden wij,
die een lege plaats aan hun zijde
van dag tot dag opnieuw ervaren
als een afgrond, die hen dreigt te verslinden,
of een onverbiddelijke muur, die hun de weg verspert:
wil hen bewaren voor de vertwijfeling
en het hun in dank afnemen,
wanneer zij weigeren om zich te laten troosten.
Want zoveel schepselen zijn er, HERE-God,
waarvan de dood onaanvaardbaar voor ons blijft:
die worden weggenomen in de kracht van hun jaren,
die worden afgesneden vóór ze tot bloei konden komen,
die verongelukken of worden verdaan
door de onachtzaamheid en door de verbittering,
in het verkeer of door het oorlogsgeweld,
in gevangenissen en door hongersnood.
Voor wie vergeten zijn en zonder helper,
voor wie de hand aan zichzelf geslagen hebben
en wier namen door geen mens worden genoemd
bidden wij U, HEER:
dat Gij hun geschrei zult blijven horen
en hun een plaats geven met Lazarus
bij Abraham in zijn schoot.

(Herkomst: 'Matinen', Thomaskerk, Amsterdam-Zuid)

De voorlopige verzameling gebeden voor de Advents- en Kersttijd zal waarschijnlijk niet corresponderen met hetgeen men daar in eerste aanleg van verwacht. In de reformatorische wereld in Nederland tenminste is het zozeer gebruikelijk om enkel naar het Kerstfeest toe te leven, dat men van een Epifanie-tijd daarná vrijwel geen weet heeft. Zelfs de beslissende noties van naamgeving, besnijdenis en doop (met al wat daar aan martelaarschap al aanstonds mee samenhangt, tot de huiveringwekkende vernieling der onmondige kinderen toe) komen als de naar ons toegewende keerzijde van Kana en de op handen zijnde voleinding vaak ternauwernood aan de orde. Mogelijk zal er in dit alles een verschuiving optreden, wanneer ook een laatste rudiment van de volkskerkideologie (dat tenminste het *Kerstfeest* door 'iedereen' toch mee-gevierd kan worden) is verdwenen. Waarschijnlijk dàn pas zal er ook aan het licht kunnen komen, *enerzijds:* dat een (nu vaak wat al te opzettelijk geaccentueerde) Adventstijd de regelrechte voortzetting is van het 'roepen uit de diepten' in de geleidelijk somberder wordende weken van de herfst; *anderzijds:* dat de goede gave van de Messias Israëls (àls de hemelen dan gaan 'dauwen') hoegenaamd bij onze wensdromen niet aansluit. Trouwens: wanneer we hem op de rechte wijze hebben leren verwachten, zullen we daar niet door in de war gebracht worden, noch ook zal het ons verbazen, dat de zich toespitsende ballingschapsrealiteit, zoals die in de herfsttijd zichtbaar is geworden, op het martelaarschap uitloopt. De weglating van Stefanus' naam op de 'tweede Kerstdag' zou kunnen betekenen, dat we de grondtoon van het evangelie niet mee laten klinken!

Daarom vindt men bruikbare gebeden voor de Adventstijd tot op zekere hoogte reeds in overvloed in de herfstweken: met heel de creatuur-in-benauwdheid méé roept de gemeente van Christus om het einde van de verdrukkingen. – Om in de voorbereidingsweken ook de kinderen daarbij te betrekken, is er tenminste één gebed opgenomen, dat men ook met de kleinen kan bidden. – Daarna volgt een vertaling van de klassieke 'O-antifonen', die men in alle liturgieboeken van de westerse kerk kan aantreffen om gezongen te worden naast de Lofzang van Maria, bij het avondgebed op de zeven dagen voor Kerstmis. Is de aanroeping van de Messias onder de naam 'Sleutel' reeds te vinden bij Alcuinus (en dus bekend aan het Carolingische hof), de vroegste tot nu toe achterhaalde optekening van het gehele zevental heeft men aangetroffen in een handschrift te Compiègne, het z.g. Liber responsabilis S. Gregorii Magni (eind 9e eeuw) onder het opschrift 'Antiphonae maiores'. Ze zijn dáárom niet alleen historisch interessant maar ook practisch bruikbaar, dat ze met behulp van een acrostichon in een bepaalde volgorde gezet zijn: wie

de beginletters van de Latijnse benamingen voor de Verlosser in omgekeerde volgorde leest, ontdekt de vertroosting: 'Ero cras', – 'Háást zal Ik bij u zijn!' Niet dat litteraire schema is uiteraard van belang, wel echter de *lezingen*, waar de zeven ere-titels aan ontleend zijn. Wie die op zich laat inwerken, kan zijn messiaanse verwachting op een markant-schriftuurlijke wijze laten richten; daarom zijn de O-antifonen hier dan ook opgenomen binnen het kader van een 'voorleesdienst', die men b.v. in de week vóór Kerstmis als avondgebed zou kunnen houden. De gegeven toelichtingen zijn hopenlijk toereikend om de (als regel onbekende) profetieën bij de gemeente over te laten komen. Kiest men daar nog enkele psalmen of Schriftgezangen bij, dan heeft men vermoedelijk voldoende handreiking om de niet altijd even overtuigende 'Kerstwijding' te vernieuwen. – Voor de Adventstijd moest het daar verder bij blijven, ook al omdat de karakteristiek van het gebruikelijk geworden viertal Adventszondagen in o.a. de Lutherse traditie verschilt van die in de Romana, zodat een verdere toespitsing der gebeden verwarring zou hebben kunnen stichten.

Dat men nu juist op het Kerstfeest om vrede zou bidden, is, gezien het omvattende van de *sjaloom*-noties, nogal een curieuze zaak. Niettemin (of beter: uiteraard!) is het één van de kernwoorden, die ons vanuit de 'engelenzang' worden toegeroepen. Zulk een 'totalitaire' vrede zal dan ook in den brede moeten worden overwogen, – reden waarom wij het gewaagd hebben, het in 1966 door de Oecumenische Raad rondgezonden (jammer genoeg daarbij nogal verminkte) gebed op te nemen, dat uit de Amsterdamse 'Matinen' stamt; het is een bitter ding, te moeten constateren dat geen woord ervan intussen 'door de feiten is achterhaald'. – En dan zijn er een aantal gebeden, die voor de dagen ná Kerstmis en voor de Epifanietijd bestemd zijn, – graag zouden wij een ruimer keuze tot onze beschikking hebben gehad en bijvoorbeeld een werkelijk-eigentijdse voorbede hebben opgenomen, geïnspireerd door het evangelie van de koningen-van-verre, wier verschijning in Bethlehem men op de 6e januari viert. Maar dan zou deze voorlijkheid van de heidenen met de noties uit o.a. het boekje Jona vermenigvuldigd moeten worden: en gebeden waarin dat zijn beslag had gekregen, stonden ons (nog) niet ter beschikking. Daarom hebben wij ons beperkt tot een meditatief gebed over het martelaarschap, een tweetal aanroepingen voor Rachel (als het beeld van een klagende gemeente, die niet vertroost wil worden), een 'gebed voor de opening van het Woord' dat het thema van de vragende *Bar-Mitzwah* in de tempel tot uitgangspunt heeft, en één waarin geput wordt uit de overvloed van Kana en de komende heerlijkheid. De besnijdenis- en doopnoties zijn daarin verwerkt.

Een kinderlijk gebed in de Adventstijd

Laten we bidden
voor alle mensen
die zich gaan voorbereiden op
het feest, –

dat ze het feest
in hun hart zullen hebben
en dat hun ogen
zullen stralen
als sterren, –

laten wij bidden:
HEER, ONTFERM U !

Laten we bidden
voor vaders en moeders,
dat ze hun kinderen
licht zullen geven
om bij te leven:
HEER, ONTFERM U !

en voor de grote mensen
die deze wereld inrichten en besturen,
dat er plaats overblijft
voor kinderspel
en aandacht
voor wat geen geld kost, –

laten wij bidden:
HEER, ONTFERM U !

O lieve HEER, geef vrede
aan allen hier beneden
die uitzien naar Uw feest!
Zodat de mensen weten:
Uw heilige profeten
zijn niet verblind geweest.

KYRIE-ELEISON !

(Herkomst: 'Didachè'-diensten, Rozendaal, G.)

In de donkere dagen voor Kerstmis, - een avondgebed naar de 'O-antifonen'

1

(Sapientia)

Een zevensprong van gebeden wijst ons de middeleeuwse kerk; en zij doet dat naar aanleiding van een zevental Schriftgedeelten.
Om te beginnen lezen wij uit *het boek der Spreuken, hoofdstuk 8 : 1-6.*

Het eerste van dit zevental gebeden vraagt om wijsheid. Dat mag ook wel voorop gaan. Wij hebben verstand genoeg, maar wijsheid is iets anders. Dat heeft te maken met een brandend hart. We hoeven ons maar de Emmaüsgangers te herinneren: zij leerden de Schriften verstaan, zij werden goede verstaanders en de bijbel werd voor hen een sprekend boek, toen de Messias Jezus hen wees op de weg, die hij heeft moeten gaan. Wijsheid heeft te maken met het wijzen van de weg, de weg van de HEER met zijn mensen, die uittocht-, doortocht-, intocht-weg van Abraham her. De wijsheid waar het om gaat als het om God en om ons mensen gaat, ligt niet voor de hand. Paulus merkt op, dat wij die wijsheid licht voor dwaasheid houden. Het is inderdaad wijsheid uit de hemel, dat wil zeggen: uit het interieur van de Heilige, uit zijn voor ons verborgen Raad. Maar zegt niet het evangelie, dat die wijsheid geopenbaard is, – bijvoorbeeld aan kinderen? God heeft, om zo te zeggen, het achterste van zijn tong laten zien. En de andere apostel zei: Het Woord is vlees geworden. – Laat ons dan bidden om wijsheid.

Laat ons den HEER bidden
om wijsheid uit de hemel,
die alle begrip te boven gaat
en die aan het zwakke kracht verleent;
die hoop schenkt op leven,
die vurig maakt en brandend,
die doortocht geeft door deze eeuw.
Laat ons bidden:
HEER, ONTFERM U!

O Wijsheid, die naar voren treedt
over de hoge drempel van Gods mond, –
Gij reikt van eind tot eind,
Gij spreekt met kracht en schikt met zachtheid:
kom en maak ons geschikt voor
wat ligt op Uw weg!
AMEN.

2
(Adonai)

Uit het heilig Onderricht lezen wij *Deuteronomium 10 : 17-21.*

Vorstelijke dingen, zei het boek der Spreuken. Daar moet wel even op gewezen worden: het geheim van de Messias is vorstelijk. Het gaat in het geloof niet plebejisch toe, maar aristocratisch. Al is er sprake van slavenwerk en knechtsgestalte, onze Heer is onze Heer: geen zielige of sjofele figuur. Als God wereldse macht versmaadt, dan is dat omdat Hij die veracht. En de Man, in wien wij geloven, is majesteit: zelfs in zijn vernedering. Het staat al te lezen in de verhalen van Mozes, een prins die tot zijn volk kwam. En nog duidelijker staat het te lezen in wat wij hoorden over Ik-zal-zijn, Mozes' meerdere, die van het slavenvolk een koningszoon maakte. De getuigen van Jezus hebben datzelfde in hèm herkend: hij was in ons aarde-tot-aarde-bestaan gekomen als het vuur in de bremstruik, als de vinger Gods die heilige beloften schreef in het stenen tijdperk van onze hardvochtigheid, – méér nog: niet een vinger alleen, maar de arm-uit-de-wolk, die naar de mensen reikt. – Laten wij daarom den HEER aanroepen.

Laat ons bidden tot den God van Israël,
dat Hij ons zal onderbrengen in
het Huis van zijn eerstgeboren Zoon,
die Hij uit Egypte heeft geroepen,
opdat wij de Wet en de Profeten zullen verstaan
en leven uit de kracht van zijn belofte.
Laat ons bidden:
HEER, ONTFERM U!

O Heer en Meester over het huis van Israël;
Gij zijt aan Mozes verschenen in
het vuur van de brandende bremstruik,
hem hebt Gij op de Sinaï Uw Wet gegeven, –
kom en strek Uw arm tot onze verlossing!
AMEN.

3
(Radix)

Bij de profeet *Jesaja* lezen wij *hoofdstuk 11 : 1-10.*

De vroegste Christenen deelden niet onze Kerst-vertedering. Het kind is bij hen niet het voornaamste. De koning die kòmt, zij het zonder machts- en vlagvertoon, met een staatsmanswijsheid die ons averechts voorkomt, – dié koning staat hun voor den geest. Dat is te merken aan deze Adventsgebeden. Adonai, Gebieder, stond er. Despoot, zal Simeon zeggen in zijn taal; en het vervolg van de aanroepingen waar wij mee bezig zijn laat er ook geen twijfel over bestaan: de dingen van déze wijsheid zijn vorstelijke dingen. Jezus, de Christ van Kerst, is een Man met zeggenschap, zijn wijsheid is gebiedende wijsheid. – Twee van die aanroepingen bepalen ons bij het koningshuis van David. De Wortel van Isaï werd een stamboom, en die stamboom, eikeboom van gerechtigheid, wijnstok van welzijn, dié is in de wereld geplant tot een *nes 'ammiem*, een Banier der naties, een Standaard der volken. De noties van koningschap, die de Joodse profeten aan de wereld gaven, zijn de ware criteria voor het heil der wereld. Het koningschap, dat de Messias Jezus aanvaard heeft, dàt is de weg naar de *sjaloom* op aarde. Laten wij daarom op die Wortel teruggaan.

Laat ons bidden tot den Zoon van God,
in wien de wereld wortelt,
tot wien de eeuwen opzien,
door wien de volken geoordeeld zullen worden:
dat hij de eendracht moge geven en
de vrede, die niemand anders geven kan.
Laat ons bidden:
HEER, ONTFERM U!

O Wortel van Isaï, die
staat tot een standaard der volken:
de vorsten worden van één stam,
de volken worden één van zin,
als zij tot U gaan smeken!
Kom, maak ons vrij en stel niet langer uit!
AMEN.

4
(Clavis)

Wederom bij *Jesaja* staat geschreven: *hoofdstuk 22 : 20-22.*

Zoals er sprake geweest is van de Wortel van Isaï, zo heeft Jesaja, zelf een man uit een prinselijk geslacht, het ook over de Sleutel van David. De kerkvaders kenden die naam al evenzeer voor de Messias. Het past bij het geloof in Jezus als Davids zoon, als koning in Joodse stijl, om te bidden tegen tyrannie, onderdrukking, rechtsverkrachting, – tegen alle regeermacht, waardoor mensen monddood worden gemaakt, geknecht, ontluisterd, gediscrimineerd, of ook als massa-mensen geminacht en als koopvee behandeld. Wij mogen waarachtig wel bidden om opening, nu wij zo vastgelopen zijn in een wereldsituatie, naar het lijkt zonder uitzicht, in een *monde concentrationnaire*, een mondiale machine die maar doormaalt.

Laat ons bidden tot Jezus Christus, de Zoon van David:
dat hij verlossing geve uit de nood,
bevrijding uit alle slavernij,
redding uit alle gevangenschap
en uitleiding uit alle duisternis.
Laat ons bidden:
HEER, ONTFERM U!

O Sleutel van David en Scepter van het huis van Israël, –
Gij doet open en niemand sluit:
kom en leid de gevangenen uit de kerker,
kom en breek de boeien van duisternis en dood.
AMEN.

5

(Oriëns)

Er staat in de Lofzang van Zacharia, dat de 'Opgang uit de hoogte' ons bezocht heeft 'met innerlijke bewegingen der barmhartigheid'; maar wij lezen dat ook al bij de profeet *Maleachi* in *hoofdstuk 4 : 1-3.*

Van de vorstelijke dingen lezen wij, van den Christ-Man als majesteit. In de wereld van de Thora was er die machtige farao, een zon voor al zijn onderdanen, – maar het Mozesboek noemt hem een slagschaduw, zijn pretenties verkeren in Egyptische duisternis. – In de wereld van het Evangelie was er de Stralende, Augustus, en het zonnekruis werd het symbool van zijn heilstaat. Maar de Zon der gerechtigheid is wat ànders, iémand anders, een andere majesteit. Eén die het kruis heeft ondergaan, en die juist zó is òpgegaan als het licht der wereld, als een nieuwe zon. – In onze wereld heeft hetzelfde oude symbool, dezelfde machtswaan (maar satanischer, want de duivel is gewaarschuwd) de mensen in zijn greep gehad. Wéér het zonnerad, het hakenkruis, weer de nacht-en-nevelmensen, de schaduwen van de dood. In zijn greep *gehad*? Is de wereld niet bezig een onheilstaat te worden? Maar wij moeten zo voorzichtig als slangen zijn (dus niet minder alert dan de duivel!) en zo argeloos als duiven (dus bevlogen met den Geest), – en visionaire hoop koesteren, de Dag tegemoet. Laat ons dan bidden tot den Opgang uit de hoogte.

Laat ons den HEER bidden
om het koninkrijk, dat niet van deze wereld is:
waar de wolf huist bij het lam,
de leeuw bewaakt het kind,
de blinde wordt ziende,
de kreupelen lopen,
de melaatsen worden gereinigd,
de doven horen,
de doden verrijzen,
aan armen wordt het evangelie verkondigd
en zij die verlaten was en met eenzaamheid geslagen
zal vruchtbaar worden en zich verblijden.
Laat ons bidden:
HEER, ONTFERM U!

O Licht dat opgaat uit het Oosten,
Gij Luister van de eeuwigheid
en Zon van de gerechtigheid, –
kom vriendelijk tot allen, die
gezeten zijn in duisternis en in de schaduw van de dood!
AMEN.

6
(Rex gentium)

En bij de profeet *Jeremia* lezen wij *hoofdstuk 10 : 6-7.*

Gebieder, Davidische prins, Koning die de toekomst opent, Opgaande zon, . . . en Koning der volkeren. Juist omdat hij een jiddische rabbi is, juist omdat hij het heimwee van het in de Wet onderwezen volk belichaamt, juist als Davids zoon, Mozes' erfgenaam, Abrahams zaad is hij koning over, of liever: vóór de *gojiem.* Want wat regeren is, vooruitzien is, vóórlichten is, dat blijft in onze menselijke belangenstrijd steken. De vreemdeling, de nomade onder ons, die ons loswrikt uit onze eenkennigheden en vooroordelen; de steen, die als verschoppeling was verworpen door de wereldarchitecten en wegwijzende opbouwers, – die lastige en hardnekkige spelbreker Jezus houdt ons vóór, wat mens-zijn is op deze aarde. Tot die koning is het, dat wij bidden.

Laat ons bidden voor Israël,
voor die eersteling van nieuwe mensheid,
Abrahams zaad in de akker van deze wereld uitgestrooid,
steen des aanstoots tot val en tot opstanding, –
dat zij thuis mogen zijn op aarde,
en heel die aarde een heilig Land,
naar het zeggen van de profeten.
Laat ons biddden:
HEER, ONTFERM U!

O Koning der volken en Heimwee der talen,
Hoeksteen die verbindt wat tegen elkander over staat, –
kom en verlos den mens, die Gij uit aarde hebt gebouwd!
AMEN.

7
(Emmanuël)

Jesaja, nog eenmaal: *hoofdstuk 7 : 14* uit zijn profetieën.

Een geheimzinnige tekst over een jonge vrouw, die moeder wordt en verder ongenoemd blijft, – die haar kind een profetische naam geeft: Emmanuël; een brandend hart in een kille en duistere tijd. Want moedertje Tsion, de bruid Jeruzalem houdt zich gereed en wacht op de wonderen, zij houdt het haard- en het harte-vuur brandend: dat is haar wijsheid. En terecht heeft de kerk de eeuwen door dan ook gezegd: dat is een tekst, waarin de Messias in de windselen ligt, een profetie, een wieg van het Woord, een moederschoot van belofte, zoals een woord (dat wij niet begrijpen) moederlijk kan zijn over ons. Want hij is, kort en goed, God-ons-nabij. 'Gij zijt voor ons geen vreemde God gebleven', zegt het lied, en het vervolgt:

> Toen ik nog nergens was maar levend dood,
> hebt Gij en Gij alléén mijn licht ontstoken.

Daarom bidden wij tot dezen God-met-ons, deze Begeleider van de zijnen.

Laat ons bidden voor de kerk,
aan wie de boodschap van het heil is toevertrouwd:
dat zij toegerust moge zijn met alle kennis en alle wetenschap.
zonder zich te verheffen;
met alle liefde,
maar zonder te vleien;
van niemand afhankelijk dan van God alleen;
en op niets gebrand dan
op de Dag van Christus Jezus.
Laat ons bidden:
HEER, ONTFERM U!

O Emmanuël,
Koning en Wetgever tot wien alle volken opzien
en die hun Heiland zijt, –
kom en wees ons behoud,
HEER onze God!
AMEN.

(Herkomst: 'Arauna'-diensten, Rotterdam, en 'Didachè'-diensten, Rozendaal)

Voor de Kerstnacht, - een gebed om vrede

God,
die ons beschaamd gemaakt hebt door
de bescheidenheid van Uw verschijning,
en die zo kennelijk niet gelooft
aan wat zich breed maakt en laat gelden op deze aarde, –

Wij bidden U
voor al wat klein is en onooglijk,
voor wat over het hoofd wordt gezien en afgeschreven.
Wij vragen Uw bijstand voor wie zijn uitgerangeerd,
omdat ze de waarheid gedaan
en de billijkheid betracht hebben:
voor de vredestichters en de armen van geest, –
dat zij mèt Uw gemeente zullen worden bemoedigd
tot voortvarendheid en eenvoud.

En voor de slachtoffers van
discriminatie en hooghartigheid bidden wij U,
voor al Uw verschoven schepselen,
die verkeerd zijn beoordeeld of onbillijk berecht,
die opzettelijk naar de achtergrond werden gedrongen
of achter prikkeldraad gevangen gezet:
leer ons een plaats voor hen in te ruimen,
zodat ze deel krijgen aan het menselijk verkeer,
aan de gemeenschap, die Gij in ons midden gesticht hebt;
leer ons het dagelijks brood met hen te delen
en de honger uit de bannen, –
wij, die onszelf tegoed doen
onder het voorwendsel van Uw Naam!
HEER, ONTFERM U!

Wil ons ten diepste verontrusten
over de vertakking van de oorlogen,
die er tussen mensenkinderen gevoerd worden,
zichtbaar voor ieders oog of verholen en ondergronds,
ver weg in vreemde landen èn in onze onmiddellijke nabijheid:
wij denken aan alle moordpartijen en martelingen,
aan de perverse vernielingen en de intimidatie,

waarmee wij onwillekeurig gemene zaak hebben gemaakt
door niet krachtiger om gerechtigheid te roepen.

Leer ons de schandalige nonchalance af,
waarmee wij regeringen bijvallen
die hun nalatigheid voor solidariteit uitgeven
en zichzelf een pluim op de hoed steken
voor het nakomen van nu eenmaal gemaakte afspraken;
vergeef ons al die kortzichtigheid
van het méé-denken in machtsverhoudingen,
van het – hoe dan ook – vertrouwen op geweldpleging, –
en vernieuw in ons binnenste een vasten geest;
wil onder ons de rechte voorgangers verwekken,
die ons bekwaam kunnen maken tot
waarachtige werken des vredes,
tot helderziendheid en opofferingsgezindheid.
Laat toch Uw kerk niet langer beschaamd staan en te schande worden
tegenover de machthebbers, die beslissen kunnen
over het lot der ongetelden
die worden geteisterd en geschonden.

Voor het volk van Vietnam bidden wij,
dat wij niet kennen en niet beminnen,
maar waar wij om schreien
terwille van de schande, die het wordt aangedaan.
En voor het volk van de Verenigde Staten,
dat ons in zijn waanwijsheid de spiegel voorhoudt
van onze eigen welvaartsdrift en vreesachtigheid;
wij bidden om de hoge moed
tot intoming van de hebzucht, de gemakzucht, –
om de bereidheid tot het aanbrengen van reële veranderingen in
een samenleving, die die naam niet meer verdient.

Zo bidden wij U ook voor onszelf, –
om een landsregering,
die ons het betalen voor een wereldwijde verbondenheid
gewichtiger zal leren vinden
dan de aanzuivering van het eigen huishoudboekje alleen.
HEER, ONTFERM U!

Geef ons ook verantwoordelijke journalisten, zo bidden wij,
en onafhankelijke radio- en televisie-reporters.

Het is toch niet mogelijk, dat Gij ons alleen maar zo vindingrijk maakt
en zulke oogverblindende communicatiemiddelen toevertrouwt
om de gemeenschapsoefening te bemoeilijken?
Wijs ons dan ook de wegen
om de vooringenomenheid achter ons te laten
en Uw evangelie daarbij niet te versmallen
tot kleinburgerlijkheid of bedilzucht.
HEER, ONTFERM U!

Voor al wat pril is, bidden wij U, en veelbelovend:
voor de stoutmoedige plannen
van wie zich laten leiden door Uw vredesvisioen,
en voor zichzelf daar de consequentie aan durfden verbinden,
dat zij hun beschermd domein hebben prijsgegeven.
Geef veel geloof aan wie onder barre omstandigheden en in den vreemde
Uw lieve aarde bewoonbaar helpen maken,
optornend tegen het wanbegrip en de tyrannie van de baatzucht;
zegen de doktoren en de verpleegsters,
die ploeteren aan het front en achter de breuklijnen
waar het leven ontwricht is geraakt;
bemoedig alle hulpvaardige zielen,
die voortvluchtigen opvangen en terecht proberen te brengen.

In het bijzonder ook voor de kunstenaars bidden wij U:
voor de dichters en de architecten,
voor de muzikanten en de schilders en de cineasten, –
dat zij geen pleitbezorgers zullen zijn
voor de verbijstering en de ontluistering van het leven,
maar de woordvoerders van Uw terechtwijzing en beloften, –
waarom moeten het de angstdromen zijn, waarin zij ons betrekken,
als Uw gemeente gezichten ziet van Uw toekomst?
HEER, ONTFERM U!

Voor alle kinderen bidden wij U,
die in deze overspannen tijd het levenslicht aanschouwen
en die zich straks gaan afvragen, of het de moeite waard geweest is, –
laten zij veilig mogen opgroeien
binnen de beschutting van een ouderlijk huis, dat die naam verdient,
of onder de hoede van voortvarende en wijze opvoeders,
zodat de woorden zelf al van hun moedertaal
hun het vermoeden bijbrengen van Uw vaderlijke nabijheid.

Voorkom, dat wij hen inkapselen in onze eigenzinnigheid
of dat ze gekrenkt worden door een onherstelbare verwonding, –
het is toch Uw bedoeling niet, dat ze onmondig blijven
of in zichzelf gekeerd zich distanciëren van hun aansprakelijkheid;
geef hun een open oog voor al wat echt is en waarachtig,
zodat ze opgewassen raken tegen de teleurstellingen
en eens te meer bereid zijn de erfenis te aanvaarden
van een kleingelovig en bekrompen voorgeslacht.
Schenk hun de moed tot een beroepskeuze, die
zelfverloochening meebrengt,
en bekwaam hen tot een levensvoering, die
de overdaad niet vanzelfsprekend vindt.
Zegen ieder mensenkind dat voor de keuze van het lijden gesteld wordt,
en sterk het in de zekerheid, dat
het goede te kiezen de moeite loont, –
en dat het beter is te bloeden dan te doden.

Vooral ook voor wie niet in een wieg gelegd worden, bidden wij U:
voor de kinderen, die als balling ter wereld komen
en wier geschrei van meetaf overstemd wordt door het oorlogsrumoer;
laten ontwrichting en gevaren hen tot mildheid leiden,
zodat zij eenmaal de strijd durven aanbinden tegen alle verbittering
en Uw arme creatuur leren voortleiden tot zelfrespect,
in het voetspoor van Uw dienstknecht Israël,
in de gelijkenis van Uw Messias Jezus.
HEER, ONTFERM U!

Om Uws Naams wil verenigd met alle schepselen in nood
durven wij U te danken voor
de hartelijkheid en de huiselijkheid, die wij zelf genieten, –
dat onze ouders Uw goedheid beleden hebben,
was het begin van ons leven;
dat onze kinderen Uw toekomst mogen zien,
is de grond van ons bestaan.
Wees ons daarom eens te meer nabij,
wanneer wij er aan twijfelen zouden,
dat Gij onze Begeleider zijt, onze Immanuël,
van geslacht tot geslacht
menselijk in ons midden
door Jezus Christus, onzen Heer.
AMEN.

(Herkomst: 'Matinen', Thomaskerk, Amsterdam-Zuid)

Op de sterfdag van Stefanus, daags na Kerstmis

Waarom zijn wij toch zo waanwijs geworden,
dat wij het martelaarschap ontmaskeren
als het zoveelste zelfbedrog, –
is het omdat wij niet geloven willen, God,
dat dit leven zó tegendraads kan zijn,
dat er enkel nog *neen* tegen gezegd kan worden,
ter wille van Uw waarachtigheid,
van de kuise eenvoud der beslissingen?

Och, – dat Gij ons leren wilde
wat wij wèl en wat wij niét geloven moeten,
zoals eertijds Uw zieners met gezag gezegd hebben,
dat Gij onontkoombaar zijt
in Uw keuze voor de gerechtigheid
en dat Uw roeping onberouwelijk is.

Gij weet het toch, hoeveel moeite wij hebben
met de grote woorden uit de confessie,
met Uw grote daden
die een dam hebben opgeworpen
tegen de zelfverheerlijking van de mensen!
Hef ons dan uit
boven dat naargeestige gevoel
als zouden wij maar late nakomers zijn,
die onze hand wel kunnen ophouden
om de bezitters te worden van zoveel zaken,
waar wij nooit voor hebben gestaan
en waar wij dus ook niet voor kunnen vallen.
Wanneer wij oud geworden zijn, –
leer ons de handen uit te strekken tot U,
opdat Gijzelf ons gorden kunt
om ons te brengen op een plaats waar wij niet willen;
vernieuw Gij onze jeugd door
onze bedilzuchtige bedenkingen te overwinnen
en ons tot voorlopers te maken,
tot een geslacht van zonen (en niet meer bastaards).

die zijn opgewassen
tegen de overmacht van de omstandigheden,
tegen de tyrannie van de tijden.

Wij bidden U niet, HERE-God,
om de terugkeer van de verdrukkingen,
om een benauwenis, die
wijzèlf zouden hebben uitgelokt
door betweterij of afzijdigheid;
wij bidden U enkel, dat Gij
onze neerslachtigheid in beschikbaarheid wilt veranderen,
al onze aarzeling in voortvarendheid,
zodat wij van Uw heil getuigenis kunnen afleggen
zelfs tegen wil en dank,
zodat wij kunnen liefhebben en eerbiedigen
zelfs wie ons tegenstaan.

Laat toch het ongeloof
de overhand niet krijgen op ons hart,
maar houd een gemeente staande
gelijk het Lam, dat is geslacht.

(Herkomst: 'Matinen', Thomaskerk, Amsterdam-Zuid)

Als Rachel weent
om haar onschuldig vernielde kinderen

Bedrogen willen wij niet meer worden, God,
want te vaak al
zijn wij bedrogen uitgekomen
met de rechtlijnigheid van ons denken,
met de betweterij van de voorschriften,
met de machtspositie van Uw kerk
tussen zoveel àndere machten,
die elkander niet verdragen en verstaan
en die de waarheid in ongerechtigheid ten onder houden.

Bedrogen willen wij niet meer worden
door de irriterende suggestie,
dat wij er béter van zouden worden:
Uw evangelie bij ons binnen te laten,
Uw roeping te volgen, –
beter op onze plaats tussen de mensen
of beter aangepast aan de omstandigheden:
want wij weten veel te goed
dat Gij een harde en gestrenge Meester zijt,
die maait ook waar Ge niet gezaaid hebt,
die onze kinderen zelfs laat boeten
voor de beslissingen, die wij genomen hebben
om Uw Naam niet onder den voet te laten lopen.

Wij willen U wel zeggen,
dat wij de vertwijfeling soms nabij zijn:
Gij met Uw grimmigheid
en Uw verholen hoon over alle bloed,
dat er onschuldig vergoten wordt!

Als onze moeder Rachel roepen wij tot U, HERE-God,
die haar ziel voor U heeft toegesloten
en U weerstaan heeft in haar weigering
ter wille van de mensen;
als een radeloze klagen wij U aan,
zoals Uw dienaar Job zich niet geschaamd heeft
voor de onvertogen woorden, waarmee hij U is aangevlogen

om zich de lastertaal van het lijf te houden.
En Gij hebt ons beschaamd gemaakt
door de zending van Uw Zoon in ons midden,
door de tegenwoordigheid van Uw geliefd Kind Jezus, de Messias:
Gij hebt hem de hand boven het hoofd gehouden
toen hij ook de allerlaatste dingen durfde zeggen;
Gij hebt hem de hand op de mond gelegd, –
om alle hooghartigheid tot zwijgen te brengen in òns,
die toch Uw liefde niet willen loochenen
en die bewaard moeten worden voor
onze onwil om te worden vertroost!

Om volharding bidden wij U,
om de bijstand van Uw heiligen Geest,
die in onze verzuchtingen betrokken wil zijn,
zodat Gij herinnerd wordt aan alle namen
van wie op deze blinde aarde
zo nameloos veel hebben geleden
en altijd weer lijden moeten.
Doe ons niet weg van voor Uw aangezicht
in deze tijden der tuchtiging,
zolang Gij nog den rechtvaardige
mèt de onrechtvaardigen moet verdoen:
maar neem ons bij de hand
en leid ons voort
in den weg der vertroosting van de Schriften.

(Herkomst: 'Matinen', Thomaskerk, Amsterdam-Zuid)

Nog een gebed op de gedenkdag van de kleine martelaren

Roepen wij tot God,
dat Hij zich zal ontfermen
over Rachel, zijn gemeente,
een moeder tussen de volken,
die ontroostbaar is
omdat zij zich niet kan neerleggen
bij het geweld, dat woedt
onder de kinderen der mensen:
hun wetten van Meden en Perzen,
hun ijzeren structuren.

Heer! Om wille van de Mensenzoon,
die geboren is en zijn weg gaat,
laat Uw gemeente geen genoegen nemen
met de schrale troost,
waaraan mensen zich doorgaans tegoed doen
ten koste van elkaar,
ten koste van Uw heerschappij,
ten koste van de liefde voor Uw schepselen.
Laat haar groot schreien en klagen,
haar bidden en smeken
niet voortijdig een einde vinden, –
niet vóórdat Uw heerlijkheid is openbaar geworden.
Wek in Uw gemeente
de slapelozen, die de wacht betrekken
op de plaatsen waar de bressen openliggen
als wonden in het lichaam;
help ons klagen, help ons wenen
om de koninklijke doorgang van Uw Zoon niet
te hinderen;
geef ons een open oog
voor de verborgen machten,
die Gij ontmaskerd hebt:
de redeloze driften en de machteloze woede
die bloot komen in Uw nabijheid, –
laat ons die niet opnieuw bedekken

om Uw komst onschadelijk te maken
en Uw grote Naam te kleineren
en naar onze hand te zetten!
O grote, vreemde God van Israël,
laat Uw gemeente méégaan met U,
dwars tussen de slapende honden dóór
in de nacht van deze eeuw.

O Heer, wij roepen tot U,
dat Gij U zult ontfermen over Rachel, die
ontroostbaar is,
dat zij getroost zal zijn in U,
die Israëls verkwikking zijt.
Laat het haar weten, dat Gij het winnen zult
van alle machten, waarvoor zij beeft:
want Gijzelf hebt in Uw Zoon
des konings woord, dat hatelijk bevel
overtreden en veranderd,
als een lam tussen de wolven,
een profeet, wandelende in het vuur.
Laat haar vol mededogen
tussen de mensen rondgaan
met een loflied in de mond,
dat de kosmos beteugelt,
en met haar moederlijke manier van doen,
waarmee zij de mensen òpbeurt,
zodat het leven verder gaat,
zodat de mensen zich niet laten vallen in
de duisternis, die zij gezocht
en die zij aanbeden hebben.

Geef aan Uw gemeente
opzieners over het dagelijks leven,
door wier handen Gij alles voorspoedig maakt:
overheden en ambachtslieden,
die bekwaam zijn voor hun taak,
woordvoerders en bemiddelaars,
gerechtsdienaars en bouwmeesters,
die Uw licht op het spoor komen, –
dat licht, dat menslievende licht
waarin wij dankbaar kunnen leven.

(Herkomst: 'Arauna'-diensten, Rotterdam)

In de dagen van den Bar-Mitzwah, den Zoon der Wet

O God, die wil
dat wij leven en niet verloren gaan:
Uw eengeboren Zoon hebt Gij
gedompeld in de doodsrivier
om ons te wijzen, waar
de chaos eindigt en het land begint:
het goede land van woord en daad.
Want zovele beloften als er zijn
van Uwentwege,
die zijn in hem *ja*
en zijn in hem *amen!*

Wij danken U
om de onderdanigheid van Uw Zoon,
met zijn gebogen schouder gaande
de synagoge in en uit:
dat hij de wijsheid van Salomo
heeft geleerd, en de psalmen van David, –
en heeft hij niet, mondig geworden,
het vragen van Job geleerd?
Is hem niet het Boek der profeten
in handen gegeven om dat te openen
en van de knecht te spreken,
die de woorden van Mozes deed,
die àlles heeft wel-gedaan?

Wij danken U voor
de wording van den mens metterdaad,
voor déze Messias
die zijn aangezicht richtte naar Jeruzalem
om alle gerechtigheid te volbrengen.
Ach, laat dan ons, zijn volgelingen op den voet,
niet méér willen zijn dan de Meester
en hem volgen met de vinger
in het Boek, –
dat wij niet langer deze onderrichting verzuimen
en onze eerstgeboorte verachten,

Uw bondigheid inruilende voor onze langdradigheid,
Uw brede humor voor onze smalle ernst,
Uw genadige grimmigheid voor onze onzakelijke onderscheidingen,
ons uitstel van de executie!

Wij bidden U om schriftgeleerde mannen,
herders als huisvaders,
die uit hun voorraad
oud en nieuw te berde kunnen brengen;
en (als het nog mogelijk is op deze aarde!)
omring hen met een gordel van stilte,
om toegewijd te lezen: dit schokkende Nieuws
van menselijk leven op deze planeet, –
leven voor Uw aangezicht,
Uw planting van vader op zoon
en van broeders tot broeders.

En wij bidden U voor de kinderen,
de kinderen der mensen,
de loten der volken,
dat zij allen, van dichtbij of van verre,
worden geraakt door Uw stem:
Komt! – en zij komen,
Gaat! – en zij gaan,
Doet dit! – en zij doen het,
om al doende het leven te leren:
Uw tucht tegen de wet van de dood.

En wij bidden U voor de huisgenoten des geloofs,
die tegen hun wil en verlangen
worden afgehouden van Uw vergadering:
de zieken en de bedaagden wel het meest, –
maar ook voor wie ontmoedigd en verbitterd
Uw leerhuis verlaten hebben:
om lafenis en verkwikking.

Heer, trek ons recht!
Maak ons buigzaam en zachtmoedig,
zoals Mozes was, in de dagen van zijn vlees,
hemelbestormend en de aarde genegen,
tot de Dag komt, waarin Uw toorn is geëindigd!

(Herkomst: 'Arauna'-diensten, Rotterdam)

Bij de bruiloft en de wijn

O Heer, wij bidden U
voor Uw verdeelde kerk:
maar, – wat verdeeldheid is?
Gij alleen kent het geheim
van de ene wijnstok en de vele vertakkingen:
en wie van ons zou kunnen zeggen,
waar de sappen geheel zijn verdroogd?
Laat het Uw behagen zijn
vruchten tot rijping te brengen
waar wij ze niet zochten,
en laat ons indachtig zijn,
dat men van doornen en distels
geen druiven en vijgen plukt.

Wij bidden U nederig
voor de mensen, die dorst hebben:
om een volle beker lafenis;
voor de mensen met een verdorde ziel:
om de gloed en de vurigheid van Uw wijn;
voor de mensen die zich hebben ingekapseld:
om een hartstochtelijke liefde.
Heer, ontferm u!

Wij bidden U om een kerk als een jonge bruid,
die leeft bij het uur van Uw Zoon
en die popelt naar zijn Dag:
licht Gij haar sluier weldra op!

En zo, na dezen, bidden wij U ook,
o God, Gij Schepper van brood en wijn,
van olie, melk en honing:
om Uw land Kanaän
voor alle bedrukte volken, –
al die volken, die zijn achtergeraakt door onze inhaligheid,
die in verwarring zijn gebracht
door het schoksgewijze tempo, dat hen overvalt,
de volken die tobben
met te veel mensen en te weinig middelen;
alle volken, in wier midden het zwaard woedt, –

o Heer, wij bidden U:
wees gul voor deze zonen en dochters van
Noach, die een wijngaard plantte na de vloed!
Heer, ontferm u!

En zo, na dezen, bidden wij U ook
om Uw sterk en innig Kana
voor de gehuwde mensen, –
waar de liefde bekoeld is:
om een hernieuwde ontdekking van elkaar;
waar de liefde van twee het één en al dreigt te worden:
om aandacht voor stad en land;
waar de liefde onherstelbaar verbroken is:
om geloof in een verdere weg;
waar de liefde op de proef wordt gesteld door
zorgen en ziekte, verval van schoonheid en geesteskracht:
om het goede woord als balsem op het hart;
en voor alle mannen en vrouwen in deze kring:
om vrolijkheid en een welwillend oog, –
dat ziét wat Gij te verstaan hebt gegeven!
Heer, ontferm u!

(Herkomst: 'Arauna'-diensten, Rotterdam)

Zodra wij naar Pasen toe gaan leven op de kerkelijke kalender, komt er een andere toon in het bidden; niet meer de voleindingsmotieven zijn dan aan de orde, die op de Kana-zondag met het oog op de eventueel nog volgende Epifanie-tijd zijn aangestemd, niet meer het thema van de oogst, maar eerder dat van het zaaizaad: want van Kana àf lijken de tekenen van het komende koninkrijk eerder kleiner te worden dan groter, – de verborgenheid van de openbaring komt steeds duidelijker op de voorgrond te staan. Want 'met een doop moet de Mensenzoon gedoopt worden, en hoezeer benauwt het hem totdat het volbracht is!' Als een oefening in solidariteit, een steeds duidelijker genoopt worden tot het schuldenaarsbestaan wil de 'lijdenstijd' dan ook begrepen worden; en (anders dan in de Advents-weken) is het daarom *eerder de zondaar dan de bedelaar*, die biddenderwijs aan het woord komt gedurende de voorbereidingstijd.

Deze àl te summiere aanduidingen moeten volstaan ter verklaring van het feit, dat wij in de hierna volgende reeks gebeden onmogelijk aan *de gang van het kerkelijk jaar* voorbij konden zien. Zou men het Kerst-feest desnoods nog kunnen overslaan (wat b.v. Calvijn, tegen de draad van de westerse Christenheid in, wel eens geprobeerd heeft), aan de Paas-datum, aan het 'gegeven' van kruis en opstanding is niet te ontkomen. – Daarmee is overigens nog niet gezegd, dat wij ons nu moeten conformeren aan de klassieke pericopen, enz., en de dienovereenkomstige benamingen van de toeleidende zondagen. Ook al omdat de Romana iedere indeling van de z.g. vóórvasten en de vastentijd weer op losse schroeven heeft gezet, zijn wij er gemakshalve van uit gegaan, dat de meeste gebruikers van deze Liturgische Handreiking aan *een zevental 'lijdenszondagen'* zullen vasthouden (waar de gereformeerde traditie zo op gesteld geraakt is). Dat het intussen vrijwel onmogelijk is om o.a. de voorbeden te variëren in overeenstemming met b.v. de zeven kruiswoorden (als geliefde 'preekstof'), zal voor zichzelf spreken. In gemeenten, waar men aan de bewoording der gebeden regelmatig aandacht pleegt te schenken, bleken de voorgangers zich trouwens vrijwel zonder uitzondering door de klassieke pericopen te hebben laten inspireren, zodat hetgeen ons ter beschikking gesteld werd, zijn uitgangspunt dan ook meestal in bepaalde Apostel- of Evangelie-lezingen heeft gevonden. Boven de gebeden in kwestie staan deze Schrift-gedeelten daarom aangegeven; zonder zich die volgorde als een wettisch beginsel op te laten dringen, volgen ze de reeks van *Quinquagesima* over *Invocabit, Reminiscere, Oculi, Laetare* en *Iudica me* naar *Palmarum* tot op zekere hoogte op den voet. Daarbij bleek de practische verwaarlozing van de voorvasten (de buitenste kring

nakel-feest' ter ere van den Begeleider) vanaf de Sinaï gegeven zullen worden. De bekrachtiging door den Geest alléén kan ons leren, wat het messiaanse bestaan in concreto betekent. – Daarom zullen we de zeven weken na Pasen als *een omer-telling* moeten zien: wij zijn op weg *naar het Jubel-jaar*, maar zolang de HEER dat niet laat aanbreken, is alleen het geloof ons kompas (zie lied in Jan Wits 'Ministeriale', blz. 84 v.). Zo is er in verschillende Joodse tradities dan ook *een half-Pinksteren* bekend, een verstild feest waarop het bereiken van *a point of no return* werd aangewezen (dieper de woestijn in kunnen wij niet meer geleid worden, maar ook: de tegenkrachten zijn definitief ontmaskerd en uitgeteld) en de gedachtenis gevierd van het Manna als hemelse spijze: in Exodus 16 : 1 wordt die gebeurtenis, typerend genoeg, halverwege Pinksteren gedateerd(!). – en het is niet onmogelijk, dat de zondag *van de Broodvermenigvuldiging (Laetare*, drie weken vóór Pasen) daar het spiegelbeeld van is. Dat is een veel oorspronkelijker notie dan de latere (in feite pas laat-middeleeuwse!) aanwijzing van een Hemelvaartsdag. – Aan het nogal eens larmoyante triomfgeschal op de Hemelvaart, dat zo weinig in overeenstemming is met de verborgenheid van het Davidische koningschap, hebben wij dan ook geen aandacht besteed; wèl daarentegen aan een Paastijd als *een lange en nog altijd niet afgelegde weg naar het Land van belofte*. Er is een Pèsach bij de uittocht, er is er ook één ter bezegeling van het aanbreken van het Jubeljaar (Matthaeus 26 : 29!), maar er is er vooral één in de woestijn. In overeenstemming daarmee is het heilig Onderricht, de Thora trouwens gecomponeerd als de liturgische onderbouwing van drie achtereenvolgende vieringen van 'het' feest (Exodus 12 is enkel het Uittocht-Pascha, zie Numeri 9, enz.).

Dat alles maakt het onmogelijk om over *het Paas-feest zelf* ongenuanceerd te spreken. Uiteraard is het hier de plaats niet om nu ook nog over de lange en gecompliceerde geschiedenis van de christelijke Paasfeest-viering uit te weiden. In deze Gebedshulp is Pasen er, om zo te zeggen, argeloos tussen geschoven. Wie aan de Paasnacht-vigilie gestalte wil geven, weet b.v. 'de Lof van het Licht' tòch wel te vinden. De gebruiker zal een reeks voorbeden voor *Stille Zaterdag* aantreffen, – maar die zijn ook bruikbaar op b.v. *Invocabit*. Hij zal *de klassieke Goede Vrijdag-gebeden* terugvinden (dat grandioze exempel van intercessie), – maar met een uiteraard volkomen gewijzigde voorbede voor (en niet tégen!) het volk Israël. En wie geen Avondmaal viert op *Witte Donderdag*, zal aan de gegeven suggesties ook op een ander moment iets kunnen hebben.

Zeven weken tevoren, bij het begin van de reis naar Jeruzalem (n.a.v. 1 Corinthiërs 13 en Lucas 18 : 31-43)

Beminnelijke God, –
wat zijn Uw gaven wonderbaar voor onze ogen:
Gij hebt ons de koninklijke weg gewezen,
die opgaat naar de heerlijkheid.
Wij bidden U,
dat wij onze trage gewichtigheid te boven komen
en welgemoed wandelen in het gevolg van Uw Zoon,
die zijn aangezicht heeft gewend
van Jericho naar Jeruzalem
om alle gerechtigheid te volbrengen.

Dat wij Hèm mogen volgen,
deze waarachtige mens, uitdeler van Uw ontferming,
deze leeuw van Juda bij de stoel van Uw heerschappij,
dit lam op de berg van Uw verzoening!
Wij bidden U:
open onze ogen als van de blinden,
dat wij opzien naar Hem,
en in de ontlediging totterdood
zijn verborgen koningschap herkennen.

O God, – het ligt ons niet:
om òp te zien naar één die àfdaalt,
een koning in een gebondene, –
wij zijn zo blind voor dezen adeldom;
daarom bidden wij,
gezeten langs de weg,
om Uw genade!
Laat ons tenminste weten,
dat wij van ontferming leven moeten,
dat wij, afgeweken van Uw weg en wandel,
tenminste hóren kunnen, dat Uw Zoon voorbijgaat, –
opdat wij zeggen zouden:
Jezus, Zoon van David, ontferm U over ons!

O Christe, Kyrie eleison,
Jezus, Zoon van David: Gij ziet ons aan!
Ja, ook wij willen ons ontfermen in dit gebed
over al wat leeft en mèt ons ademhaalt, –
wij zouden zo gaarne, op dit ogenblik,
aan niemand voorbijgaan zonder voorspraak,
niemand buitensluiten uit deze kring,
geen levende ziel verbannen,
geen vorst en geen onderdaan,
geen vriend en geen tegenstander, –
niemand zouden wij willen verachten,
geen zieke en geen stervende verzuimen,
geen hongerige en geen eenzame onthutst achterlaten;
wij zouden de liefde willen bezitten,
die alle eenkennigheid van het vlees te boven gaat,
die alle dingen bedekt en gelooft,
die alle dingen hoopt en verdraagt, –
maar wij weten, dat Gij alleen, Here-Jezus,
koninklijke knecht, dienende partriciër,
over deze liefde beschikt;
daarom bidden wij U:
over alle vlees ontferm U!

Maar, Kyrie, Heer,
eleison: ontferm U over òns!
Want wij vooràl zijn in de diepste van allen nood, –
hebben wij ons wel ooit ontfermd over één levende ziel?
Verloren zijn wij, als Gij dáárnaar vraagt!
En toch, het zou ons tot koningen maken,
heersend op de stoelen van Israël,
als dit wonder met ons zou geschieden!
Heer, wat zullen wij doen? Wat zullen wij U vragen?

Laat het zijn, God, lieve Schepper, grootmoedige Vader,
dat wij ons mogen neerleggen bij onzen dood, –
zo willen wij nu reeds heengaan,
wèg uit ons land, wèg uit onze maagschap,
wèg uit ons huis: om te gaan
naar het land, dat Gij ons zult laten zien.

(Herkomst: 'Arauna'-diensten, Rotterdam)

Kyrie eleis-gebed (n.a.v. Matthaeus 4 : 1-11) op de zondag van de Verzoeking, zes weken vóór het feest

Laat ons bidden,
dat God ons zal redden uit de dood,
dat wij aan de poorten der hel
niet worden overgeleverd,
aan dat rijk van ontbinding, –
HEER, ONTFERM U!

Laat ons bidden
om verkwikking voor allen, die in dorre streken zijn,
de mensen in doodsnood en benauwing,
voor hen die uitzien vanwaar hun hulp mocht komen, –
HEER, ONTFERM U!

Laat ons bidden
voor de verdrukte minderheden,
wier zaak rechtvaardig is, –
HEER, ONTFERM U!

Laat ons bidden
voor de volken die misleid worden,
voor de volken waar de tweedracht heer en meester is,
voor de volken waar de vrijheid wordt verijdeld,
voor de volken ook, waar de Naam van God
en de leidraad van de Schriften worden misbruikt
om de menselijke macht en het bezit te kronen:
de volken die stenen krijgen voor brood, –
HEER, ONTFERM U!

Laat ons bidden
voor de zielen die naar God willen horen met
een opmerkzaam hart:
dat het Woord geschiede, –
HEER, ONTFERM U!

(Herkomst: 'Arauna'-diensten, Rotterdam)

Op de zondag van de Verheerlijking (als Matthaeus 17 : 1-9 gelezen wordt vijf weken vóór het feest)

Wij groeten U, Koning der Joden, –
wij begroeten Uw koningschap,
dat één ogenblik geschitterd heeft voor onze ogen
als het licht van de zon, op de berg van de heerlijkheid.
Maar die zon werd verduisterd, op de berg van Uw dood:
wij begroeten Uw koningschap ook in déze gedaante,
zo machteloos en ongekroond;
wij begroeten als ons heil àl wat niet
meetelt bij de verdeling van de zetels, de machtsposities.
Maar kom onze traagheid te hulp, – die altijd ànders wil:
wij eren liever wat reeds gekroond is,
wij bukken liever voor wat reeds opgeld doet,
wij praten liever mee met wat reeds gemompeld wordt,
en wij omhelzen wat niet ons leven vraagt, –
daarom: wij tragen, wij slaven,
wij bidden U om ontferming!

Wij bidden U om evangelisch gezag in ons land,
waarin Uw ontferming uitgaat
naar de zwaksten, naar de meest vergetenen,
naar wie door de structuren onder den voet worden gelopen.
Geef ons leidslieden, die bewind voeren met verbeeldingskracht.
ambtenaren, die de wet toepassen met recht en rede;
en laat ons onderdanen zijn, die aansprakelijk willen wezen.

Wij bidden U ook om een nieuw gezag in de kerk, –
niet die macht, die wij hebben overgedragen
op topfiguren, omdat het ons ontlast
(want zo zullen wij niemand op aarde onze Vader noemen),
niet het anonyme gezag, dat zich breed maakt als
tijdgeest en de nieuwste mode, – want ook dàt is traagheid.
Maar wij bidden U om
de zeggenschap van Mozes, de gebiedende wijs van Elia,
waarvoor iedere knie zich buigen zal, omdat het in U is geschied.
Laat zo Uw kerk uitgaan in Uw Naam, op Uw verborgen wijze,
totdat Gij openbaar zult maken wie wij zijn.

(Herkomst: 'Arauna'-diensten, Rotterdam)

Een schuldbelijdenis n.a.v. Lucas 11 : 14-28

God, –
vergeef ons de kortzichtigheid en het ongeloof,
waardoor wij steeds opnieuw
het ene gat met het andere stoppen
en Uw schepselen teleurstellen in
hun hoop op het heil.
Bovenal Uw gemeente mag het toch weten,
dat geen huis ter wereld bestaan kan
zolang het in zichzelf verdeeld is;
bevestig dan de eenheid van Uw kerk
en leid tot elkander wie Uw Naam aanroepen.

Ook om de reinheid van de harten bidden wij U,
dat wij één ding zullen willen:
Uw gerechtigheid, die komende is,
zodat wij de voortgang van Uw koninkrijk
niet in den weg staan.
Laat de ganse aarde gezuiverd worden
van de ijdele waan der zelfverzekerden
en de hoogmoed van wie zich breed hebben gemaakt.
Om de rechte regering bidden wij U,
voor onze woonplaats en voor ons land,
voor de bergen die geen vrede dragen,
en voor de dalen die vol zijn van
duisternis en discriminatie.
Drijf alle duivelen uit,
die een wig willen drijven tussen de rassen,
die het wantrouwen aanwakkeren tussen de wederpartijders. –
laat het openbaar worden, dat
Uw Zoon Jezus Christus
zich niet in ijdelheid heeft overgegeven
maar deze wereld heeft gereinigd en gered!

(Herkomst: 'Een gestalte voor de stilte', 'Matinen', Thomaskerk, Amsterdam-Z.)

Nog een gebed n.a.v. Lucas 11 : 14-28 op de vierde zondag vóór Pasen

(1)

O God, wij danken U, dat Gij ons adem geeft,
de zuivere frisse lucht van Uw schepping,
de krachtige bries van Uw Geest.
Gij blaast ons omvèr als wij top-zwaar, hóóg-moedig worden:
Gij reinigt ons huis.
O hoe stoffig en bedompt,
hoe onoplettend en hoe ingekapseld leven wij!
Was onze ogen schoon, desnoods door tranen,
om te zien: Uw teken aan de wand,
Uw vinger op de aarde,
Uw heilig platenboek.
Zo bidden wij dan allen tezamen:
HEER, ONTFERM U!

(2)

O God, wij bidden U voor onze wereld,
dat grote huis met al zijn bewoners.
De boze geesten gaan er te keer
en waar Uw Geest eenmaal geweest is
en Uw Naam eenmaal verloochend,
daar tieren ze erger dan ooit.
Hier in ons werelddeel,
het christelijke, niet-meer christelijke
werelddeel der blanke gedoopte mensen,
hier nemen de daemonen hand over hand toe, –
en ons einde is erger dan ons begin.
Wij bidden U:
wat moeten ze van ons dènken, waar ze ons leren kennen?
Dat benauwt ons zo:
het is niet in Uw Naam, en het is niet in onze naam,
dat in de wijde wereld bruut eigenbelang vooropgaat.
Maar wij voelen het wèl als een last,
als een schuld op ons hart.
Reinig, o HEER, ons doen en laten!

Wij bidden voor
staatslieden, zakenmensen, bedrijfsleiders:
om een geest van geduld
en van aandacht voor wat wezenlijk menselijk is.
Voor kunstenaars, schrijvers:
om een eerbiedig hart
en oog voor de zin van het leven.
Voor onderwijzers, voorgangers, opvoeders:
om frisse moed en levensvreugde.
Voor artsen, verpleegsters, huismoeders, nederige dienaars:
om vernieuwing van de eerste liefde.
Voor arbeiders in de fabrieken:
om menselijke waardigheid.
Voor ouden van dagen en invaliden:
om een besef van nuttigheid, als
kinderen Gods, die liefhebben en bidden kunnen.

Ja, deze wereld verbijstert ons, o HEER, –
maar Gij hebt ons daarin gezet;
zo bidden wij dan allen tezamen:
HEER, ONTFERM U!

(3)

En voor Uw volk, de Joden, bidden wij:
in één adem met ons gebed voor de kerk.
Wij bidden om verzoening tussen
de grote geesten en de kleine mensen.
Wij bidden om saamhorigheid, om herstel van het ene lichaam.
Wij bidden om voorspoed en zegen bij alle toenadering,
om nuchterheid en eerbied ook.
Voor Uw kerkleiders, en schriftgeleerden,
priesters, rabbijnen en predikanten,
synode's en bisschoppen,
voor kerkeraden, medewerkers, allen die mee-ademen in Uw huis.
voor groot en klein, simpel en hoogbegaafd,
omdat wij samen Uw kerk zijn, –
voor deze gemeente . . . . . met name ook;
zo bidden wij allen tezamen:
HEER, ONTFERM U!

(Herkomst: 'Didachè'-diensten, Rozendaal, G.)

Op de zondag van den Koning en zijn bruid. vier weken vóór het feest

(n.a.v. Efeziërs 5 : 1-14 en Lucas 11 : 14-28)*

HEER. –
wij bidden U om koninklijke liefde onder de mensen;
broeders en zusters zijn zij,
man en vrouw, vorst en vorstin,
tot Uw adeldom verheven:
laat Uw Hooglied op aarde hoogtij vieren,
laat de verrukking der zinnen niet verkwijnen, –
want dan houden wij op mensen te zijn,
prinsen en prinsessen aan Uw hof.
Wij bidden U:
bescherm ons eerbiedige lichaam
tegen de oneerbiedigheid van onzen geest, –
dat wij het niet verafgoden
noch vernielen door inhaligheid,
maar dat wij géven, ons wegschenken!
Om wille van dit geheim van hemel en aarde
bidden wij U om ontferming.

Maar daar is ook een ander geheim,
waarin Gij ons tot mensen maakt;
het is de trouw, de liefde op de lange duur,
het horen en bewaren,
de volharding in de dorre dagen,
de dure plicht, de blijvende opdracht, –
laat ook déze liefde over de mensen komen,
dat zij elkander niet vergeten,
de man in zijn ambacht,
de vrouw in haar zorg:
geef ons niet enkel de wijn die vurig maakt,
maar ook dit dagelijkse brood van de trouw,
dit medicijn voor onze geprikkeldheid

*) Uiteraard ook te gebruiken bij de inzegening van een huwelijk.

en tegen de slopende verveling,
wij mannen en wij vrouwen,
wij bidden U om ontferming!

En voor Uw gemeente bidden wij, –
dat zij, een vrouw uit de menigte,
haar stem zal verheffen
die U zegent:
dat zij, een koningin van verre komend,
tot U zal naderen met vele geschenken,
blijken van aanbidding,
o Salomo, met psalmen en gezangen, –
en dat zij zal horen van Uw wijsheid.
Maar spaar de wereld voor
een kerk als een tussenfiguur,
noch vorstelijk noch volks, –
voor de onderrichting te eigenwijs
en voor de lofzang te zuinig,
een patriotte van de middelmaat . . .
HEER, voor Uw gemeente,
Uw dienstmaagd en Uw koninklijke bruid,
die haar plaats niet meer weet,
bidden wij U hartstochtelijk om ontferming!

En allen, zoals wij hier zijn,
bidden wij U ook voor eigen huis,
voor man en vrouw en kind,
voor broeder en zuster,
voor vriend en hartsverwant:
voor die allen smeken wij af
de beide gaven Uw Zoon en van Uw Geest,
de Paas-vreugde en de Pinkster-trouw,
het Evangelie en de Wet:
ontferm U over ons!
ONTFERM U OVER ONS!

(Herkomst: 'Arauna'-diensten, Rotterdam)

Op de zondag van de Broodvermenigvuldiging, 'Klein-Pasen', drie weken vóór het feest (n.a.v. Johannes 6 : 1-15)

(1)

O HERE-God, wij danken U
voor blijdschap in de lijdenstijd,
voor de vermenigvuldiging van de vreugde,
onbegrijpelijk, onverklaarbaar,
men zou haast zeggen: onverantwoord,
als het niet was in Christus.

Want wij zien angstig achterom naar de vleespotten,
de vrijheid waarin Hij ons voorgaat beklemt ons, –
maar leer ons, o HERE, te leven bij den dag:
iedere ochtend aan het ontbijt opnieuw
verwonderd en dankbaar te zijn in Uw gemeenschap.

Ieder van ons, o HEER, leeft van Uw liefde,
en leeft van de mensen om zich heen;
zo bidden wij U dan allen tezamen:
HEER, ONTFERM U!

(2)

Voor deze wereld bidden wij, waarin wij leven,
de menigte mensen rondom,
die ons benauwen door hun aanwezigheid.

Wij bidden U voor wie honger hebben,
voor mensen zonder levenskans,
kinderen zonder voedsel,
mensen als een prooi, als een ding, als een vijand mishandeld:
voor mensen in andere streken,
de grote ronde aarde langs,
die Gij als een tafel geplaatst hebt in Uw groot hemelhuis, –
mensen, miskend, beroofd van liefde,
buiten de kring gesloten, afgeschaft als oud roest:
voor mensen, die ons verwijten
dat wij onmachtig waren om ze te zien
(onmachtig of onwillig, door onze kortzichtigheid), –

voor overheden bidden wij
in hun haast bovenmenselijke taak;
voor alle pogingen tot verzoening,
iedere stap voor vrede,
elk woord en elk werk tegen het wantrouwen;
voor een langzame groei van verstandhouding
tussen de leidende mensen in de machtsblokken;
tegen de consequenties van het prestige,
tegen de angst, en tegen de uitvluchten van de agressie;

zo bidden wij allen tezamen:
HEER, ONTFERM U!

(3)

O Here-Jezus,
wij bidden U voor de binnenste kring, dicht om ons heen,
Uw volk, Uw kerk, Uw messiaanse gemeente;

voor al het werk, dat gedaan wordt
door de handen van Uw lichaam, –
voor diakenen bidden wij,
voor diaconaat, oecumenische bijstand,
het werk van Genève, van Utrecht uit;
voor daden van belangeloosheid,
waarin het Leger des Heils ons voorgaat;
voor levens vol toewijding in zending en missie,
uitdelers van Uw genade;
voor mensen, die
(al of niet in Uw Naam, maar toch zeker in Uw geest)
hun leven delen als een rantsoen voor velen.

Wij bidden U voor alle trouwe harten, –
de boer die het land bebouwt,
de bakker die het brood bezorgt,
de molenaar die het maalt,
de huisvrouw die het uitdeelt, als een diacones van U:
arbeiders in Uw oogst, werkende voor ons aller bestwil, –

voor deze allen tezamen bidden wij gezamenlijk:
HEER, ONTFERM U!

(Herkomst: 'Didachè'-diensten, Rozendaal, G.)

Dichter bij Pasen, als het geding van de Messias beslecht wordt (n.a.v. Psalm 43, Hebraeën 9 : 11-15 en Johannes 8 : 46-59)

(1)

O onze Vader,
wij bidden U,
verre nazaten van Abraham,
vertraagde gelovigen, bezoedelde gelovigen,
wij bidden U
omdat wij alles aan U te danken hebben.
Wij hebben een afkomst en een toekomst,
wij staan niet alléén;
vooral: wij hebben een Heiland,
wij staan niet alleen voor Ú,
Hij gaat ons voor,
Hij reinigt onze naam,
wij komen in witte kleren,
als heiligen verschijnen wij voor U
doordat een Lam zijn leven gaf, –
één die geduldiger dan wij,
onschuldiger dan wij
zich gans en al gegeven heeft.

Voor het geheim van zijn offer
danken wij U,
in een wereld die vol slachtoffers is.
Neem HEER, zo bidden wij,
alle bloed dat vergoten wordt door toedoen van mensen
òp in Uw offer, – en laat het niet vergeefs geweest zijn.
Zo bidden wij U dan, wij die van het offer leven,
allen tezamen:
HEER, ONTFERM U !

(2)

Wij bidden tot U, o HEER,
voor de wereld waarin wij leven, –

voor de wereld, die U niet kent,
die Uw lof niet zingt,
Uw sacrament niet eert,
Uw liefde niet toepast, –
wat is een lam in dit oerwoud;
maar wij geloven, vrezend en bevend, in
de kracht van Uw offer, de overwinning van Uw bloed.
En daarom bidden wij om geduld en verzoening tussen de mensen,
om hulpvaardigheid en dienstwilligheid,
goedgeefsheid en hartelijkheid;
om staatsmanswijsheid in het groot
en inschikkelijkheid in het klein, –
dat de mensen liever bloeden dan doden.
Wij bidden U voor de vrede:
een ommekeer ten goede, een lente van menselijkheid.
Want allen tezamen leven wij van Eén, –
zo bidden wij dan tezamen:
HEER, ONTFERM U!

(3)

Voor het volk en de kerk van Jezus,
voor de gemeente van de Messias, bidden wij U, –
als schapen ter slachtbank geleid zijn de Joden,
dat maakt ons ziek van angst en schuld,
maar wij beroepen ons op U,
dat hun bloed niet over ons en onze kinderen komt.
Wij Christenen, die U belijden, – wij bidden U om vergeving,
verzoening door het bloed, dat Uw bloed is,
om als een vreemd volk, een nieuw volk
temidden van de mensen te zijn.
Voor onze kerk bidden wij U,
het heilige, waar wij in en uit gaan;
voor onze gemeente bidden wij,
een groepje Paas-pelgrims in de woestijn;
voor hen die in ons midden worden ingewijd
op het feest, in deze weken, –
voor al Uw kinderen bidden wij U tezamen:
HEER, ONTFERM U!

(Herkomst: 'Didachè'-diensten, Rozendaal, G.)

Als het zaaizaad is gevallen
(bij de lezing van Johannes 12 : 24 op Palmzondag)*

O God van alle mensen,
die leven geeft aan alle vlees, –
Gij hebt in het midden van de volken
Uw Eerstgeborene verwekt
om ons allen te bewaren:
laat ons luisteren naar zijn gezag
en maak ons gelijkvormig aan zijn gestalte.

Ja, HEER, wij danken U,
dat Gij Uw Eerstgeborene op aarde hebt verwekt
in die doorluchte dagen van ouds, –
want wij zijn verloren zonder oudste broeder,
Gij wilt niet met ons leven
als in ons midden niet is opgericht
de gestalte van Eén, tot wie wij opzien,
maar die wij doorstoken hebben.
Want wij zijn boos
en wij verzetten ons tegen deze uitverkiezing;
wij gaan bij onszelf te rade
wat het beeld is van den waarachtigen mens, –
HEER! – reken ons deze ongerechtigheid niet aan.
Maar laat dan de stem van Uw Messias
ook verstaan worden onder ons, –
de stem van Uw Woord, dat gevallen is in Israël,
de stem van Mozes en de Profeten.

HEER, onze oudste broeder, Uw grote Zoon:
wat is zijn gestalte gering!
Hij is als een zaad; Hij is geen reus.
Niet als een geweldenaar wordt Hij uitgeroepen, niet als een held,
maar hiermee heeft Hij naam gemaakt:
dat Hij een knecht werd, een lam onder de wolven!
HEER, wij belijden onze grote, dodelijke zonden:

*) Ook te gebruiken in het eerste begin van de voorbereidingstijd, op de zondag 'Sexagesima', n.a.v. de Evangelie-lezing uit Lucas 8 : 4-15.

dat wij buigen voor het indrukwekkende en gigantische,
dat wij op handen dragen al wie ons vleit en veracht, –
wij eren de namen van helden alsof zij heiland waren.
HEER, wij zijn enkel vlees, wij dwalen en gaan verloren.
Spreek toch met gezag tot ons,
zwijg niet langer en verhoor de zielen der oprechten,
die beven onder de orkaan van de tijd, –
ontferm U over hen, want 'wat hebben deze schapen gedaan'?

Ontferm U ook over die groeiende schare
van jonge mensen, kinderen nog,
die zich te buiten gaan aan verdovende middelen;
HEER, zie naar hen om, want zij zoeken de betovering
en zij hebben niets anders om van te leven, omdat
niemand hun geleerd heeft, hoe ze zichzelf moeten verliezen.
Wat hebben wij van deze aarde gemaakt,
dat onze eigen kinderen er van walgen?
Laat hen toch niet boeten voor onze weerstand tegen Uw discipline,
voor onze afkeer van het profetisch vergezicht!

En wij bidden U voor de democratie,
die overal wordt bedreigd – opnieuw? nog steeds? –
door oplevend collectivisme, waarin de gedachte verbleekt,
door massale en massieve weigering om verantwoordelijk te zijn
voor de aarde, het water, de lucht, de volken, –
en misschien nog het meest
door politieke onverschilligheid in breden kring.
Regeer Gij met heel Uw geopenbaarde wil
over de verkiezingen in de landen,
dat wij de burgerlijkheid en de partijschap te boven komen,
dat wij eindelijk eens gaan inzien
door welke machten wij ons tomeloos laten opdrijven.
HEER, – laat toch de volken kiezen
voor een visie van vrede en volkomenheid,
van barmhartigheid en opofferingsgezindheid,
waarin de linkerhand niet weet wat de rechter geeft, –
laat ze kiezen voor het koningschap van Hem, die
tot ons gekomen is in Uw gezegende en onvolprezen Naam!

(Herkomst: 'Arauna'-diensten, Rotterdam)

Twee gebeden bij het Avondmaal, voor 'Laetare', derde zondag vóór Pasen, of op Witte Donderdag

I

U moeten wij loven, HERE-God,
dat Gij bij voorbaat geweten hebt, wat Gij doen zoudt:
ons te onderwijzen in brood en wijn,
Uw barmhartigheid te vermenigvuldigen in ons midden.

Leer Uw gemeente, zich te verbazen
over de mildheid en de overvloed,
en geef haar vreugde over alle gezamenlijkheid.

Maak Uw nodiging tot
het uitgangspunt van de eenheid
en breng allen tezamen, die Uw Naam belijden.

Schenk ons de vrede van Uw Avondmaal
in de zekerheid, dat er voor allen gezorgd is, –
zodat wij de eenzelvigheid dan ook afzweren
en beschikbaar komen, waar Gij ons nodig hebt.

Bemoedig allen, die besloten hebben
zichzelf niet te tellen om anderen te hulp te komen;
laat de hongersnood worden gestild
en de vervreemding ondervangen.

Wees gastheer, ook bij de huiselijke maaltijd:
maak de disgenoten vertrouwd
met het evangelie, dat de dood van Eén
voor de anderen het brood betekent, –
hoe ondoorgrondelijk en huiveringwekkend
is het geheim, waarvoor wij U
aan tafel mogen danken,
elken dag opnieuw!

Wil ons bewaren voor de toenemende arrogantie,
dat wij het dagelijks brood
verdiend zouden hebben,
in een consumptiviteit zonder vreugde of verontrusting.

2

Hoe overvloedig zijn de gaven van Uw hand,
HERE-God,
en hoezeer is het Uw wens,
dat er vrolijkheid zal worden bedreven!

Maak ons daarom ten diepste beschaamd,
dat de vruchten van deze aarde
zo onevenredig en zo onbillijk worden verdeeld,
en dat ze telkens weer aanleiding voor ons zijn
tot oorlogen en twistgedingen.

Geef ons de nodige werkelijkheidszin om
de barre tegenstellingen in de wereld onder ogen te zien,
zodat de armen ons bij de hand kunnen nemen
en er veel verzoening gedaan wordt, –
zodat de honger kan worden gestild
en de begeerlijkheid ingetoomd.

Laat Uw gemeente een voorbeeld worden
van onbaatzuchtigheid en voortvarendheid,
van de vernieuwing van ons denken
en van een radicale wending in het handelen;
wil haar beschermen tegen de òn-geest
die van de voetwassing niets verstaat,
die enkel met machtsverheffing rekent,
die tegen iedere prijs de welstand verdedigt
en een wereldoeconomie op gang houdt,
waarbij de millioenen te kort komen
en de milliarden worden verslingerd
aan nutteloze verkwisting van wat bruikbaar is.

Geef Uw kerk de geloofsmoed tot solidariteit,
zodat wij niet vóór alle dingen de schuldvraag blijven stellen
maar bereid zijn om, zo nodig, zelf schuldigen te wòrden, –
het had toch ook òns kunnen overkomen
zoals het den Messias Jezus getroffen heeft,
die als de menselijkste in ons midden geweest is
om ons de armen te laten in zijn plaats.

(Herkomst: 'Een gestalte voor de stilte'. 'Matinen', Thomaskerk, Amsterdam-Z.)

Een eigentijdse vorm voor de Goede Vrijdag-gebeden

1

Bidden wij voor
Gods heilige kerk, –
dat onze God en HEER
haar over de ganse aarde
vrede en eendracht moge schenken;
dat zij een open oor zal vinden
bij het uitroepen van zijn heil;
dat zij in vreugde en vrede
den almachtigen Vader zal verheerlijken.
Laat ons bidden:
HEER, ONTFERM U!

Almachtige, eeuwige God, –
in Jezus Christus hebt Gij Uw heerlijkheid
aan alle volken geopenbaard;
waak over de werken van Uw barmhartigheid,
laat Uw kerk zich verbreiden over de ganse aarde;
geef haar volharding
om met standvastig geloof
Uw Naam te belijden
en Uw Rijk te verwachten.
Door Jezus Christus, onzen Heer:
AMEN.

2

Bidden wij voor
allen, die Gods heilig Woord bedienen,
gedragen door het ambt
om voor te gaan in zijn huis,
gedreven door den Geest
tot midden in deze wereld, –
dat zij hun verkiezing mogen geloven
en hun geloften mogen nakomen.
Laat ons bidden:
HEER, ONTFERM U!

Almachtige, eeuwige God, –
door ons te roepen hebt Gij
het menselijk geslacht op Uw wegen geleid;
laat ons door de gunst van Uw genade
van hoog tot laag in Uw dienst mogen staan.
Wees nabij aan alle predikanten en priesters;
en bemoedig wie zich ter beschikking houden
voor het uur dat Gij hun aanwijst,
of in het ordelijk verband waarmee Gij hen bindt.
Door Jezus Christus, onzen Heer:
AMEN.

3

Bidden wij voor
de regeerders en de machthebbers
en voor allen, die in deze wereld in hoogheid gezeten zijn, –
dat onze God en HEER
hun eenvoud in het hart zal geven
door hun besluiten te conformeren aan zijn wil;
zodat wij onder hun bescherming
een gerust en stil leven mogen leiden
in alle godzaligheid en eerbaarheid.
Laat ons bidden:
HEER, ONTFERM U!

Almachtige, eeuwige God, –
in alle koninkrijken dezer wereld
houdt Gij de macht en de gerechtigheid in Uw handen;
wil goedgunstig neerzien
op degenen, die met gezag over ons regeren.
Besluit hen in Uw zegevierende rechterhand,
zodat wij onbekommerd Uw Naam kunnen prijzen
en de goedheid van het leven op deze aarde
niet ondermijnen of in twijfel trekken.
Door Jezus Christus, onzen Heer:
AMEN.

4

Bidden wij voor
alle aangevochten en gekwelde mensen,

voor wie door ziekte of hongersnood worden geteisterd,
voor wie gevangen worden gehouden of van huis zijn verdreven,
voor wie zich in gevaar bevinden op reis, –
dat onze barmhartige Vader hun
genezing en verzadiging,
ontbinding van hun boeien
of een veilige thuiskomst zal geven.
Laat ons bidden:
HEER, ONTFERM U!

Almachtige, eeuwige God, –
de troost zijt Gij van de bedroefden
en de sterkte van de gefolterden;
laat de gebeden tot U doordringen
van alle mensenkinderen in nood,
die een beroep doen op Uw barmhartigheid;
dan zullen zij met vreugde erkennen,
dat Gijzelf hen in hun aanvechting hebt bijgestaan.
Door Jezus Christus, onzen Heer:
AMEN.

5

Bidden wij voor
onze geloofsleerlingen, onze nieuwe lidmaten, –
dat onze God en HEER
de deuren van zijn barmhartigheid voor hen zal openen
door hun een luisterend oor te geven
en een ontvankelijk hart;
dat zij betrokken zullen worden
in het doop-bestaan van Christus Jezus,
door het bad der wedergeboorte
van alle zonden gezuiverd.
Laat ons bidden:
HEER, ONTFERM U!

Almachtige, eeuwige God, –
Gij zijt het, die Uw kerk doet bloeien:
voortdurend geeft Gij een nieuw gewas.
Vermeerder bij onze nieuwelingen
het geloof en het inzicht in Uw geheimenissen:

laat Uw heilige Geest hen bevloeien
zoals de overvloedige fontein van de Doop.
Neem hen op door Uw liefde
in de gemeenschap van Uw kinderen.
Door Jezus Christus, onzen Heer:
AMEN.

6

Bidden wij voor
allen die op dwaalwegen gaan,
die den Naam van onze Heer tot ijdelheid gebruiken
en door de verdeeldheid van zijn kerk
niet tot droefenis en boete worden geleid, –
dat onze God en HEER hen aan alle dwalingen zal ontrukken
om de eenheid des Geestes te bevestigen.
Laat ons bidden:
HEER, ONTFERM U!

Almachtige, eeuwige God, –
Gij wilt het niet, dat sommigen verloren gaan,
veeleer dat allen tot bekering komen;
schenk Uw ontferming aan een ieder,
die zich laat verleiden door kwaadaardige influisteringen.
Laat ons een welgevallen vinden
in Uw bestendige en eenvoudige waarheid,
en herstel de gemeenschap tussen allen,
die zich, door Uw Geest gedreven,
op den naam van onzen Heiland beroepen.
Door Jezus Christus, onzen Heer:
AMEN.

7

Bidden wij voor
Israël, Gods uitverkoren volk,
voor de kinderen van Wet en Profetie,
die ons zijn Rijk hebben doen verwachten,
die ons zijn Naam hebben leren bezingen,
en die alle eeuwen dóór het lijden van zijn Messias
in het lichaam hebben omgedragen, –

dat onze God en HEER hen genadig zal bewaren
en eindelijk de bedekking zal wegnemen,
die er is blijven liggen over
de voorlezing van Mozes en de Profeten.
Laat ons bidden:
HEER, ONTFERM U!

Almachtige, eeuwige God, –
voor de Uwen hebt Gij een weg gebaand door het water,
zodat zij de duisternis der dwaling konden ontvlieden;
leid verder wie Gij bij de hand hebt genomen
en geef vrede aan het Israël Uwer liefde.
Bewaar onze moeder de synagoge;
neem geen betrouwbare getuigen van ons weg.
Bespoedig de tijd van Uw bezoeking,
zodat wij met dezelfde zegen den Gezalfde begroeten,
die zal wederkomen
in Uw enigen en onvolprezen Naam.
Door Jezus Christus, onzen Heer:
AMEN.

8

Bidden wij voor
de heidenen: voor buitenstaanders en tegenstanders,
die van het evangelie nog nimmer hebben gehoord,
die er van vervreemd geraakt zijn
(door onze liefdeloosheid),
of die de waarheid in ongerechtigheid ten onder houden,
die de kerk vervolgen
en de Messias van Israël smaden, –
dat onze God en HEER hun harten zal vernieuwen,
dat zij bevrijd zullen worden
van de binding aan hun afgoden,
en dat zij den levenden en waarachtigen God leren kennen
en Jezus Christus, zijn eniggeboren Zoon,
dien Hij gezonden heeft.
Laat ons bidden:
HEER, ONTFERM U!

Almachtige, eeuwige God, –
al Uw schepselen wilt Gij in het heil betrekken

en tot de einden der aarde zendt Gij ons uit;
aanvaard ons gebed
voor wie als vreemdeling of vijand tegenover U staan.
Rust ons toe met vrijmoedigheid,
bewaar ons voor het wekken van nodeloze ergernis
en voorkom, dat ook wijzelf
zouden buigen voor afgodische machten
of bezwijken voor onwezenlijke behoeften.
Door Jezus Christus, onzen Heer:
AMEN.

9

Bidden wij voor
de vrede der wereld, –
dat de dwingelandij zal worden ingetoomd
door het mededogen;
dat de kleine en geknechte zielen
worden bevrijd van de angst;
dat de vruchten der aarde
naar billijkheid en met blijdschap worden verdeeld,
zodat ons hart òpleve
en onze dagen worden vervuld.
Laat ons bidden:
HEER, ONTFERM U !

Almachtige, eeuwige God, –
Gij hebt ons het koninkrijk beschikt
door de bemiddeling van Uw lieven Zoon,
en door zijn kruis hebt Gij verzoening aangebracht,
zodat de wederpartijders in vrede kunnen leven;
geef ontferming met
Uw arme en verdrukte creatuur,
en geef eerbied voor
wie grote verantwoordelijkheden dragen.
Maak ons dankbaar voor de aarde, die ons onderhoudt,
zodat wij haar met vreugde leren bewonen:
bij de hand genomen door al wie ons
Uw Naam hebben leren bewonderen en bezingen.
Door Jezus Christus, onzen Heer:
AMEN.

(Herkomst: 'De Adem van het Jaar', deel 1, Paaskring.)

Here-Jezus,
die ons aller Messias geworden zijt,
die niet alleen de hemelen zijt doorgegaan
maar ook alle spelonken van de hel,
van de vereenzaming en van de verzoeking, –
wij danken U:
dat Gij U niet hebt laten afschrikken
door de afzichtelijke gestalten, die het leven kan aannemen,
door de gedrochtelijkheid, waartoe ons bestaan kan verworden.

Daarom durven wij ons op U te beroepen:
dat Gij ons zult opvangen
wanneer wij aangevochten zijn en dreigen te vallen;
dat Gij Uw bijstand niet onthouden zult
aan heel de arme creatuur,
die verdrukt wordt méér dan zij kan verdragen.

Wij bidden U voor wie gekrenkt zijn en gekleineerd,
voor degenen wier bedoelingen opzettelijk worden verdraaid,
voor allen wier gezindheid in twijfel wordt getrokken,
zodat de nacht der vereenzaming
zich rondom hen heeft toegesloten:
HEER, ONTFERM U!

Wij bidden U voor de mannen en de vrouwen, die
gemeenschap gezocht hebben:
maar zij vonden niet anders dan verwijdering, –
voor wie zich veel beloofden van een bovenaards geluk:
maar zij zijn in de benedenste delen der aarde terecht gekomen.
En voor hun kinderen bidden wij U, –
dat ze het levenslicht niet zullen gaan haten:
HEER, ONTFERM U!

Wij bidden U voor wie ongeneeslijk ziek liggen,
die gekweld worden door angstdromen en ontzettingen,
die voor ons onbereikbaar zijn geworden
al proberen wij soms hen te verplegen, –
of die wij van ons hebben afgestoten,

omdat er bij ons geen barmhartigheid is:
HEER, ONTFERM U!

Wij bidden U voor allen die sterven moeten
en daar niet mee klaar kunnen komen;
voor wie hun eigen lichaam zijn gaan verafschuwen
en die terughuiveren voor
de onvertogen gedachten van hun verblinden geest, –
Gij wéét het toch, Here-Jezus,
hoe een mens daartoe komen kan:
de dag van zijn geboorte te vervloeken
en het licht moedwillig te verduisteren!
HEER, ONTFERM U!

Wij bidden U voor allen, die wij onvolwaardig noemen:
voor de kinderen zonder vanzelfsprekende levenskans,
voor de verminkten en de kreupelen van ziel,
voor al Uw plantingen die niet groen zijn geworden,
omdat ze in de donkerte besloten zijn gebleven en verbleekt:
HEER, ONTFERM U!

Wij bidden U voor alle armen
en voor wie honger lijden;
voor degenen over wie de slagschaduwen gevallen zijn
en die zich nimmer mochten oprichten:
laat het licht van Uw aanschijn over hen opgaan,
doe de zon van Uw gerechtigheid over hen stralen,
zodat wij ons tezamen verblijden mogen op
Uw Dag zonder einde,
Uw Paasfeest-voorgoed,
Uw leven zonder dood.

O Here-Jezus, die niet verbijsterd geraakt zijt
toen de zon in duisternis veranderde en de maan in bloed:
kom tot ons en maak tot Uw eigendom
al wie onteigend zijn door de machten van deze eeuw,
door de daemonieën van de donkerheid,
opdat wij U vereren mogen, mèt den Vader en den Geest,
tezamen met alle engelen en aartsengelen, –
één koor van verlosten, die Gij uit de kerker hebt uitgeleid!
AMEN.

(Herkomst: 'Een gestalte voor de stilte', 'Matinen', Thomaskerk, Amsterdam-Z.)

Op de Paasmorgen

God, –
voor allen die geboren worden
hebt Gij het onmogelijke gedaan.
Wat geen oog heeft gezien,
wat in geen mens is opgekomen,
dat hebt Gij bereid
voor allen die U zoeken:
Jezus, de zoon der mensen,
opgewekt uit de dood.
Wij danken U,
dat Gij ons hebt geschapen
om zó te worden begenadigd, –
en dat Gij zijt zoàls Gij zijt,
een God van levende mensen.

Wij aanbidden en bewonderen U
omdat Gij Uw kracht getoond hebt
in Jezus Christus.
Gij hebt Hem uit de doden opgewekt
en aan Uw rechterhand verheven:
hoog boven alle machten
is Hij aangesteld,
en boven elke naam in deze wereld.
Wij vragen U
dat wij, die in Hem geloven,
nu ook worden vervuld
van zijn gezindheid;
dat wij een teken mogen worden
van zijn leven,
licht en vrede voor allen die U zoeken.
vandaag en tot in eeuwigheid.

(Herkomst: 'Bid om vrede', Katholieke Studentengemeente, Amsterdam)

Pasen

O HEER van Israël, –
Gij hebt op deze dag
het licht uitgeroepen over de aarde
in de opstanding van Uw Zoon:
verzamel Uw gemeente rond zijn Pascha,
verkwik haar met deze Eersteling van al Uw gaven;
en roep de volken tot Uw koninkrijk, –
geef aan de kinderen der mensen
Uw grote Sabbath,
waarin Gij heerst over al wat leeft!

Met de voorsmaak van deze vreugde
danken wij U, God, dànken wij U,
dat Gij de hemelen en de aarde hebt geschapen,
een ruimte om te leven, –
o wonder, dat wij mogen bestaan!
Wij danken U, dat Gijzelf
Uw Zoon verwekt hebt in het midden der volken:
alles heeft Hij doorstaan wat ons kan bedreigen,
alle kwaad, alle boosheid,
alle dood, alle schuld, alle duisternis,
en alle onwil om te leven!
Hem hebt Gij geroepen uit het holst van den nacht,
Hem hebt Gij losgerukt uit de wurging van het graf, –
wij danken U,
dat Gij ons in dit geheim van het leven hebt ingewijd.

Maar wat steken wij af tegen de vreugde van dit feest:
wij zijn kortzichtig, kortademig, kortstondig,
wat zijn wij snel bereid, deze Eerstgeboorte te verachten, –
wij zijn als Ezau, de vader van de onwetenden,
wij grijpen verwilderd en dwaas
naar alles tegelijk, bang om iets te kort te komen,
en missen daarmee juist het enige dat ons in leven houdt;
wij moeten van dag tot dag herinnerd worden
aan deze éne dag, Uw Dag,
en daarom bidden wij:
HEER, ONTFERM U!

En wij bidden U voor de aarde,
Uw kroondomein onder de hemelen,
dat Gij haar sparen wilt
voor rampen, voor explosies van dommekracht:
wij bidden U voor de volken, de mensen, de milliarden, –
dat wij eerbiedig leren omgaan met de aarde
in lonende arbeid en onbaatzuchtige handel,
ooit nog eens van alle woeker verlost;
och, dat wij geen domme dingen zullen doen!
Wij vragen om Uw wijsheid en Uw geduld, –
wees bij ons in het bevolkingsvraagstuk,
dat wij het niet reduceren tot een productieprobleem;
wees bij ons in de spanningen van het rassenonderscheid,
wees bij ons in de tuimelende ontwikkeling van de techniek:
geef ons Uw koninkrijk, HEER, –
doe Uw Pascha aan de aarde!

En wij bidden voor Uw kerk,
Uw kroongetuige op aarde, –
dat zij niet in paniek zal geraken
door de vloed van de vragen om haar heen
en door verlies van aanhang in eigen kring;
maar dat zij onbekommerd àl haar hart en ziel
mag geven aan Uw Woord: om dat te horen, –
dat Gij toch de Schriften wilt openen,
te beginnen met Mozes en de Profeten,
zoals Uw Zoon heeft gedaan
met twee van zijn discipelen, op weg naar Emmaüs.

En wij bidden U voor de mensen in eigen kring,
met wie wij mogen omgaan, dag aan dag,
de mensen die wij bereiken met onze woorden,
gesproken en geschreven, – want daarin léven wij:
wij zijn U toch zo dankbaar voor tong en taal!
Maar zegen dan onze woorden,
dat wij elkander stichten en niet afbreken,
sterken en niet ontmoedigen,
zegenen en niet vervloeken,
troosten en niet vervreemden,
opwekken en niet doden!

(Herkomst: 'Arauna'-diensten, Rotterdam)

Op de zondag 'van den Goeden Herder' (twee weken na Pasen, n.a.v. Johannes 10 : 11-16)*

Herder van de mensen,
Uw stem is onmiskenbaar,
wij moeten U vertrouwen, –
maar wij zijn doof en blind.

Wij worden afgeleid,
wij worden opgejaagd
om ons heil te zoeken
waar het niet is,
om de goden te dienen
die niemendal zijn.

Uw roep wordt in den wind geslagen,
wij gaan als kuddedieren
samen verkeerde wegen;
wij moeten U bekennen:
wij lieten U alléén gaan
en wij verloochenden U.

Toch moeten wij zingen voor U,
ons hart òphalen aan Uw woorden,
de adem besteden aan Uw Naam . . .

Daarom, – saamhorig,
met allen eenparig,
één vlees en één lichaam
bidden wij nu:
Heilig mijn hart, o HEER,
zodat ik kind aan huis kan zijn
in Uw geheimen
en in Uw heiligdom,
door Hem, die onze Meester is:
Jezus Messias.

*) Ook te gebruiken op de derde zondag na Pinksteren n.a.v. Lucas 15 : 1-7.

(Herkomst: 'Didachè'-diensten, Rozendaal, G.)

Op de tweede en derde zondag na Pasen (als de apostel Petrus zijn 'welbeminden' vermaant)

Laten wij bidden
voor de dwaze wereld
die de wijsheid niet acht,
de waarheid vertrapt,
de schepping uitmergelt,
de mensen zelfzucht leert
en uitlevert aan verslaving.

Het leven wordt versnipperd en het verdort,
onvruchtbaarheid vervangt aanbidding
en wij verleren het, U te beminnen.

Toch vragen wij om vrede,
om uitstel van oordeel,
om een stil en gerust bestaan.

Tegen de meerderheid
willen wij stil zijn
en ons niet laten gelden.
Tegen de opwinding
willen wij gerust zijn,
vertrouwd met Uw Naam.
Tegen de afgoden
bidden wij willens en wetens
om begenadiging.
Tegen de machtsverheffing
pleiten wij nederig
voor vrede.

Want Uw vertrouwden, HEER,
zijn altijd klein geweest,
gering in aantal en in aanzien;
maar zo is Uw waarheid begraven en opgestaan,
zo gaat Gij voort naar de voleinding.

(Herkomst: 'Didachè'-diensten, Rozendaal, G.)

Als het tegen Pinksteren loopt

HERE-God, hemelse Vader,
wij loven en prijzen Uw Naam.
Wij danken U,
dat Gij ons leven wilt
en acht slaat op Uw schepping.
Wij danken U,
dat Gij het woord genomen hebt
en aan het woord blijft
in Christus.

HERE-God, hemelse Vader,
wij danken U,
dat Gij ons van dag tot dag vernieuwt
en ons wilt laten voortgaan van kracht tot kracht.
Wij danken U,
dat Gij ons iederen dag wilt laten opstaan.

Wij danken U
met heel het weerloos leger van Uw gemeente op aarde,
dat Christus mèt haar gaat
al de dagen, tot de verschijning van Uw Rijk.

In deemoed heft Uw gemeente
tot U omhoog
al het onzinnig leed,
al het onrecht,
al de misvorming, –
al wat de komst van Uw Rijk weerstreeft.

Wij bidden U: leid ons, mensen,
voorwaarts en opwaarts,
aan de teugel van Uw Woord,
aan de hand van Christus.
Leid ons door de schaduwen van den tijd.
Geef ons oren die verstaan,
ogen die ziende zijn,
voeten die gaan op Uw paden.

(Herkomst: Evangelisch Lutherse Gemeente, Rotterdam)

Halverwege Pasen en Pinksteren, in het hart van de woestijn

Dat mogen wij U toch wel vragen, HERE-God,
of Gij onze krachten niet overschat,
of Gij ons niet te hoog hebt aangeslagen
toen Gij Uw woestijnreis met ons begon
en ons hebt losgewrikt
uit alle comfort en
uit de vanzelfsprekendheden van de publieke opinie;
dat mogen wij toch wel tegen U zeggen,
hoezeer de vereenzaming van Uw gemeente
ons begint dwars te zitten!
Zal dat altijd maar verder gaan:
met schimpscheuten en plagerijen,
met kleinering en achteruitzetting?
Hebben wij soms de verdrukkingen nog te wachten,
die al Israëls zonen ten deel zijn gevallen, –
moet dan telkens opnieuw
heel de hand worden afgehouwen
van wie maar een vinger hebben uitgestoken
naar de culturele zelfgenoegzaamheid van
de kinderen dezer eeuw?

Och, – dat het geloof ons niet zal begeven
om onze weg verder af te tasten,
waar iedere bebakening ontbreekt,
waar de steenachtigheid van dit bestaan
ons van zich uit geen zekerheid meer geeft!
Laat een gerucht van omhoog
ons het hart verheugen,
als de stilte rondom te benauwend voor ons wordt;
laat toch Uw Woord, dat ons onderrichten kan,
ons verbazen en verkwikken
nu onze teerkost voor onderweg is opgeraakt.
Brood uit den hemel hebt Gij de Uwen toch gegeven
toen zij morden en terug wilden vluchten? –
wij begrijpen dat nu, hoe het hun te moede is geweest.

Om voortvarende leidslieden bidden wij,
om onverzettelijke voorgangers, die ons verzekeren zullen, dat
het heil ons nu méér nabij is
dan toen wij tot het geloof kwamen.
Leer ons Uw liederen van bevrijding te zingen,
de lofzangen, die ons in de mond gelegd zijn door
Uw heiligen Geest;
leer ons de dagen en de weken te tellen
tot het aanbreken van Uw jubel-jaar,
tot wij er de conclusie uit hebben getrokken,
dat wij de tijd tot den morgen
althans ten halve zijn dóórgekomen!

Voor Uw gemeente in de verdrukking bidden wij,
voor onze broeders en zusters, die verschoven zijn
achter het prikkeldraad van haatdragendheid en misverstand:
wees met Uw kinderen, waarvan de mond wordt toegesnoerd,
omdat zij zijn blijven optornen tegen
de overmacht van betweterij en eigenzinnigheid,
omdat ze aan Uw waarheid wilden vasthouden
achter het ijzeren gordijn van liefdeloosheid en verkilling.
Gij weet het, wie er geen plaats meer hebben om
te vergaderen of hun smeekbeden tot U op te zenden;
wil hen bewaren bij de zekerheid:
met Uw Messias méé te regeren
en zijn troon te bevestigen door hun dankzegging.
Want Hij is de eerste en de laatste en de levende:
verenig met zijn voorbede al het roepen van
wie zijn verdrukkingen aanvullen in het vlees
en die geleerd hebben voor Wien zij bevreesd mogen zijn, –
niet voor menselijke machthebbers, die
misschien het lichaam kunnen doden
maar daarna niets meer vermogen,
maar voor U, HERE-God en hemelse Vader,
die ons hebt laten delen in Uw overmacht
om alle dingen nieuw te maken
door de Messias Jezus, onzen Heer!

(Herkomst: 'Matinen', Thomaskerk, Amsterdam-Zuid)

Een schuldbelijdenis op de 'Wezenzondag'

Wij hier belijden U,
wij die op aarde zijn,
dat wij het spoor
van de hemelse dingen
samen met onze tijdgenoten
bijster zijn.

Toch is er een stem
die getuigt van U,
er zijn tekenen
onder de wolk
van lopend vuur,
er is
getuigenis en offer,
geest en waarheid
in het leven
van mensen.

Wij zijn te log van ziel,
te traag van hart,
te zat van bezit
dat de honger niet stilt
en de dorst niet verslaat, –

wij bidden om vergeving
voor onze ongeschiktheid,
wij bidden om vergeving
ter wille van Uw Woord.

(Herkomst: 'Didachè'-diensten, Rozendaal, G.)

Een lofgebed op Pinksteren

Wat een wonderlijke gewaarwording is dat, HERE-God,
dat wij met onszelf te rade kunnen gaan
zoals Gij dat in den beginne gedaan hebt,
toen Uw wijsheid U raad heeft gegeven, –
dat wij met ons beter ik kunnen spreken
als was onze stelligste tegenstander ook
onze intiemste vriend!

Want zo nabij zijt Gij ons gekomen in
de uitstorting van Uw heiligen Geest,
dat werkelijk wijzelf het zijn, die
met U en met Uw Eersteling, Uw Zoon
in één adem worden genoemd,
en dat onze verzuchtingen
van de Uwe haast niet te onderscheiden zijn!

O, dat wij nu de grote zeeën niet meer hoeven te bevaren
om Uw Woord te ontdekken bij een vreemd volk;
dat wij niet meer ten hemel hoeven in te klimmen
om Uw gerechtigheid te ontfutselen
aan de gedienstige geesten, die voor Uw aangezicht zijn, –
want zij is bij ons,
zij is ons eigen geworden,
in ons hart en in onze mond
om haar te bedenken
en wáár te maken!

Geef ons dan deel, zo bidden wij,
aan Uw woordelijk bestaan,
zodat wij niet langer Uw schepping verijdelen
als verouderde stellingen, die
geen geldigheid meer hebben,
als versleten formule's, die niemand meer iets doen.
Maak ons
tot sprankelende uitspraken,
zodat de roeping kan dóórklinken
waarmee Gij Uw gemeente geroepen hebt;

tot levendmakende geesten,
die in de levende zielen om ons heen
het geloof kunnen wekken
aan het jaar van Uw welbehagen, dat komende is,
aan een vruchtbaarheid van dit leven
bóven alle vergeefsheid van menselijke inspanning uit, –
aan de heerschappij van den waarachtigen Mens,
de Messias Jezus die
ons een Trooster geworden is van ons werk.

Want Gij, HERE-God die met ons meegaat,
die Uw tenten hebt opgeslagen
midden onder de mensen, –
Gij zult alle tranen van de ogen afwissen,
Gij zult het geklaag en geschrei
tot aan de einders doen ophouden,
Gij zult de berouwelijke en dodelijke bedenksels wegnemen
nu Gij zelfs in ònze harten
Uw heilig Onderricht hebt geschreven:
en de ganse aarde zal van Uw kennis vol zijn,
zoals de wateren de bodem van de zee bedekken!

(Herkomst: 'Matinen', Thomaskerk, Amsterdam-Zuid)

Dat in deze eerste ringband van de 'Liturgische Handreiking', waarin voor de toegevoegde 'gebedshulp' in grote lijnen de gang van het kerkelijk jaar gevolgd is, het aantal pagina's met 'voorbedachte gebeden' het kleinste is voor de zomertijd, ligt min of meer voor de hand. Een voluit-bevredigend systeem van lezingen en liederen voor de weken na Pinksteren is er immers nog nooit geweest, – want er zijn geen hoogtijdagen, waaromheen de liturgische formulieren zich met een zekere vanzelfsprekendheid uitkristalliseren. In de meest eigenlijke zin kunnen we 'alle kanten op': de Geest drijft de gezondenen van den HEER tot de einden der aarde. Anders dan in de herfsttijd (of in de weken vlak vóór Pinksteren b.v.), als er alle reden is om de Messias naar de draagwijdte van zijn opdracht te vragen – omdat 'het' òns immers bij de handen afbreekt, omdat wij van de tegenkanting moedeloos dreigen te worden en duidelijker dan ooit begrijpen, dat het komende koninkrijk ons van Zijnentwege zal moeten worden geschonken –, verliest de gemeente zich bijna in en aan de wereld (blz. G-103); pas ergens tussen de 17e en de 18e zondag van de zomer (parallel met de Geduchte Dagen in de synagoge, zie blz. G-2) slaan de centrifugale motieven òm in centripetale. Al blijven daarbij de themata uiteraard gelijk: apostolaat en zending, barmhartigheid en voortvarendheid, de verzoening van de geslachten, het samen-leven van arm en rijk, van Israël en de volken. Uit de gebeden op blz. G-5 t.e.m. G-34 zal men daarom ook kunnen putten als het nog volop zomer is; zoals omgekeerd wat op blz. G-103 t.e.m. G-116 werd opgenomen, naderhand nog zijn diensten kan bewijzen.

Meer dan in de duidelijk 'gekleurde' voorbereidings- of feestgetijden heeft de voorbede op de zondagen van de groene zomer een zekere monotonie: de hoge toon van de Geest, die ons verzekeren wil, dat het *uiteindelijk* om 'het gewone leven' gaat (blz. G-106/107). Ook in de kerk is er in zóverre sprake van een vacantiestemming, dat wij in de 'gunstige gedachten', die de HERE-God omtrent het leven koestert en die wij als messiaanse mensen overnemen, de paradijselijkheid van het leven zien opdoemen, – om 'tussentijden van zaligheid' bidden wij en om 'voorlopige vervulling' (blz. G-108), om een voorproef van de komende heerlijkheid, zoals de Geest zelf immers ook een onderpand is. Daarom is telkens weer de opstanding aan de orde ('Effatha'-zondag, de 11e na Pinksteren, – zie blz. G-112/113), zij het dan, dat een werkelijk 'bestaanbare' wereld tegen het einde van de zomer (opwekking te Naïn, 15e zondag na Pinksteren, blz. G-114/115) steeds verder terugwijkt (blz. G-116); tot de 'mannelijke rijpheid' (Efeziërs 3 en 4) zijn wij nog niet voluit opgewassen (16e zondag na Pinksteren, blz. G-110/111). Vooral in

de eerste weken na Pinksteren echter wordt intussen de Bergrede gelezen: dat vergezicht van een nieuwe gerechtigheid zoals de Messias Jezus haar gerealiseerd heeft, opdat ze zich zou vermenigvuldigen op deze aarde. En dat geeft de gemeente haar specifieke zeggenschap over heel het gemenebest en over alles wat er aan de orde komt in verband met ons leven-in-dit-lichaam; zo gecompliceerd en grootsteeds als dat in de kranten staat, zo 'dorpsgewijze' en eenvoudig kan het soms gezegd worden (blz. G-114/115), – want de naam van Jeruzalem bezegelt het eeuwige twee-in-één van het visioen.

Om volharding bij het Pinksterfeest

Tegen Babel in
bidden wij U, HEER,
voor alle volken die er onder de hemelen zijn, –
om een vleug van Uw adem,
een vleugelslag van Uw Geest:
verhinder hen, dat zij zichzelf een naam maken,
verstrooi de taal van hun grootspraak,
verwar hun structuren, die
geweld plegen op Uw gebod over den mens;
ondermijn de opeenhoping van macht,
de opgetaste, torenhoge rijkdom,
en maak hen begerig naar vrede!

Voor het nabije Oosten en Griekenland
bidden wij,
de landen van de taal
waarin Uw evangelie en Uw gebod geschreven zijn, –
dat Uw Naam niet worde misbruikt
voor kortzichtige doeleinden
van dictators en soldaten,
dat het eerst in dié landen
de stem van den bedrukte
weerklank zal vinden.

En voor heel Uw kerk bidden wij,
de bruid van Uw Zoon,
tot wie de Geest spreekt, –
Uw uitverkoren minderheid:
dat zij zal bogen op Uw trouw en Uw geduld.
Leer haar genoegen te nemen met Uw lering
en met Uw verborgen wetten van vruchtbaarheid;
verstrooi haar onder de volken
als een gistend ferment,
en geef troost aan allen,
die door de heilige Doop
ontworteld zijn en losgerukt
van al de dwanggedachten, die Gij haat.

(Herkomst: 'Arauna'-diensten, Rotterdam)

Om messiaanse verzoening

Vóór alles moeten wij U vragen, HEER,
dat Gij ons laat geloven
dat er voor ons gebeden is,
gebeden en geleden,
door een volk van wachters en profeten,
een volk van ontheemde vaders
en tot wanhoop gebrachte moeders:
een volk, waarin onze Heiland en Heer zich heeft herkend,
toen Hij de weg vond naar Uw hart
en naar het hart van de wereld, –
laat ons geloven, dat de voorbede met hart en ziel
voor ons reeds is gedaan, in het huis van Jacob,
en dat om de wille van den Eerstgeborene
onze namen staan geschreven in Uw hand.

Daarom bidden wij U wederkerig
voor het Israël Uwer liefde,
voor de nazaten van Uw eigen stam,
verbaasd, dat ze er nog zìjn:
geef hun rust van al hun vijanden rondom,
maar laat hen niet terugvallen in de anonymiteit van de volken;
laat hen altijd herkenbaar in ons midden zijn,
om ons te verontrusten
met hun besnijdenis, hun observantie,
het stigma van Uw aanwezigheid,
het kenmerk van Uw nabijheid,
het litteken van Uw Naam,
ten bewijze, dat Gij òns niet vergeet!

Wij bidden U voor de Joden en hun rabbijnen,
beter in de Schriften beleerd dan wij:
dat hun dit Boek niet al te vertrouwd zal worden,
niet al te eigen,
dat zij zich niet zullen vereenzelvigen met hun wortel,
dat zij hun roem niet zullen zoeken in onzen vader Abraham,
maar dat ook zij zullen lezen
tot hun eigen bevreemding en verwondering,
tot hun genade en heil.

Wij bidden U voor Jood en heiden,
twee broeders in één huis
om de wille van Uw Messias:
dat zij samen vreugde mogen hebben
aan hun beider Vader,
dat zij beiden thuis mogen raken,
gelouterd en verzoend,
op die dag, dat de goden en de machten
voorgoed tot zwijgen worden gebracht
en door niemand meer worden aanbeden.

Wij bidden U voor de overheden in de landen, –
dat zij met elkander zullen beraadslagen
over de armsten en de meest bedreigden,
dat zij hun gewicht zullen leggen
in de schaal van de minst bedeelden;
en wij bidden U vanwege de mammon der ongerechtigheid,
de dollar, het pond en de roebel,
dat ze genoeg waarde zullen hebben
om mensen tot vrienden te maken,
maar ook dat ze de glans zullen verliezen
die ons tot de knieval heeft gebracht.

En wij bidden U om munteenheid van taal,
heilige, gezonde, sterke taal in kerk en kluis,
taal bij leidslieden en leraren,
taal bij vaders en moeders,
om het leven te binden aan grens en verwachting,
zoals dat in de Schriften zijn beslag heeft gekregen,
om het afdrijven te verhinderen,
om weer te mogen horen
al wat er is geschied
en wat ons voor ogen staat:

door Jezus, Christus, onzen Heer.
Amen.

(Herkomst: 'Arauna'-diensten, Rotterdam)

Heer, wij danken U
voor Uw verborgen koninkrijk,
Uw Geest in het lichaam der volken,
gist in het bloed,
vuur in het zout van de aarde.

Wij danken U, dat Gij het kwade haat
en het goede bemint;
laat ons niet achterblijven
als Gij voortvarend zijt, vóórgaat en opstuwt:
bewaar ons voor alle inteelt en vervetting,
verlekkering en zelfbeklag,
voor alle verborgen haat tegen Uw wil.

Wij bidden U om heilige moed
om elke dag het gewenste te doen,
met de regelmaat van de zon,
die lamp van Uw geduld:
ons huishouden, ons werk buitenshuis,
onze studie, ons ambacht;
laat niemand tevergeefs op ons wachten,
opdat wij belijden
Uw haastige spoed, Uw koninklijk gericht.

Voor de ouden van dagen bidden wij,
die ons met elke stap te zeggen hebben
dat Gij onze dagen telt
en dat wij niet als de beesten mogen leven;
ontferm U over de ouden,
dat zij niet, ons ziende,
wraak oefenen over een misdeeld verleden,
maar dat zij de tijd, die hun is toegemeten,
uitkopen met gebeden:
dat zij verwachten de vertroosting van Israël.

Ook voor de kinderen bidden wij, –
ons eigenwijze nakroost, dat
ons in alles de baas wordt,
van onze schouders opwaarts:

laat hen zien wat wij niet gezien hebben,
open hun oren
voor wat wij niet hebben verstaan, –
geef hun de verwondering
die wij hebben verzuimd,
geef hun de zachtmoedigheid
die wij niet hebben gewild;
geef hun: het land te bezitten, Uw Kanaän,
en geef ons, boos en overspelig geslacht,
dat wij daar bij hen mogen zijn,
als kinderen van één Vader.

(Herkomst: 'Arauna'-diensten, Rotterdam)

Om verademing

O landman God, –
ontferm U over de aarde,
dat de tekenen van het paradijs,
de trekken van de menselijke gestalte
bewaard mogen blijven;
dat de contouren van de hemelse stad
niet geheel aan het oog worden onttrokken
door alles wat wij bouwen,
meedogenloos
en met verachting
voor de grondbeginselen van Uw land,
Uw akker, Uw boomgaard!

Wij bidden U
in deze tijd van lankmoedig haasten
om tussentijden van voorlopige zaligheid en vervulling,
adempauzen van broederschap, vrede en kinderlijke vreugde,
middaghoogten van geest,
verknochtheid met de vaderen, tot wie Gij gesproken hebt,
vertrouwdheid met de dood,
immers de grens van ons bestaan, –
wij bidden U,
gelijk Gij ons hebt geboden,
om hoop op leven voor de kinderen der mensen.

(Herkomst: 'Arauna'-diensten, Rotterdam)

Om de moed der hoop

HEER, wij aanbidden U,
omdat Gij het licht zijt, dat in deze wereld gekomen is:
wij zijn nooit zonder licht,
geen duisternis heeft enige greep op U,
Gij hebt de nacht overwonnen.
Wij bidden U om vergeving,
omdat wij de duisternis hebben liefgehad,
de gangbare mening, te toegankelijke leuze,
de scepsis die tot niets verplicht;
wij zijn schuldig aan Uw licht
omdat wij onder Uw waarheid niet geleden hebben
en voor onze overtuigingen geen prijs hebben betaald, –
omdat de wereld ons niet haat:
HEER, ONTFERM U OVER ONS!

Wij bidden U voor Uw kerk,
dat zij zich niet langer te buiten zal gaan
aan wat aanpassing heet,
maar dat zij zich zal voegen naar Uw stem,
die groot genoeg is om alle volken te bereiken, –
roep alle opzieners en voorgangers tot de orde van Uw dienst,
en wees een steun in de rug
van al Uw volgelingen, die omwille van Uw Naam
juist in hun kerk versmaad en veracht worden
met de ergste van alle hoon: het dodelijke stilzwijgen, –
HEER, ONTFERM U OVER ONS!

Wij bidden U voor de nobele zielen buiten Uw kerk,
die, meer dan wij, Uw licht weerspiegelen op hun beperkte wijze:
de goede buren, de hard werkenden,
de bekwame vaklui, schrijvers en artiesten,
vredesapostelen en dienstweigeraars,
de vriendelijke harten, –
laat hen weten uit welke bron zij putten,
opdat zij niet versagen in het uur,
dat er om meer dan menselijke volharding wordt gevraagd:
HEER, ONTFERM U OVER ONS!

(Herkomst: 'Arauna'-diensten, Rotterdam)

Om wasdom en verworteling in het Woord)*

HEER, maak ons groot, geef ons eer,
laat ons groeien
als een boom aan de waterkant,
die zuivere sappen drinkt.

Maak ons groot, want wij zijn klein,
kort van stof, geprikkeld,
daarom blazen wij onszelf op,
wij stapelen onszelf op als een toren
uit bouwstenen van macht.

HEER, maak ons groot
uit de wortels van Uw Woord,
en laat ons beginnen
laag, bij de grond
waar Uw Zoon begraven werd.

Grote God: leer het ons af om klein te zijn,
laat ons niet vluchten in het gewone, de trivialiteit!
Ach, wij zijn met velen,
met duizenden tegelijk, –
laat het ons geen reden worden
om te vervallen tot niets:
wij zijn toch Uw zonen en dochters!

Sterk ons dan, ons en ons volk,
dat wij niet in bovenmaatse gruwelen
ons wreken op onze kleinheid;
bewaar ons voor de zwaartekracht van het getal,
en voor de wetten van de traagheid,
waarin ieder
zich verschuilt achter anderen
als Gij naar ons vraagt.

*) Met reminiscenties aan o.a. Psalm 1 en de brief aan de Epheziërs, zoals die in de volle zomer gelezen wordt (b.v. hoofdstuk 4 : 13-16, enz.).

HEER, maak ons groot, –
dat wij niet wegkruipen
in de overwintering van deze eeuw,
maar laat ons leven
bij de genade van deze éne dag
die Gij ons geeft,
aansprakelijk en dankbaar
omdat Gij ons geadeld hebt.

HEER, maak ons groot
op de plaats, die Gij ons hebt bereid, –
dat wij niet uitwijken in alomtegenwoordigheid,
niet overal tegelijk willen zijn,
omdat wij eigenlijk nergens willen zijn.

Laat ons groeien in Uw gebod,
geworteld in Uw liefde,
omstuwd door de wind van Uw Geest.

AMEN.

(Herkomst: 'Arauna'-diensten, Rotterdam)

Een Kyrieleis-gebed op de zondag 'Effatha!'

Laten wij bidden
voor de wereld
waarin wij leven, –
dat er vrede zal komen
in alle landen
en dat het geweld
zal hebben afgedaan;
zo bidden wij:
HEER, ONTFERM U OVER ONS!

Laten wij bidden,
dat de ogen opengaan,
dat de mensen gaan zien
hoe naakt en schamel ze zijn
met al hun drukte
en rijkdom, en kennis, en macht:
dat ze zich schamen
omdat ze
uit eigen-baat en eigen-waan
de aarde beladen
met vloek
in plaats van zegen,
en vagevuren aanstichten
in plaats van
paradijzen te ontginnen;
zo bidden wij:
HEER, ONTFERM U OVER ONS!

Laten wij bidden,
dat de harten, de handen, de oren
opengaan,
de oren voor het geloof,
de handen voor daden van hoop,
de harten voor liefde, aandacht en eerbied;
wanneer de mensen
zich laten ontsluiten,
zult Gij, o HEER,
dit leven op aarde opendoen

als een poort voor de vrede,
als een tuin van opstanding,
als een sprekende gelijkenis
van U, o Eeuwige;
zo bidden wij:
HEER, ONTFERM U OVER ONS!

En laten wij bidden
voor de gelovigen
dat ze de lof van onzen HEER
helder zingen
en dat ze de woorden van Zijn verhaal
hoog zullen houden
om door te geven
aan komende geslachten;
zo bidden wij:
HEER, ONTFERM U OVER ONS!

O God,
Gij schepper en voltooier, –
de overmacht van liefde
die ons is geopenbaard,
gaat ons vermogen
om te denken
en te doen
verre te boven.
Ontferm U over ons,
laat Uw barmhartigheid
onze enghartigheid
ver overtreffen;
vergeef, vergeef
wat ons geweten overstelpt
en voeg ons toe
wat Gij alleen kunt geven:
gaven, die ons gebed
niet onder woorden weet te brengen.
HEER, ONTFERM U OVER ONS!
CHRISTUS, ONTFERM U OVER ONS!
HEER, ONTFERM U OVER ONS!

(Herkomst: 'Didachè'-diensten, Rozendaal, G.).

Voor de vijftiende zondag na Pinksteren *)

Laat ons den HEER om ontferming aanroepen
voor deze gemeente
die woont rondom de kerk,
voor de huizen van de mensen, –

om aandacht voor de stille dingen
die er toe doen,

om menselijk geluk
en om genegenheid,

voor de kinderen die spelen
en leren op school,

voor de oude, breekbare mensen
die zich verschoven voelen,

voor de jongens en meisjes
die dromen van liefde,

en voor degenen die beschadigd zijn
omdat ze ouders en ouderen wantrouwen,

voor de getrouwden met elkaar,
die in de gang van dag en nacht
Uw verbond in het lichaam belijden,

en voor wie aangewezen zijn
op de gelijkenis
van de geduldige Messias,

voor huizen waar gestorvenen zijn uitgedragen
en waar zieken worden verpleegd,

waar gehoopt en gewanhoopt wordt,
gestreden tegen verveling
of gedankt voor het daglicht weer opnieuw,

*) Op de 15e zondag van de zomer wordt dikwijls gelezen uit Lucas 7 : 11-16, over een huis waar een dode werd uitgedragen, over een moeder en een zoon, en uit Galaten 6 : 10, over de 'huisgenoten des geloofs'.

waar gewerkt en gezwoegd wordt,
vergenoegd en goedmoedig
of àl te vermoeid en geërgerd;

voor al die verschillende mensen met elkaar,
rondom de kerk:
dit dorp met zijn bewoners
(het leeft van Uw geduld,
als heel de grote wereld
rondom Jeruzalem)
bidden wij samen:
HEER, ONTFERM U OVER ONS!

(Herkomst: 'Didachè'-diensten, Rozendaal, G.).

Om opstandingsgeloof

Wij danken U, HERE-God,
Gij Vader van alle opstanding, Gij overmachtige,
dat Gij U nog nooit hebt laten gelden,
dat Uw nabijheid zo verborgen is in ons midden,
dat er niet meer dan een leegte van U te zien is:
een open graf, waar men de schouders bij ophaalt,
een voetspoor, dat uitgewist wordt.
Leer ons verstaan, waaròm Gij niet
voor aller oog ten tonele verschenen zijt
en alle ongerechtigheid gewoon maar hebt uitgedelgd:
Gij schakelt ons niet uit,
Gij zet ons niet aan de kant,
Gij wilt niet handelen buiten ons òm, –
geef ons dan ook de moed om op Uw uitdaging in te gaan,
om deze wereld te zien als gelovige mensen,
om haar bewoonbaar te maken en lief te hebben,
om plaats in te ruimen voor allen
die door bruut geweld worden weggeduwd.
Schenk ons een wijze regering, o God,
die aan de kleine zielen durft te denken
ook als er grote belangen op het spel staan,
die veel durft weg te geven ten behoeve van wie armer zijn dan wij
ook als het ons wat minder goed gaat.
Geef ons een voornaam bestuur,
dat zich niet doorzet ten koste van de tegensprekers,
maar dat in staat is om Uw gezag wáár te maken
over alle waarachtig bewogen harten.
Wij danken U, almachtige Vader,
dat Gij in ons midden wonderen blijft doen,
verandering van neerslachtigheid in blijdschap,
omzetting van bitterheid in vreugde, –
leer ons dan het verlangen naar de mirakelen af,
naar de sensatie, die ons enkel buiten spel kan zetten,
geen mensen meer maar marionetten:
laat ons vandaag en alle dagen
als Uw lieve kinderen door de wereld gaan,
die de vreesachtigheid hebben afgelegd
omdat ze zijn opgestaan tot een nieuw leven.

(Herkomst: 'Een gestalte voor de stilte', 'Matinen', Thomaskerk, Amsterdam Z.)

DATE DUE

JAN 2 6 1997

OCT 3 0 1998

GAYLORD

PRINTED IN U.S.A.

359174

BX
9427
N4A2
1967
v.1

GRADUATE THEOLOGICAL UNION LIBRARY
BERKELEY, CA 94709

GTU Library
3 2400 00313 3463